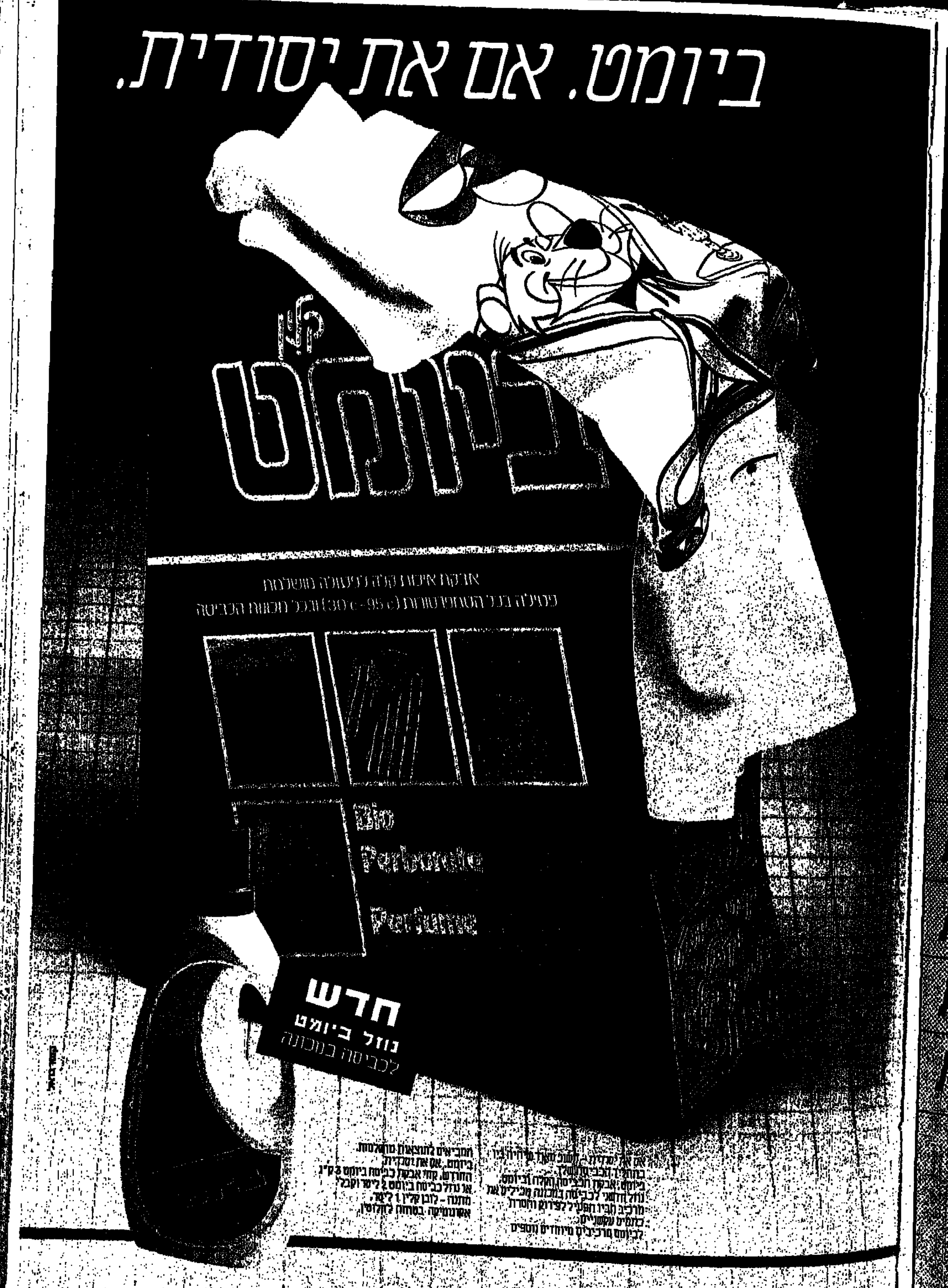
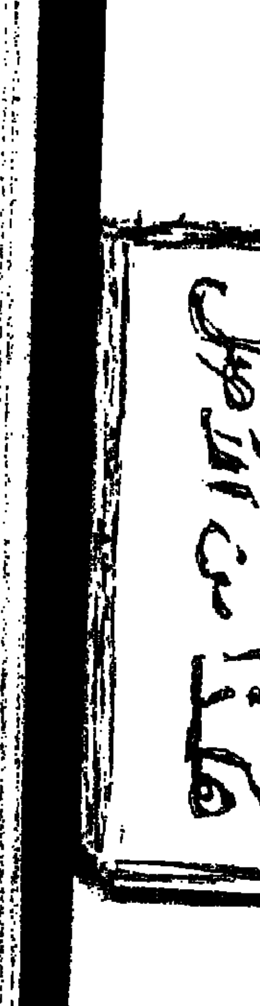

מעריב
סופשבוע
באדר, תשמ"ח 18.3.1988
אורי בקראי:
העלבון של הגנרל
מלחמת האלות:
החיילים
מנחם עיני,
החול רחוב
גם בשביל ההרגשה.
דיאט קוקה-קולה.
דיאט קוקה-קולה
זה בדיוק בשבילך.

ביומט. אם את יסודית.
ביומט
Bio
Perborate
Perfume
חדש
נוזל ביומט
לכביסה במכונה

המשביר לצרכן
20.3 - 25.3.88
שני מבצעי ענק לפסח
כלי בית ומטבח
מערכות לאוכל וסכום
סירים ומחבתות
כוסות וכלי זכוכית
אביזרי מטבח
טקסטיל בית
מצעי מיטה
כיסויי מיטה
שמיכות וכריות
מגבות
מפות ומפיות
20% הנחה

סופשבוע

כ"ט באדר, תשמ"ח 18.3.1988

This Magazine Is a Supplement to Maariv International Edition

6 היום שכרתי את האלה השלישית
עמנואל רוזן

10 ערבי טוב הוא יהודי מת
בן כספית

14 העלבון
סימה קדמון

18 משורר הדלות
אביבה מץ

25 כולנו בני ערובה
יהונתן גפן

26 התפשטות
נילי מוסקונה־לרמן

31 טיול "סופשבוע", לגבעות הירוקות
נילי פרידלנדר

34 חתול רחוב
אבי מורגנשטרן

40 שיפודים
מאיר עוזיאל

42 חיים ואוהבים
תמר אבידר

44 פנטהאוז
יגאל לב

46 רחוב העליות והנפילות
גיל קיסרי

49 לאכול בחוץ
מאר"ל

50 אוהבות אותם גבוהים
יהודית חנוך

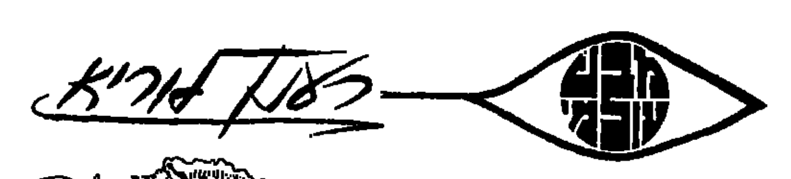
56 סיפור של אהבה, וכסף
יאיר לפיד

60 הורוסקופ

62 מעריב לילדים

בשער: מנחם עיני (צילום: שמואל רחמני)

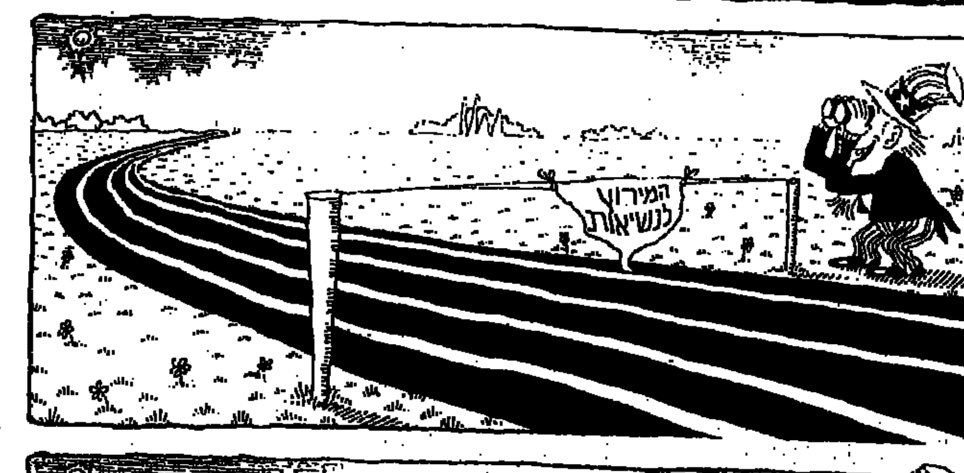
עורך: עמי דור־און
סגנית עורך: דניאלה בוקשטיין
סגנית עורך: אורית הראל
עורך גרפי: יורם נאמן
מעצבות: אורלי אנשל, שרי אנקקי, נטע גרינשפן
מודעות: אורי דגן

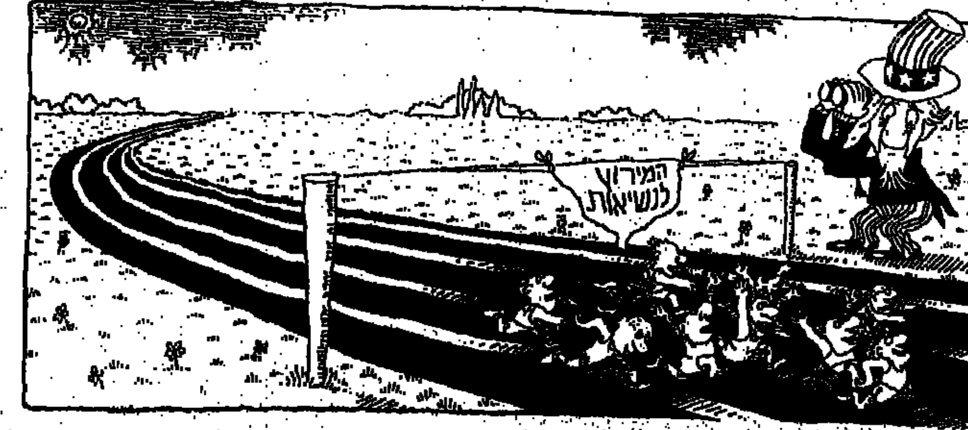

"אני מודה לארה"ב עבור קבלת הפנים החמה!"

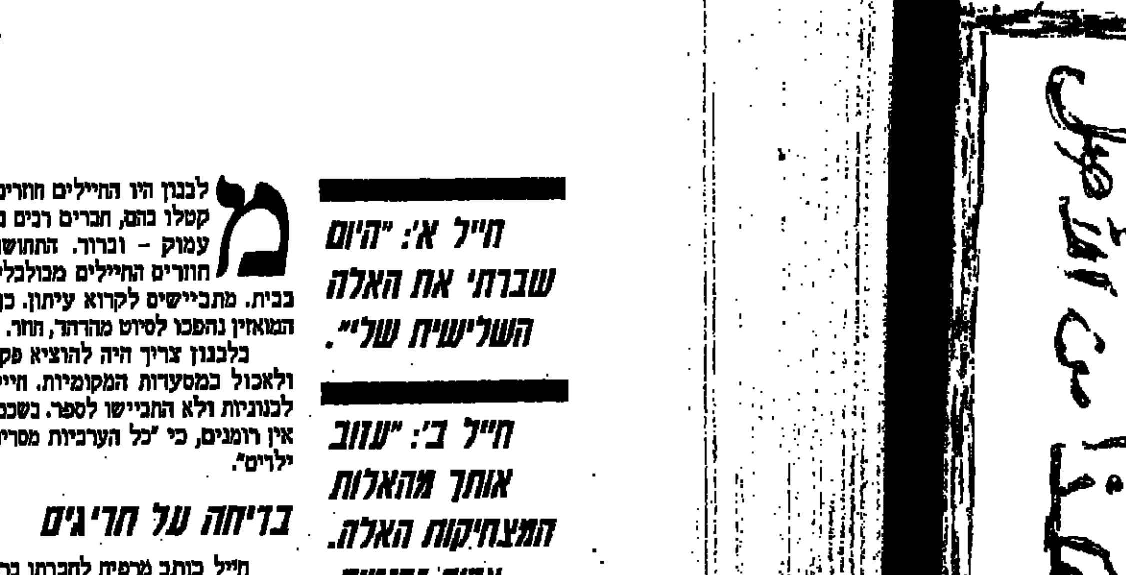

היום שברתי את האלה השלישית

מאת עמנואל רוזן

חייל א': "היום שברתי את האלה השלישית שלי".

חייל ב': "עזוב אותך מהאלות המצחיקות האלה. צריך נבוטים. תראה מה יש לי, גילפתי את זה בעצמי. חיה רעה, הא? אין סיכוי שזה ישבר, ותאמין לי שיש לו כבר ותק, לנבוט הזה". "מה הם חושבים לעצמם, אלופי הפיקוד והפוליטיקאים? שקיבלנו אלות כדי לגרד איתן את הגב?".

מלבנון היו החיילים חוזרים רווי אימה וצער. מטעני־הצד קטלו בהם, חברים רבים נהרגו. כשחברים נהרגים, הכאב עמוק – וברור. התחושות נצבעו בשחור. מהשטחים חוזרים החיילים מבולבלים. ושונאים. מתביישים לספר בבית. מתביישים לקרוא עיתון. כועסים על כל העולם. קריאות המואזין נהפכו לסיוט מהדהד, חוזר.

בלבנון צריך היה להוציא פקודות מפורשות שאסור לקנות ולאכול במסעדות המקומיות. חיילים ניהלו רומנים עם נערות לבנוניות ולא התביישו לספר. בשכם ובעזה אין צורך בפקודות. וגם אין רומנים, כי "כל הערביות מסריחות ובגיל 20 כבר יש להן 15 ילדים".

בריחה על חריגים

חייל כותב, מרפיח לחברתו ברמת השרון: "הבריחה שלנו היא שמצאו בגדוד שני חריגים – התברר שהם עדיין לא הרביצו. מצחיקים הריבורים על המכות. מה הם חושבים לעצמם, אלופי הפיקוד והפוליטיקאים? שקיבלנו אלות כדי לגרד איתן את הגב? שמעי, אנחנו מרביצים – ועוד איך. מרביצים כבר באופן לוטומטי. את יורעת. בלי קשר למצב. הבעייה היא לא המצב. הבעייה היא מצב הרוח".

יכול להיות שהוא הגזים

בלבנון היתה חלוקת התפקידים ברורה. החיילים היו יורים ואנשי השב"כ היו חוקרים. החקירות התנהלו הרחק מעיני החיילים, בבתים אטומים. דיברו עליהן בהמתקת סוד, כמסתוריות. בשטחים הלך המסתורין. לפני שהם מגיעים לשב"כ עוברים העצירים הערבים חקירות מאסיביות בידי החיילים.

ראיתי איש שב"כ מזהיר מפקד מחלקה: "שלא תעזו לגעת בהם. פשוט תובילו אותם למשרד שלנו – וזהו. בלי מכות"

ושמעתי מפקד גדוד מספר: "החיילים לא מתאפקים. לפעמים, כשהעצורים מגיעים לחקירה הרשמית בשב"כ, הם כבר לא מסוגלים לעמוד על הרגליים ולדבר."

וחייל אחר, שחזר הביתה לחופשה מעזה, סיפר לחבר שלו: "תפסנו אותו בלילה. כבר היה מאוחר והחלטנו שרק בבוקר נביא אותו לשב"כניקים. בינתיים, עשינו לו שמח כל הלילה. קשרנו לו את הידיים והרגליים, הכנסנו אותו לאוהל והתחלנו לדחוף לו את האלה לתחת. שאלנו אותו: איך זה? וכשהוא היה אומר 'לא טוב', הכנסנו לו עם האלה בראש. עד שהוא הבין שכדאי לו להגיד שזה טוב."

יכול להיות שהחייל ניסחף בסיפור, הגזים. יכול להיות. אבל לפעמים פני הדור כפני הצ'יזבטים שלו.

"מאנייקים! היטלר או. קיי"

טול כרם. יום שישי בצהריים. אחרי התפילה במיסגדים. סיור אחרון של חיילי סוללת תותחים. אם הסיור יעבור בשלום – יוצאים הביתה. אם תהיה התלקחות – הלכה השבת.

מאחת הסימטאות יוצאות כמה נשים בצעקות שכבר מוכרות. המבוגרות סוחבות אבנים כבדות וחוסמות בהן את הכביש. הצעירות מיידות אבנים קטנות יותר לעבר החיילים. מבוכה. חייל צעיר צועק: "קוס אמאקן! שילכו מכאן העיתונאים המסריחים!", "עזוב אותם", אומר לו חייל מבוגר יותר, רגוע יותר, ומסתכל עלינו במבט של אי־נעימות.

ההפגנה קטנה, לא רצינית. האבנים לא מאיימות. מפקד בכיר, אלוף־משנה, חולף במקום עם הג'יפ, אומר לחיילים לירות רימון גז אחד ולהסתלק. החיילים יורים – ונשארים. מישהו מציע ללכת "כי המפקד אמר". החייל שלידו צועק עליו: "סתום ת'פה". מישהו אומר שצריך להתפזר, לא לעמוד צפופים. חייל אחר מתערב בצעקות: "מה פתאום! בואו נתקדם כקבוצה אחת".

בשלב הזה כולם כבר חנוקים מהגז. עובר ג'יפ של משמר הגבול, קצין מציץ החוצה, רואה את הנשים הצועקות זורה שלושה רימונים. החיילים מקללים אותו: "מאנייקו כל העשן בא עלינו! מספיק". הנשים צוחקות ועושות תנועות מגרות לעבר החיילים. המג"בניק אומר שיהיה בסדר ומסתלק לדרכו.

אשה אחת עומדת בפתח הבית שלה, שני מטר מהחיילים, בידה הימנית אבן גדולה וביד שמאל היא אוחזת בבתה. היא מורה לבת לסמן "וי" מול פני החיילים ומניפה את האבן. "תיכנסי לבית, יא מסריחה", צועק תותחן ארום־עיניים בקול ניחר מגז. "לא רוצה", אומרת האשה ומוציאה לשון. "מאנייקית, אני אזיין לך את הצורה", הוא צורח. והיא צוחקת. "מאנייקית", נשבר קולו והוא רץ לעברה.

היא נכנסת וטורקת את דלת הברזל בפרצופו. הוא משתולל מכעס, מסתער עם קת הרובה על הדלת וצועק. חבר ניגש להרגיע אותו, אוחז בראשו בשתי ידיים ולוחש משהו באוזן. מישהו אומר שהלכה השבת ויורק על הכביש.

החייל נרגע והאשה יוצאת שוב. עם האבן ביד אחת והבת ביד שניה. "זה הבית שלי", היא מאנפפת בקול רקיק. חייל זורק עליה אבן שלא פוגעת והיא מתחממת: "מאנייקים! היטלר או.קיי", היטלר! היטלר היטלר". באותו רגע מגיע למקום עצור מובל בידי שלושה חיילים. האשה נכנסת לבית, החייל מסתער על העצור בזעם, מטיח בגבו את האלה. הוא לא מבחין במפקד הבכיר, אלוף־משנה, העומד לידו. המפקד זועם. "כשיגמר כאן אתה עולה אלי למשפט. ברור לך?" כשהמפקד עוזב, ניגשים לנחם את החייל ואחד מחבריו אומר:

"טמבל, לפני העיניים של המפקד עושים דבר כזה?! לא יכולת לחכות?! הרי ממילא היינו גומרים איתו את החשבון אחר־כך."

"עזוב אותך מהאלות. צריך נבוטים"

חייל א': "היום שברתי את האלה השלישית שלי".

חייל ב': "עזוב אותך מהאלות המצחיקות האלה. צריך נבוטים. תראה מה יש לי, גילפתי את זה בעצמי. חיה רעה, האז אין סיכוי שזה ישבר, ותאמין לי שיש לו כבר ותק, לנבוט הזה".

ענבתא שבשומרון. שר הבטחון בשיחה עם חיילים. שר הבטחון שואל: "נו, כבר היו מקרים שהייתם צריכים להרביץ?"

החיילים: "כן".

השר: "נו, ומה קרה?"

החיילים: "נשברו כמה אלות".

צחוק חרישי. השר מחייך בעצבנות.

אמנות הלחימה בשטחים מתקדמת. הגענו כבר לעידן התותחים. תותחי התצ"ן. וישנם כבר נגמ"שים, אם כי הם מיועדים רק למלחמה נגד מבקשי נפשם של משתתפי הפעולה. עין ערן קבאטייה. בתחילת הדרך עוד התווכחו אם כדאי להשתמש

(המשך בעמוד הבא)

קצין בכיר: "כששמעתי את החי"כים מגן וגולדשטיין תוקפים את האלוף מצנע בצורה כל־כך מכוערת ולא הוגנת, המחשבה הראשונה שלי היתה לנסוע לכנסת, להניח על שולחן ועדת החוץ והבטחון את המפתחות המכונית והדרגות שלי ולהגיד להם: 'קדימה רבותי, בואו לשטח ותעשו את העבודה במקומנו'."

"הפוליטיקאים מכניסים אותנו למצב בלתי אפשרי ואחר־כך משחקים את תפקיד הקורבנות".

"החיילים מדברים על העדר ג'בוי?! גם אנחנו חיילים וגם לנו אין ג'בוי. ברזלים על הכתפיים אינם התחליף".

בתמונה: חיילי צה"ל בכפר ביתא (צילום – שאינו קשור לכתבה – יוסי אלוני).

> **קצין בכיר: "לפעמים אני רואה בדמיוני איך אנחנו הורסים את כל החירבה הנוראה הזאת של ג'בלייה ואת יתר מחנות הפליטים ברצועה, ובונים לערבים עיר מודרנית, יפה, עם תעשייה ובניינים גבוהים. ואחר־כך אנחנו פשוט עוזבים כאן ונותנים להם לחיות את חייהם. תסתכל מסביב, תראה איך הם חיים כאן, אתה לא מתחיל להבין אותם?!"**

> **"מי שלא נפגע, מי שהמראות כאן לא עושים לו משהו — כנראה שמשהו אצלו משובש מאוד. וכאשר אני מסתכל מסביבי, נדמה לי, לפי המבטים בעיניים, שרובנו לא משובשים".**

(המשך מהעמוד הקודם)

במסוקים. אמרו שהכנסת המסוק תסמן הסלמה. כיום, המסוק מפזר־ההפגנות מכופף את כנף האבן. כמו תמיד בעיתות מצוקה, חיל האוויר מתקבל כמושיע.

"מתקדמים אלי מארבעה כיוונים"

בכניסה לקלקיליה הציבו החיילים מחסום. באותה שעה התנהל קרב קשה ברחובה הראשי של העיר. במכשיר הקשר אפשר היה לשמוע את קריאת אחד ממפקדי המישנה: "מתקדמים אלי מארבעה כיוונים. אני מבקש סיוע דחוף". שמי העיר הוארו בפצצות־תאורה ואפשר היה לראות היטב את כפר־סבא במרחק חמש דקות משם ואת הארובות של רידינג. אבל אי־אפשר היה לעבור.

כמה מתנחלים, תושבי גינות שומרון הסמוכה, נתקעו במחסום הזה. החיילים לא איפשרו להם להמשיך. "מטומטמים" – צעק אחד המתנחלים, "אין לכם מושג". וחברו, לפני שהסתלק בחמת זעם, הוסיף: "צריך להביא לכאן את כל המתנחלים כדי שילמדו אתכם ואת מצנע איך מפזרים הפגנה". "בני שליטא צודק", הוסיף מתנחל אחר, הרר תושב עמנואל, "נהרוג 50 במכה והכל יסתדר". "אתם חיילים אתם?", זעם המתנחל הזועם.

החיילים, מיחידה הנקראת מובחרת, הבליגו. ורק כאשר נפתח המחסום והמתנחלים נכנסו למכוניות בדרכם הלאה, לא התאפק אחד החיילים וצעק בגרון חנוק: "חארותו בגללכם בכלל אנחנו פה. מי אתם חושבים ששומר עליכם בלילה?!". אבל הם כבר לא שמעו אותו.

קצין בכיר. מונולוג מהשטח

"כאשר שמעתי את חברי־הכנסת מגן וגולדשטיין תוקפים את האלוף מצנע בצורה כל־כך מכוערת ולא הוגנת, המחשבה הראשונה שלי היתה לנסוע לכנסת, להניח על שולחנה של ועדת החוץ והבטחון את מפתחות המכונית והדרגות שלי ולהגיד להם: 'קרימה רבותי, בואו לשטח ותעשו את העבודה במקומנו.'

"אתה מבין, מה שהם אמרו פגע לא רק במצנע אלא בכולנו. והאמת היא שמאז שהתחיל כל הסיפור כאן, התחושה הכבדה שלנו היא שהדרג המדיני לא רק הטיל את כל האחריות על כתפי הצבא – הוא גם רואה עצמו פטור מהחובה לתת לנו גיבוי מינימלי."

"נוצר מצב מוזר. הפוליטיקאים מכניסים אותנו למצב בלתי־אפשרי, זורקים עלינו את כל האחריות – ואחרי־כן גם משחקים את תפקיד הקורבנות. ומעבר לכעס שלי, זה מטריד. זה פשוט מטריד. כי הממשלה היא המפקד העליון של הצבא. ראש הממשלה הוא המפקד שלי. גם השר מודעי הוא המפקד שלי. אבל שניהם עוד לא מצאו לנכון לבקר אצלי, לשאול מה נשמע ומה קורה, להבין, להתייעץ, אולי גם לתת עצות. החיילים מדברים על הערך גיבור? גם אנחנו חיילים וגם לנו אין גיבוי. וברזלים על הכתפיים אינם התחליף."

"ואחרי־כן אנחנו פשוט עוזבים"

קצין בכיר. חברתו נהרגה לפני מספר שנים מפגיעת אבן שיידה בה ערבי. קצין מקצועי, לוחם מהולל, עם תווית של ימני־קיצוני. אמרו עליו שלא יהיה נוקשה ממנו בפיזור ההפגנות.

פגשתי אותו בג'בלייה. יד מגובסת מפגיעת אבן. פנים עייפות. דברים נוקבים: "לפעמים אני רואה בדמיוני איך אנחנו הורסים את כל החירבה הנוראה הזאת של ג'בלייה ואת יתר מחנות הפליטים ברצועה, ובונים לערבים עיר מודרנית, יפה, עם תעשייה ובניינים גבוהים. ואחר־כך אנחנו פשוט עוזבים כאן ונותנים להם לחיות את חייהם. תסתכל מסביב, תראה איך הם חיים כאן, אתה לא מתחיל להבין אותם?!"

"שישרפו אתכם"

קוראים לי עמנואל. נעים להכיר. זה אני מהתקשורת. בשבוע שעבר הגעתי לטול כרם עם רכב אורחי וצלם. נסעתי ברחוב הראשי, היה שקט. אף לא חייל אחד. פניתי שמאלה, חלפתי ליד המימשל. עדיין שקט. איש לא עוצר אותי. שוב פניתי שמאלה, בכוונה לעבור דרך מחנה הפליטים ומשם הוצה – לכיוון נתניה והביתה. במחנה הפליטים נסעתי מהר, כלקח מזכרונות העבר.

פתאום: מחסום וכמה חיילים. אני עוצר בחריקה. מוציא את הראש לשאול מה קורה, וכמעט חוטף את קת הנשק של הקצין, סגן־משנה מיחידה שלא אזכיר את שמה כדי לא לביישה. הקצין גוער בי: "תסתלק מכאן, אידיוט. הרי אמרו לך שזה שטח צבאי סגור! למה אתה כאן?"

אני מנסה לומר לקצין שאיש לא אמר, שלא היו מחסומים ושאני כבר הולך. אבל הוא לא מאמין. מה פתאום. שיאמין לתקשורת. הוא מסמן לחיילים שלו: "יאללה, בואו נשאיר אותם לבד. שיהרגו אותם, הלוואי".

מימיננו מתקרבת קבוצה גדולה של מפגינים. אבנים מתעופפות. החיילים עוזבים אותנו שם לבד. אנחנו, כמובן, אחריהם. עם המכונית. הם מתחכמים. נכנסים לסימטה צרה ואחר־כך לסימטה עוד יותר צרה, עד שהמכונית כבר לא יכולה לעבור. לפני שהם נעלמים לנו, מותירים אותנו לבד במחנה הפליטים של טול כרם, צועק חייל אחד: "נו, נראה אתכם עכשיו". וחברו מוסיף בחיוך מרושן עונג: "אח! שישרפו אתכם". הקצין, כמובן, אינו מגיב.

אנחנו מסתלקים מהר, קבוצת המפגינים קרובה אלינו. פונים ימינה, דוהרים במהירות רבה. זה עובר בשלום. לא נשרפנו. ואני שואל, נניח שכן, נניח שהיינו נשרפים, מי היה האחראי: החיילים? הסג"מ? דובר צה"ל? שר הבטחון? גאולה כהן? אנחנו?

הם שילמו את המחיר

יוסי תרד, הסמג"ד מפרשת הכאת שני הערבים, יושב בבית וממתין למשפטו. חברים אומרים שיוסי שבור, בוכה הרבה, כמעט שאינו אוכל. הם אומרים שיוסי איננו מבין מה רוצים ממנו, מדוע נעצר. מספרים שביקש לשוחח עם אלוף הפיקוד, אך קיבל תשובה קרירה: פניות ללישכה – רק בכתב. והוא איננו מבין, באמת שאינו מבין, מדוע זה מגיע לו ומה בכלל עשה שעצרו אותו.

יוסי שילם את המחיר. גם רס"ר צ'ארלי דנינו, גם הסג"ם מגולני שהודח לאחר ירי באוויר שלא לצורך, גם סא"ל יהודה מפקד המרחב בשומרון שנכשל בתפקודו והועבר, איך שאומרים, לתפקיד אחר.

"מילווה אינתיפאדה מרצון"

חוץ מהאבנים, הקללות, ההשפלות, הגז, השינאה, מצלמות הטלוויזיה – חוץ מכל אלה השירות בשטחים הוא מחורבן בזכות עצמו. תנאי־שירות רפוקים, יציאות הביתה לעיתים רחוקות, שמירות אין־ספור, מעט שעות שינה, אוכל גרוע, קור. מספרים שבלילות משתדלים החיילים להרעיש, למשל על־ידי פתיחת מכשירי הרדיו בעוצמה רבה, כדי שגם האוייב לא יישן ויהיה עייף. אבל החיילים עייפים יותר, ואין מי שאינו מייחל לגמור עם זה סוף־סוף.

קצין חינוך ראשי הורה להעניק לחיילי השטחים עדיפות בהצגת אמנים ידועים. האגודה למען החייל החליטה להקדיש את עיקר תקציבה השנה למען חיילי השטחים. אני מחכה לשלב הבא: גלי צה"ל משדרים ר"ש עם שיר מחשטח. ובמשרד האוצר מנפיקים איגרות "מילווה אינתיפאדה מרצון".

"קשה לנו לראות אותו ככה"

לפני שנפגשו עם שר הבטחון והרמטכ"ל, ישבו חיילי היחידה שקצין וארבעה מאנשיה נעצרו בפרשת המכות, והתכוננו יחד עם מפקדיהם לשאלות שיציגו. היתה רוח־קרב באוויר. חייל הציע לשאול את השניים, וגם את אלוף הפיקוד, מדוע נזכרו לבוא רק עכשיו? ואיפה היו חודשיים, כאשר היחידה פעלה ללא דופי בסימטאות הקסבה ושמה יצא לטובה בכל האיזור?!

שעתיים כמעט נמשכה הפגישה ונאמרו בה דברים קשים ומרגשים. החיילים התרשמו מאוד משר הבטחון. "רבין ממש גנב לעניין", אמרו רבים מהם. התברר ששר הבטחון גנב את ההצגה. הוא דיבר רוב הזמן, ענה לרוב השאלות וגם הצליח לסחוט צחוקים מחבורה עייפה וכעוסה של חיילים.

רבין סיפר להם על יחידת צנחנים בגבול לבנון שאיבדה שלושה חיילים בתוך שבועיים, אך כאשר מחבל, שחדר לישראל על־מנת לבצע פיגוע רצחני, הרים ידיים – איש לא ירה ואיש לא היתמם כאילו לא הבחין בהרמת הידיים. רבין אמר לחיילים שהוא מצפה מהם להבלגה דומה.

הרמטכ"ל, לעומת זאת, דיבר מעט. אולי שתי דקות. אחרי־כן הוא התכנס בעצמו, נראה מהורהר, עצוב, כואב. כאותו בוקר שמע משרי הליכוד דברים קשים בישיבת הממשלה. קצין בכיר שהשתתף בפגישה אמר לי אחר־כך: "משהו כבה בדן, הוא אבול וכאוב. תסתכל על העיניים שלו, תשמע את קולו. קשה לי, קשה לכולנו לראות אותו ככה".

לא משובשים

וממשיך הקצין הבכיר: "מי שמצליח בימים אלה לשמור על מצב־הרוח שלו, מי שלא נפגע, מי שהמראות כאן לא עושים לו משהו – כנראה שמשהו אצלו משובש מאוד. וכאשר אני מסתכל מסביבי, נדמה לי, לפי המבטים בעיניים, שרובנו לא משובשים".

ערבי טוב הוא יהודי מת

הוא נולד עדנאן עודה בזרנוגה ונקבר עדי מזרחי ברחובות. גר צדק, שנולד בצריף היחיד שנשאר בקרית משה ברחובות, למשפחה המוסלמית היחידה שלא ברחה לעזה ב־48'. קרובי משפחת עודה נמצאים עכשיו בעזה, אולי בעוצר. ברחובות, מניחים הילדים של אחיו תפילין וממהרים לתפילה בבית ספר דתי. מיכאל ואיברהים ומרים ובתיה וסעידה, "חיים בין יהודים כמו אחים", אבל לא חוצים לגמרי את הקווים. החלום היהודי מת – נהרג בוואדי דמור שבלבנון, בינואר 83'. אזכרה מוזרה.

מאת בן כספית צילם: ראובן קסטרו

גדליה רובינשטיין שר "אל מלא רחמים". סעידה היתה היחידה שבכתה, עם כל הלב. היו שם, בבית הקברות ברחובות, עשרה אנשים חיים ומת אחד: עדי מזרחי, שנרצח בידי מחבלים בלבנון, בדיוק חמש שנים קודם.

כבר חמש פעמים, מדי שנה, מתאספת בבית הקברות הזה חבורת אבלים מוזרה, מצומצמת, אך נאמנה. אמא, שני אחים, אחות, אחיין וארבעה חברים טובים. יחד איתם מגיע הרב הראשי של רחובות, שמחה הכהן קוק, שנותר לחכות ליד השער. כהנים, כידוע, אין מקומם בבתי קברות.

עדי מזרחי נולד מוסלמי, גדל מוסלמי, התגייר, חי כיהודי ונרצח ככזה, אולי אפילו בגלל היותו כזה. עדי מזרחי, הוא עדנאן עודה מזרנוגה, היא קרית משה ברחובות. סיפור אנושי.

גדליה רובינשטיין מסיים בינתיים את התפילה. הרב קוק ביקש ממנו, לפני חמש דקות, לעשות מצווה ולנהל את האזכרה של גר הצדק הקבור במעלה בית העלמין. רובינשטיין עושה את שלו וסעידה, למרות שעברו כבר חמש שנים, ממשיכה לבכות. עברה הרבה בחיים, סעידה, ורואים את זה. כפופה, עבת בשר, פנים חרושות.

בבית הקברות מכירים כולם את עדי מזרחי. אפילו השוער הזקן, שכבר לא כל כך שומע טוב חוכר עוד פחות טוב, יודע בדיוק איפה קבור הגר. עוד לא שכחו את המאבק שקדם לקבורתו של עדי, מאבק בין שתי הדתות, יהדות ואיסלאם, בין אביו של עדי לרבה הראשי של רחובות. הרב ניצח. עדי נקבר באחוזת הקבר של הדת החדשה, הדת בה בחר ובגללה נרצח.

עדי נולד לפני 37 שנים. בן בכור למשפחת עודה, המשפחה הערבית היחידה שנותרה ברחובות אחרי הבריחה הגדולה ב־1948. אז היתה שם זרנוגה, מושבה ערבית ידועה ושוקקת. מאות משפחות, טחנת קמח גדולה, פרדסים. היום אין לכל זה זכר. זרנוגה נעלמה ובמקומה קמה קרית משה, שכונה יהודית חרשה, מודרנית, עם חריג בודד: צריף קטן אחד, עם חצר ותרנגולת או שתיים.

עכשיו הם יושבים בצריף, הצריף בו גדלו. סעידה, אם המשפחה, בתיה, מרים, מיכאל ואברהים. מספרים על עדי. יש הרבה צריפים כאלה באום־אל־פאחם, טול־כרם או עזה. אבל הצריף הזה נמצא ברחובות. כבר כמה וכמה דורות. ויש גם פער דורות. מרים, בשיער פלטינה צבוע וג'ינס הדוק, מספרת שכל הערבים של זרנוגה ברחו לעזה "כי היהודים גירשו אותם". סעידה, רגליה חעבות תנוטות בגרביים מסרתיות וראשה נתון בצעיף, מספרת סיפור שונה. "היהודים לא גירשו אף אחד. כולם ברחו כי פחדו להשאר עם ה'יאהוד'. אנחנו לא הסכמנו לברוח. היינו פה שנים, גדלנו פה, זה הבית שלנו. נולדנו פה וחיינו טוב מאוד עם היהודים. אז למה לברוח, ולמה לגרש? לא גירשו".

פי שברית, אגב, נמצא היום בעזה. בעוצר, קרוב לוודאי. ילדי משפחת עודה לומדים בבית הספר "תושיה", שהוא בית ספר דתי. הם מניחים תפילין כל בוקר, ואפילו נהנים מזה. ברגע לשמונה הם חייבים למהר לתפילת הבוקר, אחרת המנהל כועס. כועס אפילו יותר מאשר כשתלמיד יהודי מאחר. בתיה, אחות של עדי, או אם תרצו פטמה (שמה במקור), ממהרת להלביש את ארבעת ילדיה שלא יחמיצו את התפילה. ובודקת אם הכיפה מהודקת היטב למקומה. זה נראה להם טבעי לחלוטין, לבני המשפחה, להיות מוסלמים בבית ויהודים בבית הספר. למה לא, בעצם?

לעדי זה לא הספיק. היו לו חברים טובים במרמורק ובשעריים. חברים טובים מאוד. עדי היה איתם "מסביב לשעון". יצאו יחד, בילו יחד, אכלו ושתו יחד, הכירו את אותן בחורות ושמעו את אותה מוסיקה. אבל משהו היה, עדיין, חסר. עדי היה מוסלמי, ורצה להיות יהודי. רצה מאוד.

האב, יוסף עודה, לא אהב את זה. איש קשה, קפדן, גאה. רצה שילדיו יעבדו קשה כל היום ובלילה יילכו לישון. לא אהב את הבילויים עד השעות הקטנות, לא אהב את ה"התייהדות". מאוד לא אהב את רעיון הגיור. אפילו שנא אותו. הקרע בין האב לבנו הבכור הלך והעמיק. הפיצוץ היה בלתי נמנע. בגיל 17 עזב עדי את הבית. הקשר בינו לבין המשפחה ניתק, והוא מיעט לבקר בצריף שבקרית משה, על גבול הפרדסים. המשפחה לא ידעה מה בדיוק, או בערך, קורה איתו. היו חודשים שלא שמעו עליו כלום, חוץ משיחות טלפון נדירות. כשבא, השתדל לעשות זאת כשאביו לא היה שם. האב לא השלים עם אובדן הבן בחייו, וגם במותו. של הבן.

עדי חי עם היהודים ונשא לאשה את יהודית גונן מאופקים. הם חיו יחד שנתיים והתגרשו. יהודית היתה שומרת מסורת, ועדי שמר שבת, קיים מצוות, הלך פה ושם לבית הכנסת. לבני הזוג מזרחי לא היו ילדים. עדי היה עקר. מאז הפירוד לא נשמר ביניהם קשר.

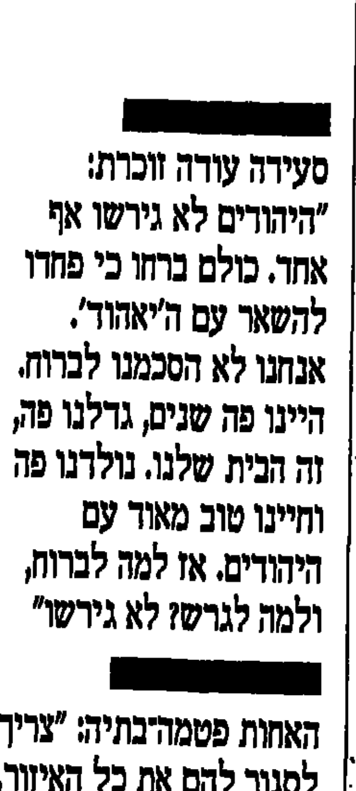
לאחר שהתגייר, התגייס עדי לצה"ל, ושירת כנהג בחיל תובלה. אהב מאוד את הצבא. השתחרר והחל לעבוד כנהג מיכלית בחברה להובלת דלק באשדוד. לאחר שהתגרש, עבר לאשדוד וגר שם עם חברתו החדשה, פלורט אחן, בעשר השנים האחרונות בחייו. הוא היה מאושר, פחות או יותר.

גם היחסים עם האם והאחים והאחיות התייצבו. עדי היה מגיע לביקורים, עובר בין האחים והאחיות, מנשק את סעידה, שכינתה ועדיין מכנה את בעלה־לשעבר בתואר "נאצי". בצורה מוזרה, מעוותת, גם זו עוד דוגמא להתייהדות. יוסף עודה נטש

(המשך בעמוד הבא)

חמש שנים אחרי – האם, סעידה, עדיין בוכה על עדי־עדנאן (בתמונה הקטנה) שנהרג בלבנון

סעידה עודה זוכרת: "היהודים לא גירשו אף אחד. כולם ברחו כי פחדו להשאר עם ה'יאהוד'. אנחנו לא הסכמנו לברוח. היינו פה שנים, גדלנו פה, זה הבית שלנו. נולדנו פה וחיינו טוב מאוד עם היהודים. אז למה לברוח, ולמה לגרש? לא גירשו"

האחות פטמה־בתיה: "צריך לסגור להם את כל האיזור. מרגיז אותי מה שהם עושים. לנו אין מה לחפש שם. כשאני צריכה לבקר בעזה אני לא נוסעת במכונית שלי אלא במונית עם מספר ערבי. אי אפשר לדעת מה יכול לקרות"

האם סעידה (במרכז) עם הילדים – בתיה, מרים מיכאל ואיברהים. עדי אמר, "יש לי הרגשה שאני הולך ולא חוזר"

(המשך מהעמוד הקודם)
אף הוא את הצריף קצת אחרי שבנו, עדי, עזב. יוסף התגרש מסעידה ונשא אשה אחרת במקומה. ועבר לגור בצריף אחר, לא רחוק מהצריף של סעידה.

בדצמבר '82 הלך עדי למילואים. חודש ימים הוביל דלק ללבנון. שבוע לאחר שיחרורו התבקש על ידי מקום העבודה לבצע נסיעה נוספת ללבנון, הפעם במסגרת החברה. לעדי היתה הרגשה רעה. יומיים לפני שיצא, עשה סיבוב ביקורים במשפחה. עבר אצל האחיות בתיה (פטמה), מרים ופתחיה, שגרות במזכרת בתיה. לפתחיה הוא אמר, "יש לי הרגשה שאני הולך ולא חוזר". זה היה במוצאי שבת. עדי ישן אצלה, וביום ראשון נסע שוב ללבנון. לתמיד.

ביום שני, בשתיים לפנות בוקר, הגיעו לביתה של סעידה שני שוטרים, אח ממגן דוד אדום וקצין הבטחון של חברת הדלק. "עדי ירד מהמיכלית ומאז לא מוצאים אותו", אמרו.

רק ביום רביעי הודיעו סופית על מציאת הגופה. כולם, גם האב יוסף, היו בהלם. כועסים עד היום על דרך הטיפול. למעט כמה שקלים לחודש, שמקבלת סעידה, לא היה כל טיפול במשפחה. פיצויים, זכויות, מברקי תנחומים, קשר כלשהו עם הרשויות? שום דבר. סעידה עודה, אם שכולה, לא עמדה על זכויותיה העלומות. היא גם לא יודעת מה בדיוק מגיע לה, אם בכלל.

עדי מזרחי עצר לרגע בתחנת דלק סמוך לצידון. עדי ראיה ראו אותו מדבר עם בעל המקום בערבית, ואז לקחו אותו כמה גברים לתוך רכב, ונעלמו. גופתו נמצאה בוואדי ליד דאמור, כשידיו באזיקים ושמונה קליעים נעוצים בגופו. "אני אישית ספרתי אותם באבו כביר" אומר האח אברהם, המתעקש להיקרא איברהים.

ואז החל המאבק. האב, יוסף, רצה שעדי ייקבר בבית קברות מוסלמי. די בבושה שנגרמה למשפחה בחייו, אמר. לפחות שייקבר כמוסלמי. הרב קוק התנגד. יש לכבד את רצונו של עדי ובחירתו החופשית ביהדות, ולקבור אותו כפי שהיה רוצה. הגיעו עד בית המשפט. השופט יוסף חריש, היום היועץ המשפטי לממשלה, זימן ללשכתו את האב והרב. לאחר התלבטות, החליט לטובת היהדות. המשפחה השתכנעה, ושיתפה פעולה.

בני משפחת עודה מתקשים להסביר מה בדיוק גרם להם לוותר. אבל עובדה. אחרי השיחה אצל השופט, עם הרב קוק, נפתרו הבעיות.

עדי מזרחי נקבר בלוויה מוזרה. הוא הובא לבית אביו ואימו כמנהג המוסלמים, ובמקום קויימו התפילות המוסלמיות המסורתיות הנערכות בבית המנוח לפני הלוויה. ואז נלקח לבית הקברות היהודי שם ניהל את הקבורה רב, בטקס יהודי כשר לכל דבר. היו שם, חוץ מבני המשפחה, גם חברים רבים מרחובות, מהעבודה, מהמילואים, מפקד השיירה בה מצא את מותו, ראש העיר, ואחרים. היה קדיש, היו הספדים, רק שסעידה ובניה לא כל כך הבינו מה קורה ומה צריך לקרות. אחרי הכל, לוויה יהודית ראשונה במשפחה.

על מצבתו של עדי נחרט – "פה נקבר בננו ואחינו היקר, עדי מזרחי ז"ל, גר צדק, שנקטף בדמי ימיו על ידי מרצחים. בן ל"ב היה, זכרו לא ימוש מקירבנו לנצח".

ומאז, כל שנה, לפי התאריך העברי, מתכנסים עשרת נאמניו של עדי בבית הקברות. הרב קוק, המנהיג את החבורה המוזרה, אומר: "כרבה הראשי של רחובות אני חש חובה מיוחדת, כשמו של עדי שנפל ושל המשפחה, לעשות הכל כדי לשמר את זיכרו. עדי בן אברהם אבינו, שתהא נשמתו צרורה בצרור החיים". כולם עונים אמן, וניגשים לכיבוד הקל שסידרה סעידה בסככה הקטנה, בכניסה לבית הקברות.

המדורה עדיין בוערת בחצר. יושבים בסלון, על ספה רעועה, ובוחנים תמונות של עדי. יש גם אחת על הקיר. זה הקיר הכי דרומי ברחובות. מצד אחד פרדסים, מצד שני – שדות גבעת ברנר. שקט, ריח אשכוליות.

יושבים שם מיכאל (מוחמד) ואברהם (אברהים), שני אחיו של עדי. נמצאות גם האחיות מרים ופטמה (בתיה). וכמובן – סעידה. האם היא היחידה שלא המירה את שמה המוסלמי בשם יהודי. מיכאל שינה את שמו גם בתעודת הזיהוי. רק אברהים, לאחר מחשבה, מתעקש לקרוא לעצמו בשם המקורי. "אנחנו מוסלמים, ואנחנו לא צריכים להתבייש בזה", הוא אומר לי לקראת סיום, בחצר.

משפחה מוסלמית בודדה בין היהודים, מוטמעת לחלוטין, מאושרת בהיותה כזו. מיכאל: "אנחנו חיים בין היהודים כמו אחים. אף אחד לא אומר – 'אלה ערבים'. אין לנו שום בעיה". בתיה עוד יותר קיצונית. מתייחסת להתפרעויות של אחיה בעזה בחומרה: "צריך לסגור להם את כל האיזור. מרגיז אותי מה שהם עושים. לנו אין מה לחפש שם. כשאני צריכה לבקר בעזה אני לא נוסעת במכונית שלי אלא במונית עם מספר ערבי. אי אפשר לדעת מה יכול לקרות".

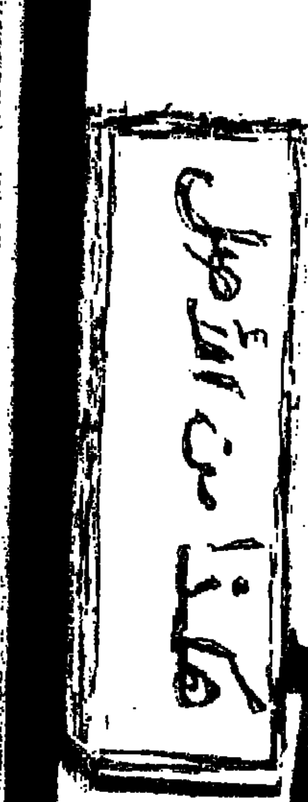
כשאברהים רוצה להרגיז את אחותו בתיה, הוא קורא לה פטמה. והיא באמת מתרגזת. אברהים הוא היחיד, למעט האב יוסף שעזב, שנושא את הדגל המוסלמי במשפחה. "אם יכנסו הנה פעם מחבלים, הם ירצחו אותנו ראשונים. כמו שעשו לעדי. אני בטוח שרצחו את אחי בגלל שהיה ערבי והפך יהודי. אם הוא היה יהודי רגיל, הם היו לוקחים אותו בשבי וסוחטים במקומו 200 מחבלים. אבל כשאמר להם שהוא בעצם משלהם, הם כעסו ורצחו אותו במקום. אני לא רוצה שלנו זה יקרה. אני מוסלמי בדם, ואם תקום פעם מדינה פלשתינית, ארצה לחיות בה, למרות שכאן הכי טוב". אברהים עובד, אגב, במוסך של גבעת ברנר.

עדי מזרחי אהב לחיות, אהב בעיקר מוסיקה. חיפושיות, עדנה לב. אהב את החיים היפים, אותם שנא אביו המוסלמי ואותם סיפקה היהדות. עדי ביצע באופן רשמי את הצעד אותו ביצעו, בעצם, כל בני משפחתו. הוא חצה את הקו, עליו משוטטים עד היום אחיו ואחיותיו.

קו שנמתח בין שני צדדים לפני 40 שנה, ב־1948, כשנמלטו מאות ערבים מזרנוגה, ורק משפחה אחת אזרה אומץ להישאר. קו שנחצה שוב לפני יותר מעשר שנים, כשאחד מבני המשפחה עבר לצד שני, ליהדות.

והיתר המתינו מן העבר השני, לראות כיצד יפול דבר. והדבר נפל, יחד עם עדי עצמו, בינואר 1983 בוואדי דאמור. ההיסטוריה, כמו גם אחיו, לא סלחה לעדי, שקבור היום ברחובות, ומאזין לגרליה רובינשטיין מ"חברא קדישא", שאומר עליו "קדיש", לארבעת חבריו הטובים, בני משפחתו, והרב שמחה הכהן קוק שמשקיף מרחוק. אלה הם אחרוני עדיו של הסיפור. ■

"אם יכנסו הנה פעם מחבלים, הם ירצחו אותנו ראשונים. כמו שעשו לעדי. אני בטוח שרצחו את אחי בגלל שהיה ערבי והפך יהודי. אם הוא היה יהודי רגיל, הם היו לוקחים אותו בשבי וסוחטים במקומו 200 מחבלים. אבל כשאמר להם שהוא בעצם משלהם, הם כעסו ורצחו אותו במקום"

העלבון

הוא כבר היה בחייו חייל, לוחם, מפקד. אבל אורי בן־ארי, תא"ל (מיל.), לא עמד אף פעם מול הפגנה של נשים וילדים ערביים. את העלבון הזה טרם ספג. סופגים אותו בניו, במילואים בג'נין ובשכם, יחד עם כל הבנים, כל צה"ל. לו יש העלבונות שלו. כילד בברלין של היטלר ראה איך נאצים החזיקו את אבא שלו על הקרקע והשתינו עליו. עכשיו הוא לא יכול לראות חייל צה"ל שמשתינים עליו, יורקים עליו, משפילים אותו.

מאת סימה קדמון

אורי בן־ארי: "היה לי חלום, הייתי תמים. לכולנו היה חלום. חלום על איך המדינה שלנו תיראה. אולי זה חלום שלא יכול היה להתגשם". (צילום: בני גלזר)

"אינני פוחד ממלחמה. אם תפרוץ – אין לי ספק שצה"ל ינצח. הוא תמיד ניצח, למרות הפיקוד העליון. כי החבר'ה הם שעשו את העבודה. הגנרלים הם שעשו פחות או יותר את הפאשלות. אנחנו נוּצח על־ידי עצמנו, בתוך ארץ־ישראל. אם לא נתפוס בשערות עצמנו ונוציא את עצמנו מהבוץ שאנו שקועים בו".

"נגד מי נילחמנו מאז קום הציונות? בערבים שחיו כאן. בפלשתינים. מי שרוצה להתעלם מזה – זה לא יעזור לו. יש עם, ויש ישות פלשתינית. וזו עובדה היסטורית".

"כל מה שמתרחש ביהודה ושומרון יכולנו לחזות מראש. חזינו מראש. אבל התעלמנו. מטעמים פוליטיים. מתוך איזו התייחסות היסטורית. התנהגנו כעיוורים. המנהיגות הובילה, והעם אכל".

תא"ל (מיל.) אורי בן־ארי לא עמד אף־פעם מול הפגנה של נשים וילדים ערביים. את העלבון הזה, הוא אומר, עוד לא ספג. "אבל יש לי העלבונות שלי". שש שנים חי בברלין תחת שלטון היטלר. הוא היה אז רק ילד, אבל זוכר היטב איך נאצים החזיקו את אבא שלו על הקרקע והשתינו עליו. "זרקו על בני משפחתי אבנים, ירקו עליהם, שרפו אותם". כל משפחתו הושמדה. לפני כמה שנים, כשעבר ניתוח לב פתוח והיה חסר הכרה, הוא כמו חי 12 יום במחנה ריכוז. הוא קרא לרופאים שלו "נאצים" ו"אס.אס.", ודרש מהבנים שלו שיביאו אקדחים כדי שיוכל להרוג את הנאצים האלה. "אני לא יכול להוציא את זה מלשד עצמותי. זה טבוע בי. זה משהו שאני חושב עליו כל יום. ואני לא יכול לראות חייל צה"ל שמשתינים עליו, יורקים עליו ומשפילים אותו. לא פה".

החיים שלו בארץ ב־50 השנים האחרונות, הוא אומר, עשו ממנו יהודי אחר. "אני יהודי. לא דתי, לא מסורתי. יהודי. אבל יהודי אחר מזה שחי בבוסטון או בשיקאגו. אני לא יהודי גלותי. אני לא מוכן לבלוע עלבונות. יש לי הרבה חברים בגולה. כשקוראים להם 'פאקינג ג'ו' – הם בולעים. כשלא מקבלים אותם ל'קאנטרי קלאב' במקום מגוריהם הם עושים לעצמם מועדון משלהם. אני לא מוכן להוריד את הראש. לא מוכן שיירקו עלי. שישתינו עלי. אני מוכן להילחם על זה ואני מוכן למות על זה. אם לא נהיה מוכנים כולנו לעשות את זה – אין לנו סיכוי לחיות פה".

בשבוע שעבר ביקר בבית־הקברות בקרית־ענבים, שם טמונים חללי חטיבת "הראל". ביציאה חזרה לתל־אביב הזהירו אותו. באבו־גוש זורקים אבנים, אמרו לו. הוא הניח את האקדח בטווח יד. "הרגשה אידיוטית", הוא אומר. "הרי במלחמת השחרור שיחררתי את הדרך הזו".

בשבוע הבא הוא צריך להיות במיפקדת פיקוד מרכז בנווה יעקב. הדרך לשם עוברת בשועפת ותל־פול, מקומות שהשתתף בכיבושם במלחמת ששת־הימים. עכשיו, עשרים שנה אחרי המלחמה, הוא צריך לתכנן איך יגיע לשם. "ואני לא יודע איך אגיב אם יזרקו עלי אבנים. אני באמת לא יודע".

הוא עשה הרבה דברים בחייו. היה חייל, לוחם ומפקד. 15 שנה מתוך 63 שנותיו שרת בצבא קבע. הוא גם היה תעשיין, קבלן, דיפלומט ומו"ל, "אבל מכל הדברים האלה נשארתי איש צבא. איש בטחון", לפחות פעמיים בשבוע הוא מרצה בפני הלומדים בבתי־ספר צבאיים, קשור לצבא בכל מיני נושאים שהוא לא רוצה לפרט. ויש לו שני בנים, אחד רס"ן בקבע, קצין אג"ם, ואחר מפקד גדוד טנקים במילואים. שניהם משרתים היום בשטחים. אחד בג'נין ואחר בשכם.

יש עובדות, הוא אומר, שאולי אין בהן שום חדש, אבל אנחנו מתעלמים מהן. כבר 20 שנה אנחנו מתעלמים מהן. וזה לא שונה מהתעלמויות שהיו לנו גם במצבים אחרים, כמו, למשל, במלחמת יום־הכפורים. כמו, למשל, התעלמות ממידע כשנכנסנו ללבנון. וכמו, למשל, כל מה שקשור ליהודה ושומרון. "הרי כל מה שמתרחש שם ידוע לנו שנים. כל מה שעלול היה לקרות – וקרה – יכולנו לחזות מראש. חזינו מראש. אבל התעלמנו מזה. מטעמים

(המשך בעמוד הבא)

"יש לנו זכות היסטורית על הארץ הזו, אבל גם לצד השני יש זכויות. גם הם, או חלק מהם, חי פה אלפי שנים. מצב מטופש ובלתי אפשרי שבו שני הצדדים צודקים. זה שאומרים שיש 21 מדינות מוסלמיות ושיילכו לשם – זה לא פתרון. הם לא רוצים. גם לנו הציעו את אוגנדה ואת דרום אמריקה. גם אנחנו רצינו לחיות פה".

"אנחנו לא יושבים באירופה או אמריקה. אנחנו יושבים בתוך עולם ערבי עם אופי ומנטאליות מסויימים, ואם לא נבין את זה, כמו שהרבה עמים אחרים לא הבינו – האמריקנים בווייטנאם, הרוסים באפגניסטאן – נהיה אולי ליבראלים, אבל לא נחיה פה".

(המשך מהעמוד הקודם)

פוליטיים. מתוך איזו התייחסות היסטורית ששואבים אותה מאיזשהו מקום". התנהגנו כעיוורים, אומר בן־ארי. המנהיגות הובילה, והעם אכל.

"עובדה היסטורית ראשונה", הוא אומר, "היא שלא ניתן לדכא את רצונו של עם, ישות, או איך שתקרא לזה – בחופש ועצמאות. במבט היסטורי, אף אחד לא הצליח. רק במשטרים טוטאליטריים ובשיטות טוטאליטריות, שהעולם המערבי לא מקבל אותן בכלל ומאיתנו בפרט. מדינת ישראל צריכה להיות צחורה כמו יונה. ויש אנשים שידעו את זה כבר שבוע אחרי מלחמת ששת הימים. יגאל אלון, למשל".

ערביי ארץ־ישראל ו/או ישות פלשתינית זו עובדה היסטורית. ואפשר, לדעת בן־ארי, להתווכח על זה עד מחר בבוקר. "נגד מי נילחמנו מאז קום הציונות? לא נגד מצרים, לא נגד ירדן, לא נגד סוריה. נלחמנו בערבים שחיו בארץ הזאת. בפלשתינים. מי שרוצה להתעלם מזה – זה פשוט לא יעזור לו. יש עם, ויש ישות פלשתינית. וזו עובדה היסטורית".

כן, יש לנו זכות היסטורית על הארץ הזו. היסטוריה ארוכה. "אבל גם לצד השני יש זכויות. גם הם, או לפחות חלק קטן מהם, חי פה אלפי שנים. וזה אולי מצב מטופש ובלתי־אפשרי שבו שני הצדדים צודקים. אי אפשר לפתור את זה בכך שאומרים שיש 21 מדינות מוסלמיות – אז שיילכו לשם. הם לא רוצים. גם לנו הציעו את אוגנדה ואת דרום אמריקה. גם אנחנו לא רצינו. רצינו לחיות פה".

אם יש בעולם עם שאינו מתאים להיות עם כובש, או צבא שאינו מתאים להיות צבא מדכא, זה עם ישראל. זה צה"ל. "הרי יש לנו חזונות וחזיונות. במשך אלפי שנים הלכנו בראש תנועות שחרור עממיות, לאומיות ודתיות. היהודים תמיד הובילו. ליבראליזם, זכויות הפרט, חופש המחשבה והביטוי, תמיד היינו בקו הראשון. אבל", הוא מוסיף, "אנחנו צריכים לזכור איפה אנחנו יושבים היום. לא באירופה ולא באמריקה. אנחנו יושבים בתוך עולם ערבי עם אופי מסויים ומנטאליות מסויימת, ואם לא נבין את זה, כמו שהרבה עמים אחרים לא הבינו עם מי יש להם עסק – האמריקנים בווייטנאם, הרוסים באפגניסטאן – נהיה אולי ליבראלים, אבל לא נחיה פה. לדעתי, לא נחיה פה".

אנחנו שוכחים איך הגענו למצב הזה בכלל. ליהודה ושומרון. איך נהפכנו לעם כובש. צבא כובש. "רצינו להגיע לשם בכלל? אני עד שלא היתה תוכנית לכבוש את יהודה ושומרון. הזהירו את חוסיין עשרות פעמים שלא יתחיל. שאם לא יתחיל – לא יקרה כלום. ואם לא היה פותח באש, ב־5 ביוני, בשעה 10 לפני הצהריים, כל הבעייה הזו לא היתה קיימת". והיא קיימת כבר למעלה מ־20 שנה. "משום שאני לא מכיר שום מקרה בהיסטוריה העולמית שבו עם שהותקף, הצליח להתגונן וכתוצאה מכך נפלו בידיו שטחים מסויימים, הסכים לסגת מהם ללא תמורה".

בתקופה האחרונה יש לו, לתא"ל (מיל.) בן־ארי, תחושה עמוקה של בושה. הוא, שהיה במיבצע קדש מפקד חטיבה 7 והטביע בזכרון שלנו את חמש המלים המפורסמות: "חטיבה 7, נוע, נוע, סוף", שלאחר המלחמה היה מפקד גייסות השריון, שנחשב בשעתו למועמד בטוח לכהונת רמטכ"ל, שבששת הימים פיקד על חטיבת "הראל" בירושלים, רמאללה ויריחו, אומר שאינו יכול לראות את חיילי צה"ל מכוונים.

"אני מתבייש להסתכל על תמונה בעתון. לצפות בטלוויזיה. לשמוע מהילדים שלי כיצד עומד חייל ישראלי ומקללים אותו, ומעליבים אותו, ומשתינים עליו. אני לא יכול לסבול את זה. לא מסוגל. ואני יושב רחוק מזה. לא יודע מה הייתי עושה אם הייתי שם. אני מתבייש בכך שחייל ישראלי שניצח במלחמת השחרור, במיבצע קדש, בששת־הימים וביום הכיפורים, צריך לעמוד, להבליג, ואולי גם להפסיד מלחמה". זה אולי, אומר בן־ארי, כמו תמונת הרגע האחרון של הצבא האמריקני בווייטנאם. קבוצה של חיילים עומדת, הליקופטר מגיע, ומתוך עמודי האבק מזנקים החיילים האמריקנים וניתלים עליו. "כן", הוא אומר בשקט. "זהו מצב שבהחלט יכול להתרחש גם כאן".

עם ישראל, הוא אומר, היה צריך להתפעל מצה"ל. העולם כולו היה צריך. "אבל העולם מושחת. פועל לפי סטנדרטים כפולים. מישראל מצפים לדברים אחרים. לישראל אסור לעשות דברים שעושים עמים אחרים, כל הזמן. אנחנו הרי היינו צריכים ללכת גאים. בראש מורם. שיש לנו צבא כזה, משטרה כזו, משמר־גבול כזה. שיש לנו קונספט כזה של לחימה. שעשרות אלפי חיילים מסתובבים בגדה ועומדים בזה למרות כל ההתגרויות. שהמקרים החריגים הם בודדים. במקומות אחרים אין חריגים? בבתי המשפט, בתעשייה, בבריאות? או מהצבא דורשים שיהיה טלית שכולה תכלת. הייתי רוצה לראות מישהו מאלה שמבקרים את הצבא לובש מדים ועומד במקום החייל".

"מי שמאשים את צה"ל או מפנה אליו ביקורת הוא פשוט סתום מוח. והחיילים, לצערי, היו תמיד אלה שהלכו קרימה עם החזה חשוף ועצרו מחדלים של ממשלת ישראל".

הדברים מסודרים היטב במוחו של בן־ארי. ניכר שהוא מרבה לחשוב עליהם. הוא אפילו רשם אותם לעצמו. את השיחה בינינו הוא מחלק לנושאים. עובדות, רגשות, אמונה.

אמונה: "על בסיס ההיסטוריה שלנו, על בסיס הכרוזות של הערבים, דברים שנאמרים על ידם יום־יום, ועל בסיס מעשיהם בשנים האחרונות, אני מאמין שארצות ערב, ערביי ישראל והישות הפלשתינית שואפים עמוק בלבכם ליום שמדינת ישראל לא תהיה קיימת. זה מה שאני מאמין, מתוך הנסיון שצברנו, וטיפש מי שלא לומר מנסיוננו". וכהתרגשות, שאולי היתה יותר מתאימה לסעיף "רגשות", הוא ממשיך: "אותו המלך, שהיום אנחנו רוקדים סביבו, הנכד הזה, כולל הסבא שלו, תקפו אותנו שלוש פעמים. כן, גם ביום הכפורים, בדרך עקיפה. הם תקפו אותנו לא בשביל ללטף אותנו. אלא כדי להרוג את הילד שלי. אני לא מאמין לו. ובוודאי שאני לא מוכן לשים על כף האמונה הזו את החיים שלי וחיי ילדי ונכדי".

מתוך אמונה זו הוא מסיק שאין דרך לפתרון מדיני מוסכם. שאין שום אפשרות להגיע להסכמה. "עד שלא ניתן לאסד את המטר־מרובע האחרון ברמת־הגולן, לא נגיע איתו לשום דבר. וגם אז, מי ערב לכך שלא ירצה את סוריה הגדולה, את הגליל? אני לא רואה שום דרך להגיע להסכמה עם ירדן בלי שנוותר על ירושלים. או קלקיליה וטול־כרם. נכון, עם מצרים יש הסכם שלום. אבל התנועה הפונדמנטליסטית האיסלאמית מאיימת גם על שלטון מובארק. ואולי מי שיחליף אותו יחשוב אחרת לגמרי"?

יש לו, לבן־ארי, פתרון. הוא מכנה אותו "פתרון טריטוריאלי חד־צדדי", תוכנית שלדבריו חשב עליה כבר חודש לאחר מלחמת ששת־הימים. "דיברתי עליה עם יגאל אלון. אבל הוא היה שקוע בתוכנית שלו. דיברתי עליה עם משה דיין. אבל הוא היה שקוע באופוריה של הניצחון".

"לצאת מעזה", הוא אומר. פשוט לקום ולצאת. "עזה היתה תחת שלטון מצרי לפני מלחמת ששת הימים. אם נצא משם, היא תחזור להיות תחת שלטונם. ומסביב לעזה ניצור 'קו מאז'ינו'. אם יירו משם ירייה אחת – נירה חזרה. אנחנו לא צריכים את עזה. אנחנו לא צריכים לשפוך טיפת דם אחת על השליטה בה".

גם מיהודה ושומרון מציע בן־ארי נסיגה חד צדדית, מהירדן לקו פרשת המים וגב ההר. "כשכל הערים, אפילו אלה שנמצאות מערבית, כמו שכם ורמאללה, יהיו מחוץ לגבול. צריך ליצור קו על גב ההר שיקיף את שכם וירד עד צפונית לעין־גדי. וכל מה שממזרח לקו הזה, יהיה ערבי".

לא, מדינה פלשתינית לא מפחידה אותו. הערבים צריכים להחליט בעצמם מה הם רוצים. זו בעייה שלהם. "ואם נחתום עם חוסיין שלא תהיה מדינה פלשתינית, אז היא לא תקום"? גבולות בני־הגנה, זה מה שאנחנו צריכים. שאפשר יהיה לשלוט על העלייה מהירדן, עם תחנות מעקב. "הישובים בביקעת הירדן? אנחנו לא צריכים שם ישובים, ביקעת הירדן לא ניתנת להגנה. מי יגן על הישובים שבשטח הערבי? מצירי, שמגילת זכויות האדם תגן עליהם".

גם הבנים שלו, הוא אומר, חושבים כמוהו. אף אחד מהם לא מוכן לשפוך את דמו בשכם. הם יעשו את זה אם צריך, ואם זו פקודת הצבא, כמובן. אבל אף אחד מהם לא מאמין בארץ־ישראל השלמה, או בכך שהישיבה שם דרושה להגנת הארץ. "גבולות בני־הגנה, זה מה שצריך. מדינת ישראל היתה צריכה למנות ועדה. מישהו שיאמר באופן אובייקטיבי לאיזה גבולות ישראל זקוקה כדי להגן על קיומה. גבולות שאם נעבור אותם – אנחנו בסכנה. היום אין לנו שום קו בטחוני מוסכם כזה".

כשמסתובבים בערב ברחובות, אומר בן־ארי, אפשר לחשוב שאנחנו מדינה במצב נורמלי. וזה אולי בריא, שאנחנו חיים את החיים שלנו, חוגגים, מחתנים את הילדים, נוסעים לחו"ל. "אבל אסור לשכוח לרגע שאנחנו עם במלחמה. ואיזה עוד עם שיש לו בנים נחוית מסוגל לחגוג במסיבות ביום שישי בערב? והטרוריסטים שוכרים, וקטיושות נופלות, ודוקרים יהודים במסעדה בתל־אביב, ומכים אחרים בכיכר־אתרים, וזורקים בקבוקי תבערה בנצרת". הבעייה, הוא מסביר, היא שקל לנו להבין מלחמות קונוונציונאליות. טורים, שזורקים פצצות.

"משום מה, כשזורקים בקבוק תבערה על מכונית, כשזורקים אבנים, אנחנו מתייחסים לזה אחרת. אבל בקבוק תבערה שנזרק על רכב בשטחים, או בוואדי ערה, נזרק על מנת לשרוף את הרכב ואת הנוסעים בו, ואין שום הבדל בין זה לבין ירייה מכלי נשק. שניהם מתכוונים להרוג".

זו מלחמה, אומר בן־ארי, לא משחק ילדים. המלחמה שמתנהלת היום בשטחים היא מלחמת התשה מהסוג הגרוע ביותר. "זוהי התשה רב צדדית. היא מתישה את כוח ההרתעה של צה"ל, פוגעת בנו קשה מבחינה כלכלית, מתישה אותנו מורלית ומתבלת ברמות מדינת ישראל בעולם. אסור, אסור לנו לנהל מלחמת התשה כל־כך הרבה זמן. הרי יש קונצנזוס מדיני שמדינת ישראל לא צריכה ולא יכולה לעמוד במלחמת התשה. שאם היא עומדת במצב כזה, היא צריכה לעבור למיתקפה, לחסל את הצד שפתח במלחמת התשה כזו".

ויש לו גם פתרון למלחמת ההתשה בשטחים. יש לו תוכנית מיתקפה. "להכות או לירות, לפגוע באנשים, זהו פתרון שיעיל לפיזור הפגנה אחת. אחר־כך יש הפגנה במקום אחר. ולהם יש זמן, והרבה ילדים ונוער. זה הרי קרב על התקשורת העולמית שיוצרת דעת קהל שמטרתה להכריח את ישראל לויתורים. ואנחנו מפסידים במלחמה הזאת. לא, אנחנו לא צריכים להילחם באנשים. זו שגיאה. אנחנו צריכים להילחם ברכוש ובכלכלה של תושבי יהודה ושומרון. להכות אצלם בנקודה הכואבת ביותר".

בן־ארי: "קוזים פה דברים שמערערים בי את האמונה, שמעמידים [illegible] קום המדינה. אני רק מתפלל שאני טועה". (צילום: שמואל רחמני).

איזה אבסורד, הוא אומר. "השליח הערבי מהסופרמרקט מביא לי מיצרכים. אני נותן לו 'טיפ', הוא מביא את ה'טיפ' הזה לילד שלו שזורק אח"כ אבנים על הילד שלי".

לדעת בן־ארי צריך לסגור את הקו הירוק בפני ערבים עד להודעה חדשה. שלא ייכנסו עובדים ערבים. כן, שמסעדות ימשטו את הרגל, שמפעלים יתמוטטו. אבל שליהודה ושומרון לא תהיה פרנסה. שייגמר האבסורד הזה, שמדינת ישראל מממנת את הפרעות. שהם מקבלים מאיתנו כסף וחוזרים לשם לזרוק עלינו בקבוקי תבערה. וצריך לפגוע גם ברכוש הערבי. "כל בית שמהגג שלו זורקים אבנים על חייל צה"ל – לפוצץ. אני בטוח שאחרי מאה בתים כאלה, כבר לא יזרקו אבנים. כשזורקים אבנים מדהיישה אל הכביש, צריך להביא בולדוזר ולהוריד שורת בתים. וכשתופסים ילד שזורק אבנים, צריך לקחת את אבא שלו ולזרוק אותו מהארץ. הוא אחראי למה שהבן שלו עושה. העולם יקרא לזה ברוטאליות. גם כאן יצעקו. אבל זה ייגמר".

כדי שזה ייגמר, אבל לא כדי להמשיך ולשלוט שם. כדי למצוא פתרון, אבל לא מתוך עמדה של חולשה. משא־ומתן, אם רוצים, מתוך עמדה חזקה. "כי ממתי מנהלים משא־ומתן תוך כדי מהומות? עם פועלים במהלך שביתה אנחנו מוכנים לנהל משא־ומתן? זה הרי קישקוש ושטות מאין כמוה. אם ניכנע למצב ונקיים משא־ומתן במצב הזה, נמצא את עצמנו על שפת־הים". הערבי, סבור בן־ארי, כבר חושב שחייל צה"ל הוא חלש. ולכן אפשר להופיע עם סכין במסעדה ולאיים. ולירוק. ולקלל.

במלחמת ששת הימים, לאחר כיבוש רמאללה, קיבלה חטיבת "הראל" פקודה לרדת ולכבוש את יריחו. באמצע הדרך החליטו שזה מוקדם מדי והחטיבה חזרה לרמאללה. בבתי המלון בעיר היו כלי נגינה של תזמורות. כשהגיעה פקודה לרדת שוב ליריחו, לקחו חיילי החטיבה חצוצרות. מפקד החטיבה, אורי בן ארי, ופיקודיו, הסתערו על העיר בליווי תקיעת חצוצרות. החטיבה הגיעה עד דרומית לשכם. היום אומר בן־ארי: "אני מוכן לעזוב את שכם מחר בבוקר. אבל אני לא מוכן לעזוב אותה בזמן שיורקים עלי".

איפה, איפה השכל שלנו, הוא שואל. "נאמר: בתחבולות תעשה לך מלחמה. איפה התחבולות, איפה העורמה? הם עומדים על הגגות. למה אנחנו לא עומדים על הגגות? הם בורחים. למה אנחנו לא עוקפים את השטח ולא נותנים להם לברוח? המלחמה לא מתנהלת בעורמה ולא בשכל. ואין סבלנות. אנחנו רגילים לפתרונות מהירים וקצרים. אבל מלחמה כזו לוקחת זמן. וצריך גם תיכנון. אני לא בטוח שתיכנון כזה אכן קיים. אני לא משוכנע שמישהו קבע כבר מה יקרה אם מחר, במקום לזרוק אבנים, יפתחו באש על צה"ל. מה יעשה? יירו על נשים וילדים"?

אבל איך, איך אפשר לדבר על מדיניות, על פתרונות, כשלאן שאתה מסתכל הכל מתפורר. כשבתי־המלון באילת מלאים, אבל בבתי־החולים שובתים, וזורקים זקנים מבתי חולים גריאטריים, והחקלאות הולכת, והתעשיה מתפוררת. והילדים שלך מסתובבים ביהודה ושומרון. "יש מישהו שמסוגל להסביר לעם ישראל מדוע יש לנו היום, במצב כזה, שתי ממשלות? מדוע שולץ צריך ללכת קודם לפגישה עם שמיר ואחר־כך לפגישה עם פרס? זה הרי דבר ששום עם לא מסוגל לסבול. זה דבר שלא יעלה על הדעת. ואז לישכת שמיר מודיעה שחוסיין הקצין את דעותיו, ולישכת פרס מודיעה שירדן הגמישה את עמדותיה. אני רק מקווה", אומר בן־ארי, "שבבחירות הבאות עם ישראל יעניש את המפלגות שאשמות במצב הזה".

לאן שאתה מסתכל ההרגשה איומה, הוא אומר. הרגשה שחלום יפה הולך לאיבוד. ואין מי שיעצור את ההדרדרות המדינית, הפוליטית והחברתית. "אתה פותח עתון ורואה תמונה ענקית של חיילים ישראליים שמחזיקים ערבים על הריצפה. אתה פותח טלוויזיה, ושוב ושוב אותן תמונות ואותם סיפורים. לא, אני לא בעד צנזורה, אבל אני בעד צנזורה עצמית. גם את הסיקור בשטחים אפשר לעשות בחוכמה. לא צריך לסגור את השטח בפני התקשורת, אבל לפעמים אתה רואה 40 חיילים ומאחוריהם 80 עתונאים".

צריך, הוא אומר, לשמור על יחס. להגביל את מספר הצוותים. לא לגרות ולעורר את הפעולות. לפני כמה ימים נסע במונית בירושלים. הנהג סיפר לו ששבוע קודם־לכן הוביל צוות של טלוויזיה זרה לרמאללה. כשהגיעו, ירדו הצלמים מהמונית והכינו את המצלמות. הנהג הבחין בקבוצת חיילים עומדת מתחת לגג של בית, ועל הגג חבורת צעירים ערבים שמכוונים בקבוקים לראשי

(המשך בעמוד 23)

"אני יהודי. לא דתי, לא מסורתי. יהודי. אבל יהודי אחר מזה שחי בבוסטון או בשיקאגו. אני לא מוכן לבלוע עלבונות. יש לי הרבה חברים בגולה. כשקוראים להם 'פאקינג ג'ו' – הם בולעים. אני לא מוכן שיירקו עלי. אני מוכן להילחם על זה ולמות על זה. אם לא נהיה מוכנים כולנו לעשות את זה – אין לנו סיכוי לחיות פה".

"היינו צריכים ללכת גאים, בראש מורם, שיש לנו צבא כזה, משטרה כזו, משמר־גבול כזה. שעשרות אלפי חיילים מסתובבים בגדה ועומדים בזה למרות כל ההתגרויות. שהמקרים החריגים הם בודדים".

משורר הדלות

יוסף פפירניקוב בן 90. בזכרון הלאומי הוא נשכח אי שם בין היידיש הגוועת, לתל אביב הישנה, המתפוררת. במלון ממורט, שהכוכבים היחידים שבו הם אלה שרואים דרך החלון בשמיים, חי בבדידות גדול משוררי היידיש של ימינו. פעם נלחמו בו מגיני העברית, היום – האדישות והשיכחה. את אהובתו האמיתית הראשונה והאחרונה הכיר בגיל 80. חיים בין המכולת ברחוב גאולה, הספריה ליידיש וארוחה פולנית במסעדה ביתית. אחר כך יגידו שהיה אדם דגול. אפילו טלוויזיה שחור־לבן אין לו.

מאת אביבה מץ צילם: שמואל רחמני

ליוסף פפירניקוב היה יום הולדת. הוא היה בינואר בן תשעים. החברים הוציאו אותו לבלוי, עשו לו נשף, הוא אומר, והחזירו אותו בחזרה למלון. יוסף פפירניקוב, עכשיו בן תשעים, השיל מעצמו את החליפה האלגנטית, היחידה שיש לו, תלה אותה בארון וחזר לשיגרת יומו.

על פפירניקוב שמענו לראשונה לפני שנה. הוותיקים הרימו גבה בפליאה: "מה זאת אומרת אם אנחנו יודעים מי זה פפירניקוב? כל נער יהודי בוורשה של שנות העשרים ידע מי זה". צריך לעורר את הזכרון הלאומי. להוציא אותו מן הארון כמו את החליפה, שכן פפירניקוב בארץ, אף פעם לא חרר מעבר לחומת קומץ הוורשאים והליטאים דוברי היידיש. משורר יידי, מהידועים ביותר בקליקה הוכלת ומצטמצמת. ואין לו אף נשמה אחת קרובה בעולם הזה. הוא גר כאחד מבתי המלון הזולים שבאזור רחוב הירקון בתל־אביב, לבד. לגמרי לבד. מאותם בתי־מלון שמשכירים חדרים לדיירים קבועים פחות או יותר ולדיירים של רגע, לפי שעות. אם הדלות והרעב הם מרד לטיב היצירה, אזי פפירניקוב יודע את התשובה לשאלה הנצחית. מהחיים, כמו שאומרים. די בביקור אחד במלון שלו.

גרם רחב של מדרגות סיבוביות מוביל למעלה. שלושים מדרגות אבן גדולות. בקומה השניה שני מסדרונות צרים, הול כניסה, מקרר, אמבטיה ושרותים משותפים לכל הדיירים. פפירניקוב פותח את דלת חדרו בחלוק מהוה של בורגני שירד מנכסיו. מרשרש בנעלי בית ישנות. אנחנו יושבים בהול הקטן על כורסא מטולאת, שידעה ימים עליזים יותר. איש מצומק, לבוש שכבות־שכבות מתחת לחלוק, מכורבל מקור. פנים חלקות יש לו, כמעט ללא קמטים. הראש לבן, מלא שערות. איש אוורירי. בתאורה של ארבעים ואט אני מחפשת אצלו את הגיל, מפחדת שישבר פתאום באמצע השיחה או ירדם. הוא לא מפחד. גם לא נשבר. פפירניקוב מבין כל מילה, רק לא שומע כל כך טוב. צריך להרים את הקול. עיניים כחולות, מכוסות בלחלוחית של זיקנה, אבל רואות הכל, העיניים של פפירניקוב.

עוד בטרם התחלנו את השיחה, נפתחה אחת הדלתות במסדרון. אשה מפורכסת יצאה מן החדר בחיפזון. הגבר יצא כמה דקות אחריה. פפירניקוב נד בראשו וחיוך שובב התפשט על פניו. רואה הכל וגם מבין. תנועת האנשים במסדרון תהפוך למוטיב מרכזי במהלך הראיון: בריחים ומנעולים, דלתות נפתחות ונסגרות. גברים בורדים, דיירי המלון נכנסים ויוצאים, גלריה אנושית מגוונת.

שמשון חלפי, משורר, פנסיונר מחלקת התרבות והאמנות של עירית תל־אביב, גילה את פפירניקוב לפני שלוש שנים בערך: "במסגרת העבודה שלי בעירית תל־אביב אני עורך ומקליט שיחות עם זיקני העיר, ראשוני תל־אביב, וכך הגעתי אליו. כשראיתי איך הוא חי, התחלתי להזעיק את כולם. עכשיו הוא חי בלוקסוס, לעומת מה שהיה לפני כן".

ל"לפני כן" יש שני שלבים. השלב הראשון היה חדר כביסה על גג בית ברחוב זרובבל תל־אביב, על־יד הים. למעלה מעשרים שנה חי שם פפירניקוב והוציא קרוב לשלושים סיפרי שירה ופרוזה. השלב השני, המשופר לעומת הגג, היה חדרון קטן בנלון הזה. שלב הלוקסוס, מתכוון שמשון חלפי, לחדר הנוכחי. ארבעה קירות חשופים, מיטה כפולה, חלון, שולחן ומדפים עם ספרים. על השולחן – מנורה קטנה, ספר ומשקפיים. משכנו של משורר מכובד, שכל פולין שרה את שיריו. אפילו טלוויזיה שחור־לבן אין בחדר, והוא דווקא היה רוצה שתהיה לו: "בשעות שאני לא יכול לישון ולא יכול לקרוא... טלוויזיה היתה עוזרת, אחרת אפשר להשתגע...".

את יום הולדתו המדוייק, פפירניקוב אינו זוכר. "נדמה לי שזה היה בינואר", הוא אומר. גם על השנה הוא לא מוכן לחתום. "לפני תשעים שנה", הוא אומר ליתר בטחון. מכריו השונים חושבים שהוא מסתיר כמה שנים, אבל מה זה כבר משנה. את השיחה הוא מבקש להתחיל באשתו דווקא, שנפטרה לפני שמונה חודשים. לא אשת נעוריו היתה. לפני שמונה שנים בלבד אסף אותה פפירניקוב אליו ומאז הם חיו ביחד, בחדר הזה במלון, כמו זוג נשוי. אלמנה אוסטרלית עשירה, שלימים התברר, כי נותרה בלא כלום, וכך יצא שגם פרנסתה היתה עליו, למרות שאולי התוכנית המקורית היתה אחרת.

פפירניקוב נולד בוורשה במאה הקודמת. לאביו היה אטליז, ואותו ייעדו למסחר. על לימודים איש לא דיבר אז. הוא זוכר שנתיים בגימנסיה פולנית, אולי פחות. בית של חובבי ציון, יידיש היתה שפתם: "בגיל שמונה עשרה קראתי שיר של ביירון ברוסית ורציתי לדעת איך כותבים שיר. איך כותבים בשורות כאלה קצרות. אז התחלתי ללמוד רוסית, לבד, כדי לקרוא את ביירון. באותה תקופה התחלתי לכתוב שירים ביידיש. בעצם חלמתי להיות זמר. בתור ילד שרתי במקהלה אצל החזן הכי גדול בוורשה באותה תקופה. כשהתחלף לי הקול הפסקתי לשיר אבל התשוקה למוסיקה נשארה אצלי עד היום".

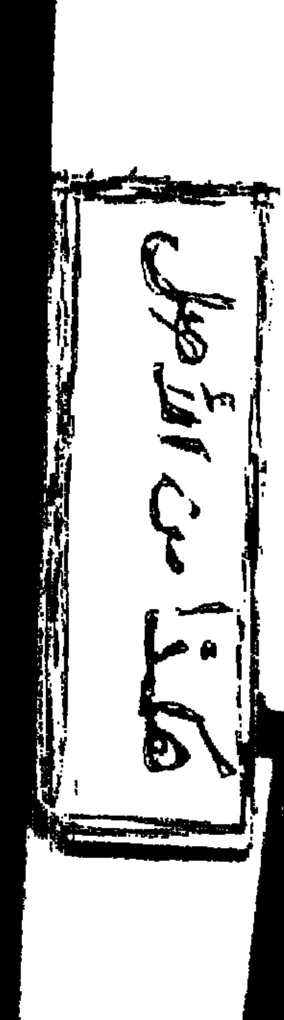
פפירניקוב הלחין בעצמו כמה משיריו. אחרים מהם מתנגנים עד עצם היום הזה בקרב שוחרי היידיש. ב־1924 הוא עלה לארץ, התיישב בתל־אביב והתפרנס מסלילת כבישים, מעבודות בניין ובקושי מכתיבה. "עבדתי בעבודות שחורות", הוא אומר, "גרתי בחדרים קטנים, איפה שמצאתי".

ד"ר ישראל חיים בילצקי, סופר ומשורר יידיש, חי בצפון הטוב של העיר תל־אביב, בבית גדול עם הרבה פינוקים. על הניגוד החריף בין אורח חייו לזה של פפירניקוב, אין צורך לדבר. ממרומי הסטודיו, בקומה השניה, הוא מספר על הכרותו עם פפירנוקוב, בוורשה של שנות השלושים: "אני הכרתי את פפירניקוב כשהייתי סטודנט במכון למדעי היהדות וחבר בקלוב העיתונאים, בוורשה, בשנות השלושים. פפירניקוב חזר אז לוורשה מארץ ישראל והביא לנו את בשורת הארץ. ספרו הראשון, 'בארץ השמש', נישא בפי כל. לא היה נער יהודי שלא הכיר את שיריו בעל־פה. על הספר הזה התחנכה כל התנועה הציונית. הוא היה הראשון שסיפר לנו

(המשך בעמוד 21)

יוסף פפירניקוב: "בבוקר השכם כשאני קם, אני שומע את העיר מדברת איתי. שואלת איך אתה מרגיש, כתבת שיר חדש?"

משורר הדלות

(המשך מעמוד 19)
כיצד חולבים פרה, איך נראה הקיבוץ, ואיך חופרים באר. אצלנו לא היתה אסיפה של השומר הצעיר או של פועלי ציון או החלוץ, שלא דיקלמו את שיריו. התחילו את הפעילות וסיימו אותה בהקראת שיריו של פפירניקוב".

פפירניקוב חזר לארץ והמשיך לעבוד בכל עבודה שהזדמנה: "התפרנסתי בקושי. אבל זה הספיק לי. אני בנאדם שמסתפק במועט. הייתי מוכר את הספרים לבד. עובר בין החנויות. זה היה טוב לפני ארבעים, חמישים שנה. עכשיו כבר אי אפשר בצורה כזאת. יש מוסדות שמטפלים בזה. הוצאת פרץ הוציאה הרבה ספרים שלי, אבל היום זה כבר לא מה שהיה, היידיש יורד".

הוא המשיך לכתוב. לעגוב על הארץ בשיריו – ביידיש. טרגדיה של איש שלא הצליח מעולם ללמוד עברית כהלכה. חלוץ־פייטן, שהביע את געגועיו למולדת בשפת הגולה. סתירה בלתי אפשרית כמעט באותה תקופה. אומר פפירניקוב: "ניסיתי בעברית, אבל ראיתי שזה לא ילך. אי אפשר ליצור בשפה זרה. שום לימוד לא יעזור. עד היום יש לי קשיים בעברית. עכשיו אני מודה שזה חסר לי. באתי לארץ כגוי ואף פעם לא למדתי. הסופרים שלמדו בישיבות, שלמדו את התורה, את התלמוד, יותר קל להם. אורי צבי גרינברג אשר אותו דבר".

בשיר "אל שומר ארצי", שתורגם לעברית בידי שלמה שנהוד, כותב פפירניקוב: "שומר, שומר, מה מלילה/ נוח קט, מנוחה תקל,/ שכב, אך אל נא, אל תישן/ יש להיות ערים עוד כאן". בשיר אחר הוא כותב: "כשרותיך, ישראל שם/ קשי האבן אדמתם –/ על הטרקטור שם כצוותא/ שנים פרועי זקן,/ רוח חלוצתם פורעת,/ שמש משזיפה עורם,/ ושמחים הם שהטרקטור/ נע שם לפקודת ידם –/ ופונה איש אל רעהו:/ הזלמת פעם, האזו –/ מלמד עם חנוני כאן/ כשרה רחב מידה?/

משוררי העברית הארצישראלים לא קיבלו את פפירניקוב לקהלם. היידיש היתה אז בחזקת קללה שלא תתואר בארץ המתחדשת. מרדכי צאנין, יו"ר אגודת סופרי היידיש בארץ מכיר את פפירניקוב ששים שנה בערך: "אני ציירתי את העטיפה לספר הראשון שלו. הוא לא היה מלומד, אבל משורר עממי גדול. הוא היה הראשון שהפיץ את הרעיון הציוני בעולם, באמצעות שיריו. כל חלוץ שרה את שירין מבלי לדעת אפילו שאלה הם שיריו. שירים שמזמן כבר הפכו לשירי עם. איש צנוע. כשהיה צעיר הלך בין קוראי האידיש והחנויות ומכר את הספרים בעצמו. כל השנים אכל במטבח הפועלים ברחוב ברנר. קיבל את גורלו כסופר יידיש, למרות שמפעם לפעם נתן ביטוי בלתי אמצעי בשיריו למרירות שהיתה בו. צריך להבין שבפולין באותה תקופה של לפני מלחמת העולם, היו חיים יהודיים תוססים. היה תיאטרון, היו מוסדות. כאן יש חיים ישראליים, אבל אין חיים יהודיים. משורר יידיש בארץ מרגיש מתוסכל ומושפל, באופן אבסורדי מרגיש בגלות".

"גדוד מגיני השפה", היתה קבוצה מבוגרי הגימנסיה הרצליה שנטלו על עצמם משימה ציונית, את המלחמה ביידיש, ביידישיסטים ובכל מה שריח הגולה עולה ממנו. אומר מרדכי צאנין: "שנאו אותנו. שרפו קיוסקים שמכרו ספרים ועיתונים ביידיש. יום אחד הגיע לכאן מארה"ב לוויק, אחד המשוררים הגדולים בשפת היידיש. הוא בא לסיבוב הרצאות. הם לא נתנו לו להרצות אז. חיים גמזו היה ביניהם. יום אחד, אני זוכר, הם יצאו מהגימנסיה לרחוב אלנבי ופגשו את ביאליק עם זלמן שניאור, עומדים בפינה ומדברים ביניהם יידיש. חיים גמזו לא העז להתקרב אליהם, הוא חיכה עד שזלמן שניאור עלה לאוטובוס ואז צעק לו, אחרי שהדלת כבר נסגרה: 'סופר עברי, דבר עברית'. זלמן שניאור עוד הספיק לצעוק לו בחזרה: 'לך לעזאזל, קעקר'".

בפתח הספריה ליידיש: "יום יום הוא אצלנו בספריה. כבר יותר מעשרים שנה. השולחן הקטן שלו הוא סמל. כמו השולחן של הרבי"

יעקב אורלנד, יו"ר אגודת הסופרים העבריים נזכר גם הוא, בלא מעט בושה, באותה תקופה: "העברית של שנות השלושים חששה מהיידיש. חששנו אז שהיידיש תכבוש את הארץ. אני זוכר בתור ילד בירושלים, לא הבנתי בדיוק מה אני עושה, הגיע לכאן ראובן בריינין, אחד המבקרים היידיים החשובים. הוא בא לירושלים להרצות. אנחנו הנערים התבקשנו לזרוק אבנים על גג הבניין שהיה מפח, כדי להקים מהומה ולהפריע לו בהרצאה".

גם פפירניקוב ספג את העלבונות, לא הצליח להימלט מגורל חבריו: "לחמו בי, עשו קשיים", הוא נזכר, "כשעמדתי על במה והקראתי את השירים שלי, 'הם' כיבו את החשמל פתאום, עשו עלי סבוטז', פוגרום".

יעקב אורלנד: "פגשתי את פפירניקוב לראשונה כאן בתל־אביב, בשנות השלושים. אדם עומד מהצד, לא מעורה במה שמתרחש כאן, אבל שירתו הלירית עשתה עלינו רושם עז. בשל כנותה וישירותה. שירת האדם הפשוט, האדם העובד. פפירניקוב הוא ללא ספק משורר אמת. קולמוסו ואורח חייו שווים. הוא מאשר את קיומו בכתיבתו. היו כאן משוררים שהגיעו מהגולה ועברו לעברית. הוא ממשיך לכתוב ביידיש כל השנים. אין שני לו. אדם נאמן לעצמו ולשפה. יש בו תחושת חובה לאותה תרבות שהשפה היידית מייצגת.

"בשנות החמישים הייתי בשליחות בדרום אפריקה, הוזמנתי למסיבה ביתית אצל יהודים יוצאי ליטא. לפתע שמעתי שמישהו שר את שירו הידוע ביותר של פפירניקוב – 'זאל זיין', בתרגום עברי – 'ויהי'. שאלתי את היהודים שם אם הם יודעים של מי השיר הזה? הם ענו: 'של פפירניקוב'. סיפרתי להם באיזה תנאים איומים הוא חי בארץ. הם התארגנו ושלחו לו כרטיס טיסה הלוך וחזור לדרום אפריקה. אירחו אותו במשך קרוב לשנה. זאת אולי היתה השנה העשירה ביותר בחייו".

"יעקב אורלנד הוא חבר שלי", אומר פפירניקוב. "פגשתי אותו בדרום אפריקה. פתאום קיבלתי איזה הזמנה לבוא לדרום אפריקה. אגודת שוחרי תרבות היידיש שלחו לי. הסתובבתי קצת שם, אחר־כך טיילתי באירופה וחזרתי לארץ. מאז התחלתי לכתוב ברצינות".

שלמה שוויצר, מנהל הוצאת "פרץ" ועורך הבטאון של תנועת העבודה הציונית ביידיש, מכיר את פפירניקוב הרבה מאד שנים. את מרבית ספריו הוציא בהוצאת "פרץ". אומר שלמה שוויצר: "הוא עני ואביון, איש מוזר, מתבודד. בארועים הספרותיים היה מופיע תמיד לבד. את יודעת איך הוא חי פעם, בעליית גג עלובה? הוא נחשב למשורר מאוד רציני. היה נערץ על־ידי כולנו. ביאליק, אלתרמן, שלונסקי".

"הוא עני ואביון. איש מוזר, מתבודד. בארועים הספרותיים היה מופיע תמיד לבד. את יודעת איך הוא חי פעם, בעליית גג עלובה? הוא נחשב למשורר מאוד רציני. היה נערץ על־ידי כולנו"

"היו לו אהבות חולפות שהשאירו עקבות בשיריו. הוא כתב לבנות במטבח הפועלים בבית ברנר, שם הזמין מרק וחיזר אחריהן"

פפירניקוב אומר שאלתרמן החשיב אותו. היה חבר שלו למרות שבאופן רשמי יצא גם הוא נגד היידישיסטים. אלתרמן תירגם חלק משיריו של פפירניקוב לעברית ועזר לו למכור את ספריו. גם אהרון אשמן תירגם את שיריו, גם רב סרן ואברהם חלפי, אלכסנדר פן ויעקב אורלנד: "כל הסופרים העבריים הכירו אותי אבל עם ביאליק היו לי יחסים מיוחדים. התארחתי בביתו והיינו משוחחים ארוכות. הוא קרא לי קירפיצ'ניקוב במקום פפירניקוב. בכוונה. השם שלי הזכיר לו איזה ספר שקרא פעם, המחבר היה קירפיצ'ניקוב. עם טשרניחובסקי הייתי פחות מיודד. עם שלונסקי תמיד רבתי. הוא היה אנטי־יידיש קיצוני. אבל אני אמרתי לו שגם הוא יוציא ספר ביידיש וכך היה. הוא באמת הוציא ספר שירים ביידיש. את בשביס־זינגר אני מכיר עוד מוורשה. כשהוא היה כאן כמובן שנפגשנו. היתה שמחה גדולה. הוא מכיר את הספרים שלי. את לאה גולדברג אף פעם לא אהבתי. לא יודע למה האשה הזאת עשתה עלי רושם רע בתור בן־אדם. אני יודע שהיא היתה משוררת מאד רצינית, אבל כששמעתי אותה בהרצאה יצאתי מאד מאוכזב. אבל אלתרמן היה הכי גדול, יוליאן טווים (משורר פולני ידוע) העברי. כשאני רואה שמוכרים היום את אלתרמן ברחוב אלנבי בשקל אחד, בתוך הטנא, אז אוי ואבוי מה שקורה היום..."

פפירניקוב מתחיל את היום שלו בחמש בבוקר,
(המשך בעמוד 23)

משורר הדלות

(המשך מעמוד 21)
יורד את כל המדרגות, הולך למכולת ברחוב גאולה, קונה עיתון ביידיש, לחם או לחמניות ומטפס את שתי הקומות בחזרה. "בבוקר השכם כשאני קם, אני שומע את העיר מדברת איתי. כולה־כולה אני. שואלת איך אתה מרגיש, כתבת שיר חדש?" אחרי ארוחת הבוקר יורד פפירניקוב שוב למטה ובעזרת המקל צועד לספריה ברחוב קלישר. ספרית יידיש וקנה. לא נוסע באוטובוסים. כבר מזמן. רק ברגל. בספריה יש לו שולחן קבוע. ספרים, עיתונים, חברים. "יש עוד משהו לקרוא בעיתונים", הוא אומר בליגלוג. מי שמחפש את פפירניקוב בין עשר בבוקר לאחת בצהריים בא ישר לספריה. בית ועד של חכמים. יושבים, מתווכחים, מעלים רעיונות. הכל ביידיש.

חיים בביץ', קצת יותר צעיר מפפירניקוב, מנהל את הספריה ברחוב קלישר: "ביבליאטעק ע"ש פראנץ קורסקי". הוא מזכה אותי במבט נוקב של לא־מבין־מה־אני־בעצם־מחפשת, ובודק אם שווה להקדיש זמן למי שלא מבינה יידיש. חיים בביץ' מכיר את ספיריקוב עוד מוורשה ואומר עליו את הדבר המוזר ביותר: "פפירניקוב לימד אותנו איך לאהוב. באמצעות השירים שלו למדנו איך לכתוב מכתבים לחברות שלנו".

"לחמו בי, עשו קשיים, כשעמדתי על במה והקראתי את השירים שלי, 'הם' כיבו את החשמל בפתאום, עשו עלי סבוטז', פוגרום"

שירי האהבה של פפירניקוב קטנים ועדינים. סוורים בדימויים שורשיים, מהטבע. כמו השיר מתרגמו של שלמה שנהוד, "נטע כוזה":

"יש נטע־צמח כזה שעקש הוא,/ והגיעה לעקרו מאכונת/ מקטנטן שירו שבקרקע –/ יצמח מחדש – וימשיך כלגלכת./ נטע־צמח כזה האהבה היא,/ זו כשלי – כארך־רוח אוהבת,/ בעקש געגועיו של ילד,/ כהאצלה הגדול של עצבת". פפירניקוב כתב שירים ואחם התחתנתם, הקמתם משפחות והוא, זה שלימד אתכם לאהוב, אף פעם לא אהב מספיק כדי להקים לעצמו משפחה?

חיים בביץ' מודה שחיכה לשאלה הזאת, אבל לא יענה עליה. "שאלה אינטימית", הוא אומר, "אני בספק אם מותר לי להיכנס לפרטים אינטימיים כאלה". מרדכי צאנין מאשר את הדבר: "לפפירניקוב אף פעם לא היו חיים מסודרים משל עצמו. אם היו לו אהבות, הן היו שקטות מאוד. לא חי חיי סנסציונר". ד"ר בילצקי מוסיף: "אדם ללא בית, ללא משפחה. אהבה ראשונה ואחרונה. היתה לו בגיל שמונים. היו לו אהבות חולפות שהשאירו עקבות רק בשיריו. הוא כתב בעיקר לבנות שעבדו במטבח הפועלים בבית ברנר, שם היה מזמין מרק ומחר אחרי הבנות. לא תמיד הפרוטה היתה בכיסו לשלם בשביל המרק הזה".

חיים בביץ': "יום יום הוא אצלנו בספריה. כבר יותר מעשרים שנה. השולחן הקטן שלו הוא סמל. כמו השולחן של הרבי. החסידים באים אליו לכאן. זהו אדם גדול בחכמת חיים טבעית. בכל העולם היידי והעברי יש משהו מפפירניקוב. כמו שלדתיים יש 'שמע ישראל', ככה השירים של פפירניקוב הם ה'שמע ישראל' של החילוניים".

בביץ' נזכר לפרידה בחוויה רחוקה שקושרת אותו עם ספירניקוב לנצח: "הייתי פעם אחת בחיים שלי במצב קשה, זה היה ברוסיה, במרחק של עשרים אלף קמ מכאן, בין החיים לבין המוות. מה שהחזיק אותי שם ונתן לי את הכוח להתגבר היה שירו של פפירניקוב – 'זאל זיין'. זה אצלי בפנים כל החיים וזה לא שמלצאת ממני אף פעם".

זאל זיין – ויהי:

"ויהי כי אבנה מגדלי בשמים,/ ויהי כי אחסר אלוהים במרומים, –/ נעים לי וטוב בחלום שבעתיים,/ שמי כחלום מני כחול כחולים./ ויהי כי חפצי להשיג לא אצליח,/ ויהי כי לחוף ספינתי לא תקרב,/ לא זה רצוני להשיג ולהגיע,/ כי אם להלך בנתיב שמש זהב".

בצהרי היום, מקפל פפירניקוב את העיתונים ואת קטעי המאמרים שקרא בספריה, לתוך תיק עור לא גדול. מוריד את המשקפיים, חובש כובע של קלושארים, נוטל את המקל וממשיך בנדודיו. ברחוב מאז"ה יש לו שולחן במסעדה יהודית, עם אוכל ביתי בסגנון פולני. ארוחת צהרים לא יקרה, אבל טעימה. אחרי הצהרים נגמר לו בעצם היום. הוא חוזר למלון ואינו יוצא ממנו עד למחרת בחמש בבוקר. מנסה לנמנם קצת, אבל קשה לו להירדם. קורא, נח ושוב קורא. הוא עוד לא מספיק עייף בכדי לשכב לישון, אבל די עייף בשביל לצאת. זה הקטע הקשה. כבר לא כל־כך אוהב להיות לבד כמו שאהב פעם. היה מעדיף חברה. למרות גילו, הוא לא מנומנם בכל מה שמתרחש סביבו. יש לו דעות ברורות.

מה אתה חושב על מה שקורה בארץ?

"מסוכן לחשוב כל־כך הרבה. יותר מדי אנשים בממשלה ואין ממשלה. שמיר ועוד פעם שמיר, כמה שמירים? כשאני מתחיל לדבר על פוליטיקה אני מאבד את הלשון. מה אפשר להגיד... כל אחד מתעסק בפוליטיקה, איזה ביזיון..."

אתה מצטער על משהו?

"מאוד מאוד מצטער שלא למדתי מוסיקה. משורר סיני גדול אמר שאם כולם היו לומדים מוסיקה, העולם היה נראה יותר טוב. כשהייתי ילד בוורשה, עמדתי שעות על־יד ויטרינה של חנות לכלי נגינה. גם עכשיו אני עומד כמו ילד, לפני חנויות ומסתכל...רוצה מאד לחבר מוסיקה. מצטער שלא למדתי, שאין לי השכלה פורמלית".

מצטער שלא התחתנת בזמן ושאין לך ילדים?

"מי חשב על חתונות. אהבתי ללכת לחתונה של מישהו אחר, לא שלי. בסוף התחתנתי. מצאתי אהבה בגיל שמונים. אשתי היתה דומה לי בכל. היחידה שהבינה אותי. כל בוקר אני רואה אותה כשאני מתעורר, באותה שעה בדיוק. לא סיפרתי את זה לאף אחד, כדי שלא יצחקו ממני".

אתה מפחד מהמוות?

"אם אני אתחיל, אני לא אגמור עם זה... לא, אני לא מפחד. אני מדבר הרבה על המוות, אולי זה בגלל שאני מפחד. אני לא חושב על זה ברצינות. יותר גרוע שאני לבד. יושב פה לבד. כבר שבע שנים שלא היה לי סדר פסח. לא היה לי חג. אף אחד לא הזמין אותי. את יודעת מה זה שאיש מפולין לא יהיה בפסח בבית?"

עיריית תל־אביב, אחרי שגילתה אותו, מממנת את שהותו במלון. גם מנוי לפילהרמונית סידרו לו. הוא לא הולך, אין מי שיקח אותו ולבד קשה. עכשיו ערכו לו נשף. בבית אריאלה חגגו את יום הולדתו התשעים. כולם היו שם. כל החברים. ליד שולחנות ערוכים. יעקב אורלנד ריכר. צ'יץ היה, נתן וולך, שר החינוך שלח מברק ברכה. אומר פפירניקוב: "פעם בתשעים שנה עשו לי נשף, אני הרבה שנים לא ידעתי מה זה נשף".

לכתוב הוא הפסיק בשנה האחרונה. קר לו, הוא אומר: "לא סתם קר, קר מבפנים. אין לי מה שבנאדם צריך בשביל לכתוב. משהו קרה לי בשנה האחרונה".

למרות הקור יש לו עוד תוכניות. הוא רוצה להוציא ספר, קובץ מאמרים שכתבו עליו. יש לו כאוסף למעלה ממאה מאמרים. הוא גם היה רוצה להוציא ספר בפרוזה. "יש כל מיני בעיות שאי אפשר לפתור אותן בשירה. השירה הזאת קושרת אותך כמו חבל עד שאתה לא יכול להשתחרר ממנה. תרגמתי ארבעים שירים מעברית ליידיש, צריך גם את זה להוציא לאור".

למה אתה מחכה?

"אני רוצה לעשות את זה בחדר יפה, לא פה", אומר פפירניקוב ומתכוון לכל מילה.

אביבה מץ

העלבון

(המשך מעמוד 17)
החיילים. הוא צעק אליהם שיזהרו. הצלמים התנפלו עליו וצעקו שקילקל להם תמונה. "ובין הכתבים והצלמים האלה", אומר בן־ארי, "יש גם ישראלים. איך, איך נותנים לישראלי להיות כתב של תקשורת זרה בשטחים? למה אנחנו צריכים להקל עליהם. לעזור להם. להכניס את הכתבים האלה לחברה שלנו, למסיבות ליל שישי, לספר להם הכל. גם 'אינסייד סטורי'ס'. השערות היו סומרות לי, לפעמים, כשהייתי שומע מה הכתבים הזרים יודעים. והם יודעים את זה מאיתנו".

אורי בן־ארי היה קונסול כללי בניו־יורק. הוא מכיר היטב, הוא אומר, את כשלון ההסברה הישראלית. את הטיפול הלא רציני בנושא כל־כך חשוב. השגיאות שנעשות ביצירת דעת־קהל. הדברים שלא נעשים.

"פשוט לא חושבים. יש כל־כך הרבה חומר דוקומנטרי וסרטים על עמים אחרים במצבים דומים. אלג'יר, אפגניסטן. ארה"ב בוויאטנאם. מוכרחים להיות קילומטרים של סרטים שמראים מה עשה חוסיין בנדה המערבית. איך היה הורג מאות ערבים בזמן מהומות. לא משתמשים בחומר הזה. לא מכינים כתבות רקע, לא יוזמים הסברה. כי מאיתנו דורשים משהו שלא דורשים מאף עם אחר. וזה, הרי, גם מה שאנחנו דורשים מעצמנו. ולכן מראים בטלוויזיה צילום רנטגן של יד שבורה של ערבי שורק אבנים, ולא צילום רנטגן של ראש מרוסק של ילד יהודי בן שנה, שנפגע מאבן".

הוא ראה ושמע בטלוויזיה את פרופסור ליבוביץ' כשסיפר שקיבל עשרות מכתבים מאינטלקטואלים יהודים בעולם שמתביישים במדינת ישראל. "ואני", אומר בן־ארי, "מתבייש בהם. לא רק על זה שהם חושבים כך. אינטלקטואל יהודי שרוצה חופש וזכויות אבל לא מצא לנכון במשך ארבעים שנה לעלות לארץ־ישראל – בזה אני מתבייש. סוף־סוף יש לנו מדינה יהודית שעם ישראל חלם עליה. והם יושבים שם. על סירי הבשר. לא מוכנים לותר על נוחות. לא מוכנים להסתכן. להצטרף לסבל שלנו. למסירות שלנו. לקורבנות שלנו. והם עוד מתביישים בנו. אני מתבייש בהם".

אורי בן־ארי עוסק היום במו"לות. לו ולאשתו מילכה יש שבעה ילדים. שישה מהם כבר שרתו בצבא, הצעיר לפני גיוס. האיש המעיד על עצמו שהוא אופטימיסט מודה שעכשיו הוא רואה רק שחורות, אינו רואה את האור בקצה המנהרה, לא מכיר לא אנשים ולא גוף שמסוגלים להוציא אותנו מהבוץ.

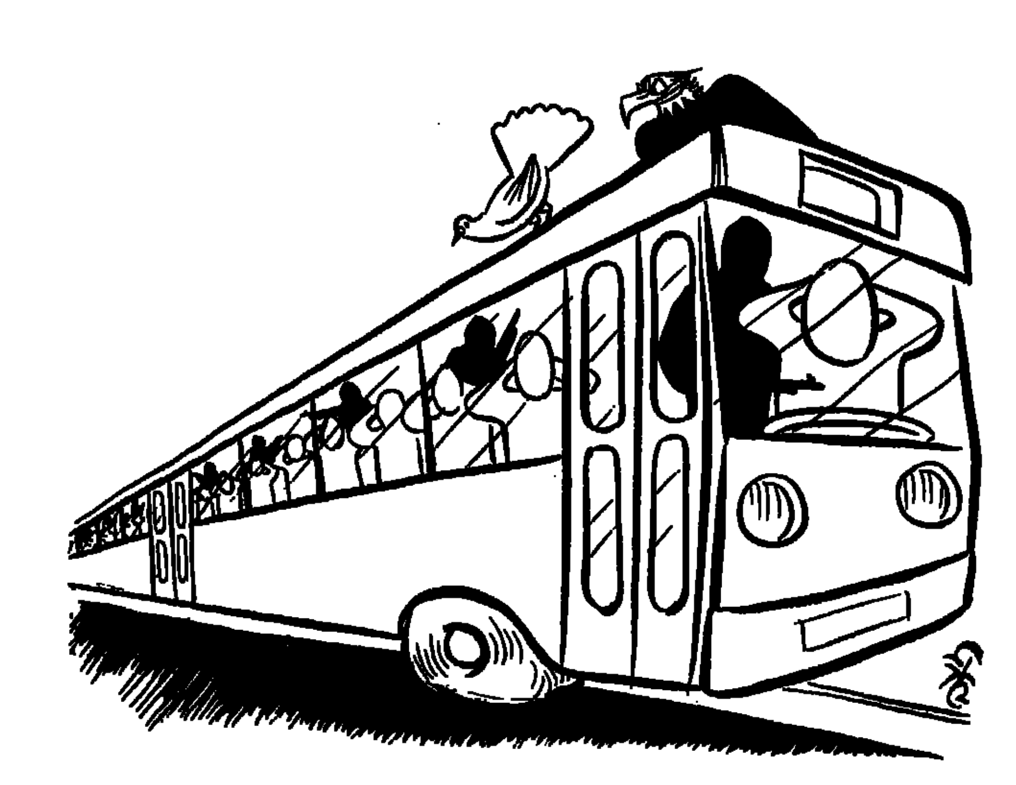
"היה לי חלום", הוא אומר. "הייתי תמים. לכולנו היה חלום. חלום על איך המדינה שלנו תיראה. אולי זה היה חלום לא מציאותי, שלא יכול היה להתגשם. אולי לא לקחנו בחשבון מיליון דברים. חשבנו שזהו זה. שניצחנו ונגמר. לא הבאנו בחשבון את כל הבעיות. את כור ההיתוך הזה. ואנחנו חשבנו שזה סיר פלא. שהמנטאליות שלנו, שהאמונה שלנו בגורל הכלל שבא לפני הפרט – יימשכו לעולמי עד. שהחברה הישראלית תיראה אחרת. ששיטות החינוך ומגמותיו תהיינה אחרות. חשבנו שעבודה עברית תהיה מעל הכל. שהאידאה קודמת לחומר. שזה יימשך, כי ככה זה היה. שתיוולד כאן מדינה שתמשוך את רוב העם היהודי. שתהיה אור לגויים. זה מה שחלמנו.

"אבל זה לא יצא ככה. אולי ארבעים שנה, בהיסטוריה, זה אפס מוחלט. אולי זה יבוא. אבל קורים פה דברים שמערערים בי את האמונה לגמרי, שמעמידים בשאלה את עצם קיום המדינה. אני רק מתפלל שאני טועה. לא, אני לא פוחד ממלחמה שנפסיד בה. אם תפרוץ מלחמה – אין לי ספק שצה"ל ינצח. הוא תמיד ינצח. הוא תמיד ניצח, למרות הפיקוד העליון. כי החבר'ה הם אלה שעשו את העבודה. הגנראלים הם שעשו פחות או יותר את הפאשלות. אנחנו לא ננוצח במלחמה. אנחנו ננוצח על־ידי עצמנו, בתוך ארץ־ישראל, אם לא נתפוס בשערות עצמנו ונוציא את עצמנו מהבוץ שאנו שקועים בו". ואחרי שתיקה ארוכה הוא מוסיף: "לא. לא זה היה החלום שלי".

סימה קדמון

יהונתן גפן

כולנו בני־ערובה

דייזי שורק, מניצולות האוטובוס החטוף, סיפרה יום אחד לאחר האירוע המחריד לאחר הכתנים: "לרגע חשבתי, אם מגיע לי למות אז אין ברירה, אני אמות. ישבתי וכתבתי פתק לילדים: שמרו על עצמכם, אני אוהבת אתכם. כתבתי להם שהם צריכים להודיע לממשלה שחייבים לעשות משהו. זה לא עסק שהורגים כל פעם ערבים ויהודים. אני מאמינה שחייב להיות הסדר שלום".

ודייזי יודעת. היא היתה שם כשתמונות הרצח הישנות חזרו על עצמן כמו בסרט אימים שאינו נגמר לעולם. היא היתה בת ערובה, ולא ידעה אם היא הבאה בתור להוצאה להורג, או אתה, או אני. שכן, כולנו בני ערובה. כולנו יושבים בצפיפות ובחוסר־אונים באוטובוס גדול שאינו נוסע לשומקום. ומדי פעם נכנסים שלושה או ארבעה פאנאטים, שלנו או שלהם, ומחליטים להוציא אותנו להורג בשיטת הסרט הנע, בטרור או במלחמה, כיד קשה או במכות על הראש, בטעלות ראווה נאושות שלהם או ב"לא" הנצחי שלנו, שמעודד את המוות, לא את החיים.

כמה זמן אנחנו כבר נוסעים באוטובוס הארור והאיום הזה? מתי נרד ממנו אל ארץ נושבת ומפוכחת, ארץ של שלום ושפיות־דעת? ארץ שמוציאה אותך לחיים ולא להורג? מתי נפסיק להיות בני־ערובה ונתחיל להיות בני־אהבה?

רק אלוהים יודע. אלוהים ואללה. ושניהם, כנראה, מרחפים רחוק מדי וגבוה מדי מעל האוטובוסים והדם הנשפך, רואים את הרשע הפאנאטיות הממלאים את העולם, וממשיכים להעניש אותנו בנסיעה הזאת, הנסיעה אל המוות. הפאנאטיים שלהם, הפועלים מתוך רשע וטמטום, מפעילים מהר מאוד את הפאנטיים שלנו, שפועלים מתוך שררה וקוצר ראות, ולפני שאתה מספיק להיחלץ מאוטובוס אחד אתה מוצא את עצמך באוטובוס אחר. כולנו בני־ערובה של הרוצחים והמרצחים, שלנו ושלהם, באוטובוסים או בכיכר של כפר ערבי שלנו או שלהם. כולנו בני־ערובה, לחוצים באוטובוס ארוך כאורך הגלות, לא מדברים זה עם זה, לא מדברים עם הנהג, כי מה כבר אפשר לומר לנהג שלא יודע לאן הוא נוסע?

ופתאום אשה אחת, באמצע הרצח, כותבת מכתב לילדיה: "זה לא עסק שהורגים ערבים ויהודים...". נמאס לה כבר להצטופף ולסמוך על הנהגים ועל היחידות המיוחדות, שלנו או שלהם. היא רוצה לרדת. והיא יודעת היטב: כולנו בני ערובה. בני ערובה בידי כוחות השחרור, שלנו או שלהם. רצח יגרור רצח, פיגוע יגרור ארוע, פח"ע יגרום ימ"מ, וגם כשלא נבין יותר את ראשי התיבות החדשים שממציאים בכל רצח חדש, הקטל יימשך, כי הפאנאטים שולטים וכולנו בני ערובה שלהם. מלבד דייזי, שהיה לה אומץ לכתוב את המכתב הזה לילדים שלה. בתוך הצעקות והדם היא עצרה לרגע את אוטובוס הרצח הנצחי, ולרגע אחד היתה קדושה. גם בעיני אלוהים וגם בעיני אללה. אבל האם מישהו משני המרחפים הגדולים הללו רואה אותה? האם מישהו בכלל מנסה?

גם ילדים יהודים

לפני זמן מה נסעתי בכביש החוף, ולפתע, אחרי המחלף של קיסריה, נזרקו עלי אבנים. סתם, ככה, בכביש החוף, בשבת. עצרתי ולהפתעתי ראיתי שהזורקים הם ילדים יהודים, אולי אפילו מאחד המשקים מהסביבה. היתה שבת יפה, והם החליטו לנצל אותה לזריקת־אבנים, כמו שהם רואים בחדשות בטלוויזיה. הטלת אבנים זה "אין" עכשיו, ומי אמר שרק לילדים עם כפייה מותר לזרוק? בן שלוש־עשרה למצוות, ובן ארבע־עשרה לרגימה.

רציתי לצאת אליהם אבל הם ברחו, ומשום שאני לא כוחות בטחון לא רדפתי אחריהם, לא הפגזתי אותם בגז, לא הורדתי עליהם אלות, רק נתתי להם לגדול. ילדים מסכנים. פעם היתה אופנה להיות ילד זורק, היום האופנה היא להיות ילד זרוק, וכל זמן שזה לא ילד מזריק זה לא נורא, רק שמרוב אבנים כבר לא רואים את הילד.

פינת החייל האלמוני

פינת הכושי שעשה את שלכם ויכול כבר ללכת,
פינת הלוחם שחושב למרות הפקודות, ומרגיש טוב,
פינת אלה שעושים את העבודה המלוכלכת,
פינת החייל שאסור לו לבכות אבל מותר לו לכתוב.

ליונתן שלום,
חשבתי שאתה אדם מתאים ביותר להביע בפניו את מחשבותי, והייתי מודה לך אילו היית מפרסם מכתבי זה. (ואם לא בראש שלך, אז לא, כי אני לא מתכוון להיות שחצן או בוטה):

אני מגדיר עצמי כבחור ישראלי טיפוסי. יש לי בגרות עם ממוצע 6, יש לי תלתלים חומים, ואני אוהב את הפועל חיפה. חונכתי על אהבת הארץ דרך הרגליים וחרשתי את ארצנו הקטנה לאורכה ולרוחבה בטיולים אין ספור. מהחרמון ועד שרם־שייח' (פעם), ומחוף אולגה ועד נחל הבשור (עדיין).

אבל משהו קורה בחודשים האחרונים, מאז שהתחילו ה"בעיות" (וכדי שלא תהיה בעייה של הגררתן). כפעם הראשונה בחיי אני מתחיל להבין שלמרות שזאת אולי המדינה היחידה בעולם שבה באמצע סרט יציע לך הארון שיושב לידך פופקורן, אינני רוצה שילדי יגדלו בה, ואינני רוצה לחיות בה. תגובה טיפוסית של הציניקנים תהיה: "אם העובדה שמציעים לו פופקורן באמצע סרט מחזיקה אותו פה, אז שילך", אבל באמת שזאת אינה הסיבה היחידה. פשוט אין סיכוי שתפרסם מכתב שימלא חצי עתון, ולכן אפרט.

אני לא רוצה לחיות במדינה בה גולנצ'יקים קוברים ערבים בשביל הכייף. אינני רוצה לחיות במדינה בה אלה שקוראים לעצמם מנהיגים אינם אלא קריירויסטים נפוחים.

אם איכפת לכם או לא, אני מניח את זה על מצפונכם: בחור אחד יעזוב בגללכם. בגללך, כבוד הרב כהנא, גוש־יהודי. ובגללך, אריק מהצנחנים, שכל כך חבל שעזבת אותם ועברת לפוליטיקה כדי להוביל את כולנו לאבדון.

בגללך, ראש ממשלתנו הנכבד, שכלל אינו רוצה בשלום, למרות המילמולים שיוצאים מפיך, אני לא רוצה להיות פה במלחמה הבאה, נמאס לי לראות מאות תמונות של בחורים ישראלים טיפוסיים. אפשר לתגוג, כבוד הרב פרץ, נפטרתם מעוד עוכר ישראל מופקר.

יסלחו לי אייבי נתן, לובה אליאב ורומיהם, לי לא נותרו כבר דמעות – אני הולך. יהונתן גפן ימשיך לדקלם, שלום חנוך ימשיך לשיר, והנששים ימשיכו לצחוק, ואני אשב לי באיזה מקום שבו אפשר לחיות בשלום. זו לא בושה.

תודה על ההקשבה
אפשר לחזור לשתוק, ילדים
(נמרוד הלפרין, (נח"לאי גאה

התפשטות

לאה אילון, משוררת. בחיים היא מסוגרת, מנותקת, מפוחדת־משהו, אבל רוצה להיראות כמו ריטה. בשירים היא ייצרית ואירוטית. תאוות הבשרים פורצת אצלה על הנייר, בין המילים, בעוצמה כמעט־שערורייתית. הסטודנטים שיושבים בצד השני של הכיתה, בקורס על הרומן המודרני בחיים לא היו מאמינים

מאת בילי מוסקונה־לרמן   צילמה: אירית זילברמן

לאה אילון לא אומרת גיל. אשה צעירה, משוררת בבת אחת נשיות, נעורים, בהירות, שקיפות, איזושהי נפחדות. החשש שלה לובש לפעמים הבעה עיינת – לפעמים חיננית. כמפתיע היא מחויכת תיוד עמוק וחם, או מעוותת בעצבנות, לא נשלטת את השפתיים.

לאה אילון: "אני מאכזבת אותך איך שאני נראית? כשקראת את השירים חשבת על פנים אחרות? יותר יפות?"

צריך להתקרב מאוד בעדינות, לגעת בה לשבריר שניה ככתת, עם הכשות מרגיעה, אופטימית, שספורות בשיחה אחת לשבע חשת בדיוק באקשהו שלב תגיד: "את הרצחת ואני השרכן שלך". ואחר כך תבקש לא להכיר בכתבה את המילים האלה והאלה והאלה, תקבל הבטחות מפורשות לבקשות. ותבקש לשמוע את ההכשות שוב ושוב. בתפנית מפתיעה לקצה השני, היא תשאל אם אפשר לקבל בעיתון תמונת שער, להצטלם באולפן עם אביזרים, להתאפר בקפרנות, לגלגל תלתלים, תוציא מארנק קטן תמונה מקופלת של ריטה, תגיד: "אני רוצה כבה".

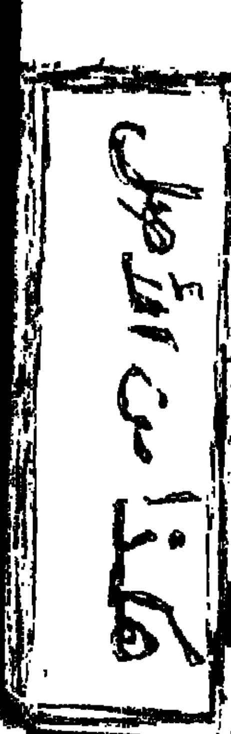
ספר שירים שלישי, "יבא הירח ובא הלילה". שני פרסים, אישיות אנונימית לציבור. השירים מעבירים רקוס יצרים. העזה עצומה. אטמוספירה אפלה כמו ברכבות תחתיות בניו־יורק, זוהר של הוליווד, רגליים ערומות באורך של מרילין מונרו, ברק חד של סכינים מושחזים, כתפיים דקות ערומות בכתפיות שחורות, גושי צבע חזקים, ברורים כמו בפוסטרים של וורהול, מחשבות שחורות שקשורות ברצח בדיוק כמו בידוני מצלצל פעמיים".

"כל מה שרציתי היה
להלפת באכזריות בריגלים ליד רגלי שולחן
ולהיות מעוברת בחוקה עם תינוק קטן".
עמדתי בדיוק כמו חנה שיגולה
וניסיתי לפתות אותך ולהתנשק איתך
עד שאכסה בעינים מורחבות"

"שבר לי את עצם הברזה, הרוק באליטות לצרדים את
ראשי המקושות
של השמלה הלבנה שלי
כשאעמד נכחך אלכסנדרית ומטורפת"

קרית משה בירושלים. בוקר בהיר וקר. כתם שמש ריק מתום מרמה שורה של עציצים על ארן החלון. גבולות המשקוף מגדירים תמונת רחוב: אשה צעירה עם בטן זקורה של חורש תשיעי מיישרת תלתל שיער בתוך פאה אופנתית. מורות ילד קטן עם כיסה להיכנס הביתה. בחוץ רוח חזקה. אנחנו יושבות בחדר קטן, מרצפות לבנות מבריקות, מיטת ברזל, סדינים לבנים. שעון מוקיה שוניצחי. מכונת כתיבה סגורה. "אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני" באותיות דפוס שחורות בהירות על פיסת קרטון בצלופן, מעל ספה מרופדת באדום משוגע.

על המדפים המתוחים נשענים ברווחים נינוחים ספרי תנ"ך ופירושי מקרא. היא נכנסת לחדר ולא מסתכלת הצידה, ניגשת ישר לארון הבגדים
(המשך בעמוד הבא)

(המשך מהעמוד הקודם)

מוציאה במהירות ממגירה דחוסה ספר שירים של סילביה פלאת', ביוגרפיה של זלדה פיצג'רלד, סיפורים קצרים של קתרין מנספילד. ג'יימס קין ב"הדוור מצלצל פעמים", "וורד לאמילי" של פוקנר. היא מפזרת אותם על המיטה ותוך כדי כך שולפת מהזיכרון, בקול רם, שורה של פלאת': "למות, זאת אמנות כמו כל דבר אחר, אני מצטיינת בכך. אני עושה זאת כך שהתחושה היא שזה ממשי".

אומרת: "ג'יימס קין פוגע בי בול. ככה אני הולכת, ככה אני מרגישה. כל מה שסילביה פלאת' עברה נראה לי שגם אני עוברת, באותו אופן, פחות או יותר. הרומנטיקה של זלדה, החולניות המעוותת המקסימה אצל פוקנר. מנספילד מתה משחפת – מחלה כל כך ספרותית. המכנה המשותף של כולם טראגיות. טראגיות זה גם אני. אני לא מתהלכת עם זה במחשבה היום־יומית, אני יודעת את זה וזהו. זה לא אומר שהתאבדות לא עברה לי בראש, אבל אני לא רואה לשלילה את הניוון והמצוקה והדקדנטיות של פלאת' או פיצג'רלד. מי אמר שמה שאנשים קוראים טוב עדיף מהרע הזה".

אנחנו יושבות בסימטריה מרוייקת אחת מול השניה. המילים שמוחלפות נספגות קודם כל דרך המבט. העינים שלה שואבות בריכוז את תנועות השפתיים של מי שחייב להימצא בדיוק מולה. סיטואציה שלא מרשה לבזבז מילים באוויר, שדורשת מיקוד משני הצדדים, שמכניסה לקוד אחר של אינטימיות. ההתמקדות היא בפנים, בתנועות של השפתיים, במשפטים שיוצאים מהפה, ברווחים שלהם, באורך שלהם. אנחנו נקשרות בחוט דמיוני שנמתח בדיוק בגשר בין העינים. לפני שמזיזים את השפתיים צריך להתחבר למבט. אי אפשר להפנות את הפנים מילימטר ימינה או שמאלה, לפהק, להתגרד, להסתכל על השעון, לחשוב דברים אחרים. השיחה מפרפרת. לא בגלל הקושי במיקוד. דווקא למיומנות הטכנית הזאת קל להיכנס. הפרפור בא ממקומות שקשורים אצל לאה איילון בפחדים, חששות, חשרנות רחוסה.

"כלל לא התפלאתי כשג'ק ניקלסון חזר
וכשהוא הצמיד את הרגליים שלי חזק יותר על הגב
שלו
סוחט קריאות של הנאה.
ואחר כך כשהוא הצמיד אותן לכתפים שלו
מוריד צעיפים רכים של ברירות".

לאה אילון: "האושר הפנימי שלי לא נפגש עם המציאות"

"אני לא אמעד כמו שיונה וולך מעדה. אני לא מיסטית, אני רציונלית, מדברת עם עצמי כל היום. אומרת לעצמי דברים נכונים. אני הרפתקנית במחשבות. יכולה להגיע מאוד רחוק אבל זה לא אומר שאני גם הולכת ועושה"

נפגשנו יום קודם בארכיון הספריה הלאומית בירושלים. הפקידה העבה בכניסה מזיזה בחוסר עניין את הכתפיים. השם לאה אילון לא עושה לה כלום. אחרי דקה היא נזכרת, מוקיפה אצבע. "בעצם כן. בחורה כל כך שקטה. לא מרגישים אותה". הבחורה השקטה מרגישה את האצבע מולה. מרימה עינים מבוהלות מתוך מגירה ארוכה צפופת כרטיסיות. מחפשת במבט את השפתיים. מהנהנת. לוקחת סוודר ביד. חוזת לחדר אחר, מתיישבות ליד שולחן פורמיקה ארוך, בשורה אחת עם גברים כפופים שוקעים שפות שמיות עתיקות. ביניהם היא תגיד: "יש לי עולם פנימי דמיוני־שלי. אני יכולה להיכנס אליו מתי שרוצה. אפילו עכשיו באמצע היום. יכולה ליצור לי עולם ולראות דברים. אני מסוגלת לראות כל מיני צורות, חלקיקי צורות דמיוניות. אני מעיזה להיכנס עמוק אבל כשמרגישה שעומדת על פי תהום מחזיקה את המציאות בציפורניים כדי לא ליפול. אני לא אמעד כמו שיונה וולך מעדה. אני לא מיסטית, אני רציונלית, אני מדברת עם עצמי כל היום. אני אומרת לעצמי דברים נכונים. אני יודעת שהם נכונים. אני הרפתקנית במחשבות. יכולה להגיע רחוק מאוד אבל זה לא אומר שאני גם הולכת ועושה".

אחר כך שעור באוניברסיטה. אוטובוס מספר 26א'. מנותקת, היא יושבת על הספסל. מסתכלת דרוכה לצדדים. שומעת את הסביבה בדריוס של העיניים. באוניברסיטה, בבניין מדעי הרוח, היא מאבדת כיוון תוך דקה. "יכולתי לרצוח את האדריכל שתיכנן את המבנים האיומים האלו", היא מסננת. אפילו את השרותים היא לא מצליחה, כבר שנתיים, למצוא. נעמדת בצומת של שלושה מסדרונות מתפתלים ומיטשטשת מהאפשריות. סופרת חדרים בשפתים, בודקת בתשומת לב מספרים על המשקופים, מזהה את הצבע של הדלת. אחר כך את המספר. משווה. נכנסת במהירות. מתיישבת. מרפה את הגב, אחר כך את הרגליים.

אף אחד מהסטודנטים בכיתה בשעור על הרומן המודרני, לא מעביר בראש מחשבה שמחברת את האישה הצעירה שיושבת לבד בשורה, עם ספר שירים חדש, מצליח, שמונח על המדפים בחנויות ספרים. אף אחד לא מתאר לעצמו שהסטודנטית הזאת, שלא מפסידה תנועה אחת מהשפתיים הזזות־מהר של המרצה, יודעת להתעסק עם מילים, שהיא עושה את זה טוב. טוב מאוד. יותר טוב מכל אחד אחר בכיתה, בפקולטה כולה אפילו. אולי בחדר אחר, לא רחוק מכאן, בדיוק בשעה הזאת, בקורס לשירה מודרנית, פורס אחד המרצים את הטקסטים השיריים שלה על השולחן. מתפעל מהדימויים, מהעושר הלשוני, מציין שאימאז'ים נדירים, שהעולם הפנימי עשיר. והתלמידים יעלו לדיון את היצירתיות החזקה, החושניות, האפלות. והשורות החזקות בשירים שלה יצליחו להרחיש את שורת הסטודנטיות האופנתיות עם ההבעה האדישה, הכל־יכולה, להזיז אותן בכיסאות בחוסר מנוחה.

הסטודנטים רושמים משפטים ארוכים במחברות. היא לא מחזיקה עט או עיפרון או מחברת, רק את המבט שלה היא מחזיקה צמוד ועיקש. אחר כך בבית תשחזר מהזיכרון משפטים על הפנטסטי והריאלי ותרשום אותם בפתקים קטנים. היא מנותקת, אף אחד לא יודע מי היא, איך קוראים לה, מה היא חושבת. ואף אחד עוד לא קם מהכיסא המוגן שלו, ישב לידה, הציע לה מחברת, הציג את עצמו. חצי שנה, שעתיים בשבוע, כיתה סגורה של עשרים איש.

בשורה מולה, בכיתה, יושבת שורה של נערות אופנתיות משובצת בנשים מגוהצות. לא. היא לא יכולה לבקש מהן את החומר של השעור. המגוהצות נראות לה נשואות, מרגישות חשובות, עטופות נימה גאוותנית. נשים עם בעל. עם גבר שמסדר הכל מאחוריהן כדי שתוכלנה ללמוד. והיא מסכמת לעצמה שאין להן זמן לבזבז מפני שתיכף אחרי השעור הן נעלמות מהכיתה. היא אפילו לא מספיקה לגשת אליהן. אולי אפילו יש להן ילדים. קצב אחר. והצעירות האופנתיות האלה עם הכפפות והצעיפים התואמים ותספורות הקארה השחורות הגזורות בדייקנות, מדברות כל כך מהר. יושבות כיסא על יד כיסא, זזות, מתלחשות, מחליפות פתקים, סיכות ראש, קריצות. היא יושבת ממול. לבד.

"תסכמי לי קצת", היא מבקשת.

"...כל דבר ישמע עילאי
כשאתם נשואים
כשיש לכם ילדים
בית לעצמכם
מכונית
עוגות דבש תוצרת בית לפי מרשם"
"...והתגעגעתי לדברים מתחכמים
לבית גדול כמו מלון
ושאגלה שבעלך מחכה לך הקרימי ככל שרק אפשר".

לקתרין מנספילד, היא אומרת, היתה הצלחה עם גברים. גם סלוויה פלאת' הצטלמה על העטיפה של ספר השירים שלה עם התינוקת. לאה אילון מסובבת את הספר, מציצה בתמונה. "אני הייתי שמחה להצטלם עם תינוקת. זה מעורר בי קינאה". לפעמים, היא אומרת, הייתי רוצה שהחיים יהיו אחרים, יותר מוצלחים. לגדל שני ילדים ולא לכתוב שירה. "הישגיות בעיני זה בעל וילדים. שמישהו מתאהב בך. שאת מצליחה להוציא ממך משהו שמישהו חושב שהוא מיוחד. זה השגיות, לא? למה אני לא מצליחה?"

"...רבוא בינוניים יעצרו את הנשימה שלהם
כשאעבור בכביש המהיר והחוצה של לוס אנג'לס
ויצאו מדעתם ממבצעי הראווה שלי".

"...ורציתי שעתונאים יבואו
ושאהיה במוקד של שערוריה"

"אני שאפתנית ואמביציוזית ורוצה לצאת מהבינוניות. אני גם אוהבת סנסציות. אני סנסציונית במחשבות. לא איכפת לי להיות ז'אן דארק, לעמוד על במות ולנאום. הכל שיהיה, רק לא הבינוניות. אני כותבת כי אומרת לעצמי שחייבת להשיג משהו. אם את רוצה להיות טובה, מבריקה, את חייבת להוציא דברים שאף אחד עוד לא אמר, או שהיה מורע שבכלל יכול. התכונות האלה שייכות לאומץ לב, לדמיון, לאושר פנימי.

"האושר הפנימי שלי לא נפגש עם המציאות. זה מתבטא בתוך בכך שאת לא מובנת ומתקשה להסביר את עצמך. יש כמה גיזרות חופפות של דמיון ומציאות. לפעמים בקהל של אנשים אני מרגישה שאני

(המשך בעמוד 38)

טיול **סופשבוע**

מאת נילי פרידלנדר
צילום: שי גינות
בשיתוף רשות שמורות הטבע

59. אל הגבעות הירוקות

בטיול מספר 12 בסידרת הטיולים הזאת, לפני שנה, סיפרנו על הגבעה הכחולה, עם אלפי התורמוסים, מול קיבוץ נתיב הל"ה בעמק האלה. התורמוסים הכחולים פורחים בסוף פברואר ובמארס. הפעם, טיול ארוך יותר בין הגבעות הירוקות והרכות, התילים, מערות המיסתור ושדות הפריחה, מעמק האלה עד בית גוברין ובית ניר.

איזור של טיולים שלווים באביב, לנסיעה בכבישים צרים בחוות צאן עם כל הגדיים הצעירים שנולדו באביב. מתאים לטיולים גם בחופשת חג הפסח למי שרוצה לברוח מההמון הסוער ולצאת למירעה בין גבעות ירוקות. קצת אילנד בארץ ישראל.

קרוב למרכז הארץ, בין ירושלים תל אביב ואשקלון. ארץ של בוקרים, טרקטורים ורועים. הטיול הזה הוא בין שלושה צמתים. צומת האלה, צומת ראם וצומת גוברין. תושבי ירושלים ותל אביב יתחילו אותו מצומת האלה, וימשיכו לצומת גוברין. התל אביבים מתחילים מצומת האלה ובסוף יוצאים לצומת ראם. לתושבי הדרום מומלץ להתחיל מצומת פלוגות, לכיוון קרית גת ובית גוברין, בכיוון ההפוך מזה המתואר במסלול הטיול.

• אל תל עוקה:
מתל אביב נוסעים בכביש המהיר לירושלים ובצומת שער הגיא פונים לכיוון בית שמש וממשיכים לנסוע ישר, עד הפניה למושב זכריה. חצי ק"מ אחרי המושב מגיעים לצומת עם שלט: לצומת ראם (מסמיה). פונים ימינה ואחרי קילומטר ו־700 מטר פונים שמאלה לכביש אספלט שעולה לתל עוקה. בשיא העליה פונים שמאלה, לדרך עפר, לראש התל. ראש התל מכוסה מרבד של פרחים קטנים ומרווה ריחנית. בקטעים המיוערים, יש להיזהר כשהולכים לראות את המערות ובורות המים. חבל שהקק"ל לא משלטת ומסדירה את השבילים בין מערות המיסתור והבורות שנחצבו בגיר הרך. כבר כשמסתובבים על התל הירוק רואים שאנחנו באיזור רך ועדין של גבעות גיר רכות, למרגלות הרי יהודה. גבעות שיש להן אופי של יער פארק. בחברת החרובים ואלות המסטיק צומחים כל העשבים שפורחים עכשיו וזהו איזור אידאלי למירעה, שעדיין מחכה לרועים העבריים. בין הגבעות רואים את העמקים המעובדים, הכרמים ושדות החיטה הירוקה. והנה גם הצלחות הגדולות של תחנת הלוויינים בעמק האלה, מול קיבוץ נתיב הל"ה. מראש התל פונים שמאלה, לכיוון מזרח, ויורדים בכביש אספלט, מול צלחות הלוויינים ומטעי התפוחים, והכביש הוא הגבול בין השטח המיוער לשדות הטבעיים. מגיעים לכביש. שמאלה – לבית שמש נמצאת האלה עם המסעדה. והטיול ממשיך ימינה, על הכביש לבית גוברין. עוברים משמאל ליד גבעת ישעיהו, וממשיכים לנסוע ישר.

• קבר של עשירים בשדה:
נוסעים עוד קילומטר בערך. לנסוע לאט, כי משמאל יש שלט קטן שמכוון לחורבת מדרס. כאן חונים והולכים חצי קילומטר ברגל, בשביל רחב, בתוך שדות אביב פורחים, עם זעתר ירוק ורענן עד שרואים מימין, למטה בשדה, שביל קצרצר שמוליך לחורבת מדרס, שאיננה מערת מיסתור רגילה אלא מערת קבורה בנויה מאבני גזית נאות ובכניסה אליה גלגל אבן גדול, שסתם את הגולל על עשירים, שנקברו כאן. להאיר פנימה ולהיכנס. זה יפה. לצאת, וללכת חזרה בשדות – מקום נהדר לפיקניק על העשב – ולחזור למכונית. חוזרים לכביש ונוסעים דרומה לאט, ואחרי עוד קילומטר בערך, יש מימין שלט – לחורבת צורה, ולרמת אבישור.

• לרמת אבישור:
מקום נהדר. ורק שלט קטן, "חורבת צורה", מכוון אל דרך העפר לרמת אבישור. אל תחמיצו את העליה, לשיאשל הטיול. חורש ים תיכוני בגובה 380 מטר. רמה מנוקדת בפרחים צהובים ובמיבנים ישנים מאבני המקום. יש מיכלאות צאן ורועים שמחללים בחלילים. והמון גדיים צעירים, שזה אך נולדו. הרועים, בדווים מהנגב, שעובדים בפרוייקט נסיוני של רשות המירעה. עכשיו חוקרים איך משפיע מרעה מבוקר של עיזים על הצמחיה הטבעית, בכוונה להכניס לכאן רועים עבריים, שיתפרנסו על גידול עיזים שהחלב שלהן מבוקש לגבינות הכי טובות. הרועים ידידותיים וכדאי לבלות כאן איתם מעט, להנות מהמרחבים, מהחלילים ומהגדיים.

• אל בית גוברין:
חוזרים לכביש, שעכשיו מרחיבים אותו. נוסעים עוד קילומטרים אחדים ומגיעים לצומת. משמאל – הדרך למושב נחושה, וכשפונים ימינה, מגיעים למערות בית גוברין. עכשיו עובדים מטעם רשות הגנים הלאומיים על סידור הדרכים בין המערות. בבניין היפה עם הקשתות על הגבעה ייפתח בעוד חצי שנה מרכז למבקרים במערות. מימין רואים את הקיבוץ ואת מסעדת "הבוסתן". לנסוע מעט שמאלה, לכביש פנימי לאורך הדרך למערות, אל שדות פריחה אדומים.

• אל בית ניר:
חוזה לצומת גוברין ופניה ימינה, לכיוון הקיבוצים בית ניר וגלאון. שדות חיטה, פרות רועות ובוקרים על סוסים. בבית ניר יש מפעל תכשיטי כסף, בו חיה ועובדת שולה שק, שאת התכשיטים הייחודיים שלה, בקווים נקיים, עם איזכורים לתכשיטים עתיקים, אפשר לקנות בביתה, שבקצה המערבי של הקיבוץ.

• הדרך חזרה:
לכיוון אשקלון, פניה שמאלה, מערבה, אחרי קיבוץ גלאון לכביש המהיר אשדוד־קרית גת. לתל אביב ממשיכים לנסוע צפונה מבית ניר, דרך לווית ועגור לצומת האלה, ופניה שמאלה, מערבה, לצומת ראם (מסמיה) על הכביש המהיר לאשדוד. לירושלים – מצומת האלה לבית שמש ולכביש המהיר. אם רוצים להמשיך ולנסוע לירושלים בכביש עם נוף, פונים אחרי צומת שמשון לכיוון רמת רזיאל, צובה ומבשרת ציון.
אפשר לעשות את הטיול הזה מעשר בבוקר עד חמש וחצי אחר הצהריים, לאט ובכיף, כולל ארוחה ב"בוסתן" או בפונדק שבצומת האלה.

רמת אבישור. מרחבים ירוקים, חלילים וגדיים

גישה חדשה בהגשה

כתר פלסטיק, בית היוצר לרעיונות לבית, גאה להגיש לך
את LIFE STYLE - קו חדש של מתנות לבית,
בעיצוב שיחניף לבעלי הטעם הטוב.
מערכת LIFE STYLE כוללת:
מגש, קנקן,
זוג קופסאות אחסון, מחזיק־מפיות,
כוסות ו־6 תחתיות לכוסות במתקן מיוחד.
כל הפריטים מוגשים באריזות מתנה מקסימות
ובשילובי צבעים של אדום, לבן, שחור ושקוף.
ניתן לרכוש את המערכת כולה או כל פריט בנפרד, לבחירתך.
LIFE STYLE - מבית כתר - גישה חדשה בהגשה.

KETER כתר

החברה המובילה במגוון מוצרי פלסטיק

להשיג ברשתות השיווק, בחנויות מובחרות וברשת חנויות כתר [illegible] רמת השרון - רח' סוקולוב 60, ירושלים - רח' יפו 50, תל־אביב - רח' כפר גלעדי 9

חתול רחוב

הוא לא כוכב, לא עשיר, לא ממש מפורסם. מנחם עיני, שחקן, אומרים שהוא נורא מוכשר. מבוזבז. תמיד רגע לפני ה'בום' הגדול הוא נסוג, נשאר בצד, לבד. פנטומימה, שירה, ריקוד, משחק, אקרובטיקה. סמים, משברים, אלכוהול, רומנים, שמועות. "המהות היא הישרדות"

מאת אבי מורגנשטרן
צילם: שמואל רחמני

מנחם עיני: "לא מצטער על שום דבר שעשיתי. מאז שדרכתי על הבמה עברו 28 שנים ואני עדיין כאן. האמת שלי ניצחה".

ע"ל קולב בסלון־חדר השינה מונחים כמה כובעים צבעונים שהשתתפו בהצגות ומופעים. על הרצפה – נעלי ריקוד. בפינת האוכל ממוסגרים פוסטרים של "עין אחת צוחקת" ו"חתול". את הפוסטרים עיצב יקי חלפרין, חבר טוב של מנחם עיני שראה אותו מופיע במופעי רחוב בפאריס. "הוא הולך איתי לאורך כל הדרך, והכל כהתנדבות. הוא ראה אותי בנפילה חזקה בפאריס ומאז הסכמנו שיפלו התצגות ולא אנחנו".

מנחם עיני עבר כמה נפילות קשות בחייו. הוא משך את עצמו עד הקצה, והמרחק מהתרסקות סופית, לא היה רחוק. יש לו נטיה לשבור הכל, דווקא כשנראה שהוא עומד לגעת בתהילה. מין הרס עצמי. הנפילה הראשונה היתה בעקבות הסרט "הלהקה". הוא גילם בסרט של אבי נשר, חייל בעל נטיות הומוסקסואליות. לעיני היה מאד ברור איך הוא צריך להיכנס לתפקיד, אבל לפני כן הוא היה צריך להתמודד עם אבי נשר. התוצאה היתה קשה.

"אבי נשר הוא מסוג הבמאים שאני לא מאחל לאנשים שאני אוהב שיעבדו איתו. הוא מסוגל להכאיב לך בצורה איומה. הוא גרם לי להיפתח ולחשוף את עצמי ואז, כמו פיל בחנות חרסינה, הוא פשוט נגע בדברים הכי רגישים בגוף בצורה הכי לא רגישה. כשגילמתי את תפקיד ההומוסקסואל הייתי צריך להבין את החייל ומאיפה זה בא. זה היה תפקיד עם המון אמוציות, ורגשות, שבנוי יותר על שתיקות ומבטים, מאשר מדיבורים. זה חייב אותי ללכת בלי עור על הגוף. בא אבי נשר עם האגו שלו והיומרות שלו, ורוצה להראות לך כמה הוא פתוח וליבראלי, ובעצם אתה רואה שהוא הדוגמה הקלאסית שבגללה סובלים הומוסקסואלים והיא מצ'ואיזם אטום. ואני הרגשתי על הסט מה שהרגיש אותו חייל במסגרת הצבאית. מצד אחד באו אלי אנשים ואמרו לי שעשיתי שטות שלקחתי את התפקיד כל כך ברצינות. אבל אני לא יודע לעשות תפקיד אחרת. אני הולך עד הסוף. היו בינינו הרבה פיצוצים. גם עם אחרים היו לנשר פיצוצים. כשראיתי את התפקיד על המסך די אהבתי אותו".

אחרי הסרט, היה חייב לברוח רחוק, להתחיל מהתחלה. "ההאנג־אובר של 'הלהקה' היה שנתיים בפאריס". הוא חי יחד עם אשתו השניה עזי, ממופעי רחוב. ניסה להחזיר את הבטחון העצמי שנמחק על הצלולואיד של "הלהקה". "בפאריס היתה תקופה קשה. עזי היתה איתי וגם לה היו חיים לא קלים. לקח לי הרבה זמן לחזור לעצמי ולבטחון. מצד שני, זה היה כיף, כי לא הייתי תלוי בשום במאי או תיאטרון. זו תקופה שמאד שיחררה אותי. באופן מוזר, זה החזיר לי את האהבה לארץ והקהל הישראלי. אז הגעתי למסקנה שאם יש לך משהו להגיד, אז תגיד ואף אחד לא יסתום לך את הפה".

אולי מה שמייחד את מנחם עיני, מתמקד במשפט אחד. "אני פוחד להפסיק להיות תלמיד", אומר עיני. בן 38, אבל לא ממהר לשום מקום. הוא רואה בגיל 40 רק את קו הזינוק. בינתים הוא בשלבי ניסיון ולימוד. נותן לעצמו לפחות עוד שנתיים להגשים חלומות פרטיים. בכל מקרה, עיני מתעקש שהוא לא הולך עם הזרם, תמיד נשאר נאמן לעצמו.

הביקורות, לאורך כל הדרך כמעט, אהבו אותו. פירגנו לו מאד. באופן טבעי, הוא היה אמור לשבת היום בבית בורגני עם מכונית צמודה והרבה יחסי ציבור לקראת כל פרוייקט שלו. איכשהו, המציאות רחוקה מאוד מאור הבמה. הוא מתגורר היום בדירה שכורה בקומת קרקע בתל־אביב. במקום מכונית עומדות בפינת האוכל אופניים ורודות, ומעט מאד אנשים יודעים שיש לו היום הצגת יחיד חדשה, שנקראת "מים ושמים ותיבה", על חייו ושירתו של רבי יהודה הלוי, מנקודת מבטו של עוזרו, שלמה איבן גבאי.

בשנתיים האחרונות, מאז חזר מניו יורק, הוא מעלה הצגות שמדגישות את הגוונים והרבדים בכשרון שלו. משחק, פנטומימה, אקרובטיקה, שירה, סטפס. מה לאז עיני מעדיף להיות בודד על הבמה. "זה נובע מתהליך די מורכב שהגעתי אליו אחרי הרבה זמן. מודל החיקוי שלי במשך שנים היה משהו שלא קשור בארץ. לי ברור שמשחק זה סך הכל של דברים. ריקוד מקצועי, שירה מקצועית, מנגינה מקצועית או אקרובטיקה מקצועית. גם אם זה נשמע יומרני. חשוב לזכור שמה שעשיתי על במה זה רק מעט ממה שלמרתי בסטודיו. אני לא רוצה להישמע שחצן, אבל אני באמת מחפש הרבה זמן להתחבר לפרטנרים. יש כאן פוטנציאל. יש אנשים מוכשרים כמו שדים, אבל אין משמעת עבודה. אני לא חושב שאפשר ללמוד בחו"ל יותר ממה שבארץ. ואני למדתי אצל הטובים שבמורים. מה שחסר כאן זו המשמעת והרצינות".

> **"זו היתה מין מרדנות. הכוונה לא היתה להצהיר שאני הומוסקסואל, כי זה בפירוש לא נכון"**

עיני החל את הקריירה שלו בגיל 10, בתאטרון לילדים של מנחם גולן. האבא רצה שהילד ילך ללמוד מקצוע מעשי ויעזוב את השטויות. הבן נאלץ ללכת ללמוד בתיכון, בבית ספר טכני. "זה היה המס שהייתי חייב לשלם לאבא. בצבא החזקתי מעמד שבעה חודשים בתפקיד טכני בחיל האוויר. אחר כך פשוט לא יכולתי לתפקד. התחלתי לגלם בבסיס תפקיד של משוגע. הייתי ליצן הבסיס. כהתחלה זה היה משחק, אבל לאט לאט זה השתלט עלי. בסוף הגישו נגרי טופס של אי התאמה ועברתי ללהקת חיל הים. מאז הדרך רצופה".

פשנל אסף אותו מהר תחת כנפיו והחתים אותו לחמש שנים מיד אחרי השחרור. עיני הספיק להשתתף בהצגה "ג'מבו" שרצה כ־400 פעם. דווקא כשהיה ברור שהוא הולך על קריירה בטוחה מרופדת במזומנים, החליט לשבור את הכל. "הרגשתי פחד נוראי. פתרתי שאין לי מה להציע עוד והפרתי את החוזה עם פשנל. נכנס בי החיידק ללמוד המון. זה נבע מחוסר בטחון שרודף אותי עד היום. פחדים שעולים וצפים לפני כל מהלך חדש שאני עושה. פשנל נורא כעס עלי ולא דיבר איתי במשך שנים. די בצדק. שילמתי על זה מחיר כבד מאד. אבל כנראה שדרך העבודה שלי, אני לומד כמה אני משלם על טעויות. אני מעולם לא הייתי יותר עשיר ממה שאני היום. והיום אני על הפנים וזה יופי. אחותי אמרה לי לפני זמן קצר, מנחם אני פוחדת יום אחד יהיה לך כסף ותחטוף שוק".

במקום פשנל, עיני גילם תפקיד בהצגה "אני שאיש לא מכיר". הביקורות שוב התמקדו בכשרון המבטיח שלו. "הבימה" מיהרה לאסוף אותו להצגה "על קלות דעת וצביעות". עיני שִׂחק שם יחד עם אפרת לביא. "זו היתה חוויה מיוחדת במינה. אהבנו מאוד אחד את השני גם מחוץ להצגה. היא היתה הפרטנרית הכי נכונה שהיתה לי מעולם. היה בינינו דיאלוג תלת מימדי של שירה, משחק וריקוד".

יש לך נטיה להפוך את הפרטנר על הבמה גם לפרטנר בחיים, למה?

(המשך בעמוד הבא)

(המשך מהעמוד הקודם)

"אני לא לא יכול להיות מנוכר. אני מתאהב בפרטנרים שלי וזה תמיד רומן. לאו דווקא פיסי אבל חייב להתפתח רומן שאני לא רואה את הגבולות שלו. אולי זה מה שעושה לי קשה לעבוד בלי אהבה".

אחרי ההצלחה הגדולה ב"על קלות דעת וצביעות" שוב קמת ועזבת.

"הרגשתי שאני משרת את האינטרס של 'הבימה' ולא את האינטרס שלי. הם נתנו לי תחושה שאני לא הדבר הכי חשוב שהם ירחפו קדימה. הייתי צריך לגלם תפקידים קטנים. זה לא הסתדר עם מה שאני רציתי לעשות".

שארת בך מרירות מ"הבימה"?

"אני לא רוצה לגרד בפצעים של 'הבימה', כי אני לא פוסל את עצמי מלהשתלב שם בעתיד, אבל גם היום כשאני בא למנהלים האמנותיים, הם מקבלים אותי בהרבה כבוד אבל המרחק מלהעסיק אותי או לשבץ אותי לתפקידים שמתאימים לכישורים שלי הוא עצום".

למה?

"לא יודע. יצא לי שם של בעייתי, למרות שעברו כבר 10 שנים טובות מאז הבעיה האחרונה שעשיתי. זה כנראה מלווה אותי. לא עזבתי את 'הבימה' בכעס, פשוט לא הייתי מוכן להתפשר. אנשים שעבדו איתי יודעים שהפרובלמטיות שלי נובעת רק משיקולים מקצועיים, ולא בגלל סטארים ושטויות כאלו. אם פעם הייתי פרובלמטי, היום אני נזיר. אם אני אעבוד עם פרטנרים הם ילכו על הבמה כאילו שזה בית כנסת. אני לא יכול אחרת".

למרות שדיברו עליך כבשרון עצום, אי אפשר להתחמק מכך שאתה כשרון מבוזבז. רחוק מלהיות כוכב.

"היתה לי אפשרות להיות מפורסם בארץ, אבל מבחינת דרך העשיה שלי, זה היה מלווה בהרבה פשרות. אני גם לא רוצה לדבר על עצמי בלשון עבר".

וזה לא מתסכל אותך?

"נכון שזה לפעמים מתסכל ואני אומר לעצמי, גם אני יכולתי לעשות את זה. אני אתן לך דוגמא, אפילו לא הרמתי טלפון לאודישן של 'קברט' ב'הבימה'. למה? כי אני מחפש משהו מקורי ואני לא רוצה ללעוס את 'קברט' עוד פעם כמו שכבר עשו אותו בעבר בכל מיני מקומות בעולם. זה לא בשבילי".

כשעיני שב מצרפת, הוא חזר לתוך "המול, הקמע ועין הרע". הצגה עממית שכתב שמעון ישראלי. ההצגה היתה פחות חשובה מהקשר שנוצר בין השניים. ישראלי, שגם הוא ליצן מוסווה, כתב לעיני את "עין אחת צוחקת". תוכנית לזאב כורד. "הוא הבין לליבי" אומר עיני "הוא כתב ערב שהיה תפור בדיוק למידות שלי".

אתה בעצמך ליצן?

"כן, אבל לא רק. 'עין אחת צוחקת' היתה למעשה כרטיס הביקור של מנחם עיני שחור לעצמו. היו לי פחדים לעלות לבמה אבל שום דבר לא היה עוצר אותי, כי מבחינתי זה היה להיות או לא להיות. אמרתי לעצמי: אם יש לך מה להגיד אז תקום ותגיד ותפסיק להאשים אחרים. תפסיק לחיות מרחמים עצמיים וכל הזמן לבכות שלא מבינים אותך. הקהל הוא שישפוט".

והקהל שפט. בהרבת אהבה. 300 פעם רצה ההצגה. עיני המשיך את התנופה בפסטיוואל עכו, בהצגה "אללה כרים" כשגילם את דמותו של עלי, הערבי שבו מתאהבת נעמי שץ. למרות שעיני זכה כמעט כרגיל להערכה גדולה של משחקו, הטעם מההצגה נשאר מריר מאוד – בגלל הבמאי. הבמאי אורי פסטר. "פסטר בשבילי הוא במאי במרכאות בלבד. חוץ ממני, שאר השחקנים בצוות היו חסרי ניסיון. פסטר פשוט חגג ואונן עליהם. ממני הוא התרחק כי היו גבולות ברורים מאוד. החבר'ה הצעירים היו על הכפאק, אבל אזלת היד של פסטר הכניסה אותם לבלק־אאוט וכדי לגמור את ההצגה ולהיות מוכן לעלות על הבמה, הייתי חייב להגיע לרגע שלא מקובל בתיאטרון. אמרתי לפסטר: 'תשמע חבוב, תשב בצד ואל תבלבל את המוח. יש לנו פרמיירה בעוד שבוע ואנשים לא יודעים לאן הם הולכים'".

ובכל זאת עשית שם את אחד התפקידים הטובים שלך?

"זו לא חוכמה, כי אני לא הייתי תלוי בפסטר כמו שאר המשתתפים. בזמן שאני עליתי מוכן לבמה, הם עוד היו עסוקים בהתחכטויות וחיפושים איך לגלם את התפקיד. אלוהים עדי שלא לקחתי את הביקורות עלי כקומפלימנט. נורא הצטערתי ש'אללה כרים' לא היה במאי אחר ואז היה פייר פייט בין השחקנים".

"היא מילצרה אותי על השולחן, קליק שנוצר בגובה כזה עם אדי אלכוהול, הוא קטלני"

עוד פעם אחרי הצלחה לקחת את המזוודה וברחת. הפעם לניו יורק.

"קשה לי לאסוף את כל הסיבות שגרמו לי לנסוע. היו לי בעיות שתיה קשות. נפלתי לזה לאט לאט. בשתיה לא נופלים במכה אחת. פתאום, אחרי תקופה אתה מוצא את עצמך בבריכה. התגריתי בעצמי יותר מדי ובלי להרגיש אתה מאבד את שמחת החיים, את תחושת הזמן".

כמה היית שותה?

"הייתי גומר בקבוק קוניאק בערב, במשך תקופה ממושכת. היום אני לא יודע לאן זה נכנס בכלל, אבל יש קבלות ששתיתי המון. פתאום תפסתי את עצמי שפוט של מהלכים שאני לא אדון שלהם".

באותה תקופה גם הכרת את אשתך השלישית, דבי.

"היא היתה מלצרית בפאב: אני על השולחן והיא מלמטה. היא מילצרה אותי על השולחן. קליק שנוצר בגובה כזה עם אדי אלכוהול, זה קליק קטלני, ומהפיצוץ עפתי עד ניו יורק".

עיני נחת באספלט של מנהטן יחד עם דבי, אבל מהר מאוד הבין שהרומן ביניהם הוא חסר סיכוי. כשהתפכח, נפרד ממנה וניסה לשקם את עצמו. ניו יורק היתה אליו מאוד אכזרית, כמו שהיא יודעת להיות לאנשים בודדים. "בתקופה הראשונה עוד התאמנתי שמונה שעות ביום. הייתי רוקד ורופק את הראש. זה היה הרס גופני איום, עד שהפסקתי לרקוד אחרי שנה. כבר לא יכולתי לעמוד על הרגליים. אז עברתי לסמים. סמים קשים. אבל תמיד היה לי את המלאך ששמר עלי ולא נתן לי ליפול עד הסוף".

כשהוא מדבר על המלאך הטוב הוא בטח מתכוון גם ליגאל פרי, שהיה בעבר סולן להקת בת־דור. פרי לקח אותו הביתה, איפשר לו להתאמן ולהתנקות מהאלכוהול והסמים. פרי גם הפיק את ההצגה "חתול" (שנקראה מאוחר יותר "החצר האחורית") שעלתה ב"אוף ברודוויי". עיני הזמין כמה עיתונאים ואנשי מקצוע. פרי בנה בסטודיו שלו 80 מושבים ושם הוא הופיע. 15 פעם הוא היה חתול רחוב אמריקני. הצצות לחיים של זונה, שחקן, חייט. אנשים שרחוקים מהאור. כמו החתול, גם הם שורדים בקושי, אבל שורדים. וזה העיקר.

"היו לי בעיות שתיה קשות. נפלתי לזה לאט לאט. בשתיה לא נופלים במכה אחת. התגריתי בעצמי יותר מדי ובלי להרגיש אתה מאבד את שמחת החיים, את תחושת הזמן"

בשלב מתקדם יותר למד סטפס אצל הגדולים ביותר. ג'ודי ואן בסינג, מוריס היינס וגרגורי היינס שעליו נאמר שהוא ממשיכו של פרד אסטר. עיני הגיע מהר מאוד למעמד של אסיסטנט לג'ודי ואן בסינג.

למרות שמכאן זה נשמע זוהר ומבטיח, עיני הרגיש בניו יורק כחתול עזוב. "העונש הכי גדול היתה הבדידות. כאן אם אתה מרגיש לבד אתה יכול לדפוק אצל שכן. אצל 'האמריקנים הטובים' זה לא קיים. היתה בדידות איומה. איומה", אומר עיני בקול קצת דרמטי.

בסופו של דבר חזרת לא בגלל הבדידות, אלא בגלל שחלית בצהבת.

"לא יודע מה היה קורה אלמלא חליתי בצהבת. אני חושב שהצהבת היתה בשבילי נס. אני מאמין באינטואיציה משפחתית. את המחלה גיליתי בניו יורק ומשם לקחו אותי לניו ג'רסי. הייתי בבידוד גמור. איבדתי כל חשק לחיות, הרגשתי שהכוח והאנרגיה שלי נעלמים ואני נגמר. ופתאום, אח שלי הצליח איכשהו למצוא אותי ודיבר איתי בטלפון. בסופו של דבר העלו אותי על מטוס והגעתי לישראל. משוה התקופה נתתי לששה חודשי החלמה אצל אימי ז"ל. זו היתה התפכחות מסיוט. לא היה מאושר ממני להתפכח בארץ".

לא רצית לחשאר, לגעת בחלום האמריקני?

"אחד הדברים ש'עזר' לי להידרדר, היה החלום האמריקני. זה בכלל לא מעניין אותי. זה רקוב כל כך ורחוק מהמציאות. אני לא אומר שהפכתי להיות ציוני אבל ההתחברות למשפחה, הרגשתי שאין דבר יותר חשוב. זה הטבור שלך וככל שתתרחק יותר, תהיה בודד ותחיה באילוזיה של הצלחה".

(המשך בעמוד 38)

חתול רחוב

(המשך מעמוד 26)

למה ההצגה "החצר האחורית" היתה מנקודת מבט של חתול?

"בחתול יש מוטיב של הישרדות. בכל אחת מהדמויות יש קצת ממנחם עיני, אבל החתול הוא בשבילי סמל. אם כל הרע והזוהמה שהדמויות עוברות, היתה אופטימיות בהצגה. רצון עז לחיות ולהישרד. ההצגה לא הצליחה אבל זה לא פגע בי, כי זה היה יותר מונולוג עם עצמי מאשר דיאלוג עם הקהל. מעין תראפיה. צעקה שנורא רציתי לצעוק".

ביום הזכרון לפני שנתיים הוא הוציא את עצמו לרחוב. עטוף באיפור כבד ובגדים מתוך ההצגה "נטושים", שם גילם דמות של מת. עיני עמד ארבעים וחמש דקות כאנדרטה חיה בדיזינגוף, לזכר הנופלים. "זו היתה יציאה ספונטנית. פשוט לקחת ולעשות משהו בלי פילטרים בדרך. אני זוכר שישבתי בבית ושמעתי ברדיו שיש עצרת באולם זה ועצרת באולם זה. הרגשתי שהכל סטרילי. אנשים נסגרים בבית ופוחדים להוציא את הכאב החוצה. לי בא להוציא אותו. מבחינתי האקט הזה עשה את שלו. זה שיחרר אצלי המון. אנשים שעברו ברחוב קיבלו שוק".

עיני עלה לתודעה הציבורית פעם נוספת כשהצהיר על נטיותיו ההומוסקסואליות. הכניס את הקוראים לחדר המיטות שלו. שבר מחסום של שתיקה.

זה הרי מאוד לא מקובל בארץ לחשוף נטיות של הומוסקסואליות.

"האמת שזה היה לעשות פיל מעכבר. ואני גם אשם בזה. זו היתה מרדנות טיפשית במוסכמות, כי בסך הכל הכוונה לא היתה להצהיר שאני הומוסקסואל, כי זה בפירוש לא נכון. ניסיתי למכור איזו תחושה אמיתית שאין בי חשש מהמין החלש, ואני מתכוון לגברים. בגלל אותה סיבה יש לי את היכולת להתאהב בפרטנרים שלי על הבמה. גברים ונשים. אני יכול לאהוב בלי למרוח ובלי כל הבולשיט. החגיגה על זה היתה מעל ומעבר".

"למרות הכל, לעבוד איתו"

אורי פסטר, במאי, על מנחם עיני, השחקן: "מנחם הוא שחקן מאוד מוכשר ושותף גדול להצלחת 'אללה כרים'. פניתי אליו מתוך הכרה בכשרונו הגדול, למרות שהוא לא היה בתקופה טובה שלו. מאוד מצער שהוא לא פרח מאז ואני לא מבין למה.

"אם יש לו טענות נגדי הן נובעות מהליכה קדימה של כמה שנים שיוצרות טינה, כי חלק גדול מהצוות של 'אללה כרים' נמצא במקום שקוראים לו הצלחה. יכול להיות גם בגלל שלא שיתפתי אותו בפרוייקטים שעשיתי מאז.

"ב'אללה כרים' הכל היה נפלא עד לשלב שזכינו. אנחנו רצינו את חסות 'הבימה' והוא רצה את חסות האמרגן שלו. הוא ניצח אותי ויכוח סוער. הבנו ששמו חשוב יותר מהשם שלנו. צר לי שההצגה התפוררה למרות שהיתה יכולה לרוץ יותר. דן תורן, ענת חרמזי ואני הלכנו ל'הבימה', והוא נשאר בודד במערכה. למרות הכל, אני עוד מקווה לעבוד איתו בעתיד".

מה ציפית, שלא יעשו מזה מטעמים?

"האמת, ידעתי שזה יהיה גדול ורעשני. זו היתה התגרות בעצמי. כבר עשיתי דברים הרבה יותר חכמים מזה".

"מים ושמים ותיבה" לא זכתה לביקורות טובות. אבל עיני שוב יצא "נקי". אליקים ירון, מבקר התיאטרון של "מעריב" כתב:"מנחם עיני הוא בעל נוכחות בימתית מקסימה והוא, ככל שאני יכול להבחין, כשרון מבוזבז". השוליים לא מפחידים אותו. להיפך. הוא חי שם יופי. "אני לא חושב שמבחינת העשיה שלי אני בשוליים. אם הייתי מתעסק ביחסי ציבור זה היה נראה אחרת. לא מפריע לי כששואלים אותי איפה אתה, למה מזמן לא שמעו עליך? אני הרי עושה עושה ועושה. בפול טראנס. חוץ מזה, יחסי ציבור זו פונקציה של כסף. בזמן האחרון אני מגלה שאני לא רץ לקהל. להיפך, החזרות הופכות לחוויה נפלאה ואני לא צריך לומר לעצמי, נו, נו כבר מנחם מתי עולים לבמה? אני גם לא פוחד לעשות חזרות חצי שנה ויותר".

בכל זאת אין מה להשוות חזרות, מול תחושה של עמידה לפני קהל?

"נכון, ברגע שיש דיאלוג עם קהל, זה אחרת. להגיע לשיא שלך בחזרות זו אוננות. למרות זאת, אני רוצה להינות גם בחזרות".

יש משהו שאתה מצטער עליו?

"לא מצטער על שום דבר שעשיתי. החוכמה במקצוע שלי, זה לא להיות סטאר או עשיר. המוזה היא הישרדות. אתה שורד בזכות האמת, ולא בזכות כסף. מאז שדרכתי על הבמה עברו 28 שנים ואני עדיין כאן. בשיא הכושר. האמת שלי ניצחה".

אבי מורגנשטרן

התפשטות

(המשך מעמוד 28)

בסיטואציה אחרת. כמו בתוך שיר. אם אני אגרר פנימה יותר מדי, אני יודעת שהתוצאה בחוץ תהיה שאהרס. וזה לא יועיל לי. זאת לא אפשרות טובה. זה לא כדאי. שגעון יכול להיות מפלט. אף אחד לא מכחיש ששגעון הוא דבר מצויין לפעמים. אז אנשים יגידו: המשוררת הזאת השתגעה. אבל אני אהיה אומללה. זה חסר תועלת. אני מאבדת את האני שלי הרבה פעמים.

"עכשיו אני לא יודעת מי אני. אני מבוהלת. אני מאוד לא יודעת איך אני נראית לאנשים בחוץ. אני משתדלת להיות נעימה. אם מישהו בוכה לא אוהבים אותו. היו תקופות שאימצתי את המודל של הבדידות ולא להעריך אף אחד מצא חן בעיני. היום אני נוטה לחשוב שצריך סביבה. בשביל להיות מקורית ויוצאת דופן לא כדאי לוותר על בעל. אני עובדת על עצמי כדי להראות שפוייה. להיות שורדת. אם הייתי בסביבה אחרת עם בן זוג, בתל אביב למשל, יכול להיות שהייתי מרשה לעצמי יותר. כאן אני מוגבלת. אבל במחשבות, ברוח, אף אחד לא יכול להגביל אותי. אני מגיעה רחוק עד איפה שאני רוצה".

"...התקרבתי אליך כמו ברוק שילדס".
"...עם שמלות כשל מרלין מנרו
שמתרוממות וחושפות את הירכיים שלי
ואת הרגלים שלי
אפסיק ללכת יחפה
כמו ג'קי קנדי בשיער מתנפנף שאבריש אותו
ליד החלון"

"כאן אני נמצאת במצב מסויים. לא נמצאת בקשר החברתי הנכון לשירים האלה. צריכה להתחשב בסביבה. באמא שלי. במוכרות בסופרמרקט. השכנים שלי יקבלו דום לב אם יקראו. מה יחשבו עליך אנחנו גרות יחד באותו בית. הרגש שלה לדת מקצין עם השנים. יש בינינו הסכמה של שתיקה שהיא לא מגיבה לשירים. יכול להיות שאני מכניסה אותה לקונפליקט. היא לא אמרה על השירים שום דבר טוב ושום דבר רע. אולי היתה מופתעת. היא בסדר גמור. היא גם קנתה לי את מכונת הכתיבה. ביקשתי ממנה. אין לי מישהו לדבר איתו על השירים. אני צוברת וצוברת מחשבות ואחר כך מתיישבת וכותבת בת אחת. כאן על

"אני שאפתנית ורוצה לצאת מהבינוניות. אני גם אוהבת סנסציות. לא איכפת לי להיות ז'אן ד'ארק"

השולחן מול החלון. גומרת בחודש לכתוב את הכל. לא מאמינה בהשראות, בלכתוב בבתי קפה על מפיות. השירים שלי יוצאים מנקודת מוצא נפשית מכוילת בשכל ואמביציה. אחרי שהשיר גמור, אני מתחילה לקרוא מנקודת מוצא ויזואלית, מקריאה לעצמי ומתקנת מוסיקלית. הייתי שמחה אם היה לי מישהו להראות לו. להחליף מחשבות. כמו שלווירג'יניה וולף היה חוג בלומסברי. לפעמים אני מדברת עם הלית ישורון. אני מרגישה שאנחנו ידידות".

"כי אחרי שאשכב איתו ואהרה ממנו
אשים את ידי על הכרס
ואוהב את התינוק הזה שאלד עוד לפני היוולדו
אני אחב אותו עד כדי כך
שללא שום ספק
נהיה שנינו במיטה בהתבגרותו,
אני אשכב איתו ולא אעמוד בקסמים שלו".

"הסרט 'לה לונה' השפיע עלי מאוד, הייתי בסרט ונכנסתי לתזוזה חריפה. הייתי נשארת בתחושה מתוסכלת אם גילוי העריות לא היה מתבצע. האקט הזה השפיע עלי. יש בי כנראה גם נטייה פרוורטית. אובססיבית. כל דבר מוחלט משפיע עלי. בסיטואציה מאוד חריפה אני מסוגלת לעבור גבולות. כאן אני צריכה להיזהר עם מה שאני אומרת. אני יכולה לעשות סנסציות, רק שאני עוד לא עושה. גם הסצינה ב'דוור מצלצל פעמיים'. ג'סיקה לאנג וג'ק ניקלסון על השולחן במטבח, אחר כך בסצינה של הרצח. השרוף. המוזריות. השם ניקלסון כולל סוג מסויים של גבריות. טרוף, תוק, עוד כמה דברים.

"יש לי דיבור עם גברים. יותר נוח לי איתם מאשר עם נשים. ברגע שנמצאת איתם מתחילה להסתכן. לחשוב עד כמה מושכת אותם. נוצרת סביבי איזה הילה. כמו וואקום. זה קטאליזאטור למצב פנימי.

"הייצריות החזקה בשירים שלי יכולה להביא אותך לחשוב בשני כיוונים. או שכל זה קורה לי, או שלא".

"...הדברים שמתגשמים לי הם כל כך מעטים
עד שבאיזה כוח של משמעות החלטתי
שבזה הייחוד שלי
שבזה הוא סיכום של החיים שלי.
שום כלום".
"...ואני מנסה לתת לעצמי משאים
שיקנאו בי בגללם".
"...הייתי זונית מעולה".

בשעור על הרומן המודרני אומרת המרצה: "יש מעברים מתמידים בין החוקיות של העולם הריאלי לחוקיות של העולם הפנטסטי ואנחנו צריכים להזהיר את עצמנו – כדי לא להתבלבל". אחר כך קוראת בקול את השורה הראשונה אצל גבריאל גרסייה מארקס, ומהרהרת לעצמה בקול, לפני הסטודנטים, שמאה שנים של בדידות זה לא ענין פשוט.

בילי מוסקונה־לרמן

משהו:

(משפט ממכתב של נורית אל־עופר)

עיתונאי ניסה לתפוס שיחה עם חייל בשטחים ושאל: "האם אינך מרגיש שפל, בזוי ומסכן את בריאותך הנפשית מעצם הימצאותך כאן?" תשובת החייל היתה קצרה: "לא, ואתה?"

מדוע אני לא בסדר

תשובה עלובה למכתב מקורא

בין מכתבי הזמן האחרון היה אחד שמציק לי באמת. ידעתי שהוא יגיע. האיש צודק, ואגב הוא לא היחידי שאומר לי את הדברים. בחרתי בו, כיוון שמכתבו הארוך לא משאיר לי פינות להתחמק אליהן. שמו שמואל שטרן. לא אצטט חמישה עמודים צפופים, אלא קטעים:

"לעניות דעתי, בימים קשים אלה אתה מפקיר את שדה הקרב. כשכל בעלי הטורים מהשמאל משתלחים בטוריהם בארס נגדנו ברובה של העיתונות (על הטלוויזיה אין מה לדבר) אתה עוסק בסאטירה שלך בנושאים שאינם קשורים למאבק תיקשורתי בשמאל".

"עיתונאים מהשמאל תוקעים לנו חזק בכתיבה שלהם (הכוונה לסיגנון, ולא לנימוקיהם), ואילו אתה מתנהג כמו הסבתא שמסתרקת בעוד העיירה בוערת. בזמן האחרון, המינון הפוליטי ביצירתך שואף לאפס, ושטיפת המוח של השמאל נמשכת. לפני כשנתיים כתבת מאמר על יהודי גרמניה, בהנחה היפותטית ש־22 מדינות יהודיות מקיפות את גרמניה ומאיימות להשמידה, ויהודי גרמניה מבצעים טרור בתוך גרמניה נגד גרמנים. זאת היתה תגובתך על האשמות השמאל שישראל מתנהגת לערבים כמו הגרמנים למיעוט היהודי. לאחרונה איני רואה ממך תוצרת דומה. מה קרה לך? התעייפת? אתה כמעט היחידי במערכה, ניתן בידך כלי רב עוצמה ועליך להשתמש בו".

מתוך ייאוש ממני הוא גם מציע שני קטעים מפרי עטו, טובים למדי, ומסיים: "מצידי תעבד את החומר הנ"ל, או פרסם בשמי או בשמך, אבל תעשה משהו!".

שמואל,

מה אני יכול לענות לך? תירוצים. אבל את אחת הסיבות נתת בעצמך במכתב. אני באמת כמעט יחיד. בשמאל יש המוני בעלי טורים ועיתונאים. אם אחד מהם עדין, חברו מרושע וחברם השלישי מצחיק והרביעי חרזן והחמישי ידען והשישי גדפן והשביעי מתקיף את המתנחלים והשמיני מגן על הסרבנים, והתשיעי מקריש את כותותיו להתחכך על נערות, והעשירי מתמחה בהפחדת פוליטיקאים בעלי רעות לא נכונות, והאחד־עשר הוא בכלל עורך שדואג שדעות העשרה יקבלו תמיכה ופירגון בצורות אחרות. מה שאחד לא אמר, יאמר השני, או השבעה־עשר בתהלוכה. מה שאחד כתב היום, מישהו מהמון רעיו יחזור עליו שוב מחר. אחד מתחיל רעיון והשני ממשיך אותו, אחד זורק הכפשה והאחר יתן עוד יריקה, כשאחד מתמלא בחילה מעצמו ונח שבוע מארסיותו, מישהו אחר ירק חומצה גופריתית. קהל שלא אוהב את סגנונו של האחד ימצא משהו קרוב ללבו בסגנון האחר.

אני לבד. אם הם צבא שלם, אני פרטיזן הלוחם בדד, ולמרבה הצרה, גם יד אחת קשורה לי מאחורי הגב.

זה מה שאני יכול. זה הסגנון שלי. אני לא פולני, ואין זה מאופיי להיות גס־רוח כמו אחרים ממתקיפי אריק שרון, למשל, ולכתוב בצורה דומה על שמעון פרס, למשל, למרות שלדעתי הוא האדם המסוכן ביותר שקם לעם ישראל מאז הקמת המדינה.

ואני גם לא חושב שפוליטיקה זה הכל. אני אוהב לכתוב ולקרוא קטעים שאינם פוליטיים, ואני מקווה שלעולם לא אאבד את האהבה הזו. זה אני, מה לעשות. ואני יודע שזה לא מספיק ולא זה.

הבעייה היא שאני לא מסוגל להיות תשובה לכל בעלי הטורים האחרים. צריך, אם כן, עוד כותבים שחושבים כמוך וכמוני. עוד הרבה. לומר לך שאני רואה אותם סביבי עומדים לכבוש את העיתונות, ויודעים איך? הלוואי. לומר לך שאני רואה את עורכי העיתונים פותחים להם ולדעותיהם דלתותיו? נו. לומר לך שאני רואה את המחנה הלאומי יודע בכלל מאיפה ואיך להתחיל לעודד את האנשים שלו? בחלום.

בכל זאת יש מה לעשות, ויש תקווה. ויום אחר, אני מייחל לו, אהיה סתם עוד אחד הכותב עוד טור כמו עשרות צעירים הכותבים כמוני, והרבה יותר טוב ממני, ואחד מהם יותר חריף ממני, ושני יותר ארסי, ורביעי יותר פוליטי, וחמישי יותר א־פוליטי, ושישי יותר ישיר ושביעי יותר עקיף, ושמיני ממש מנוול, וכולם יותר מוכשרים ממני.

לפעמים באמת אין לי כוח, שמואל, בייחוד נוכח המאורעות האחרונים, ולפעמים אני באמת מתייאש וחושב שכבר כתבתי הכל, ומה עוד אכתוב? ולפעמים אני באמת חושב כמוך, שהייתי כשבוע מסויים לא לעניין, או יותר מדי לעניין. אבל למרות קשיים אין־ספור שלא כאן המקום לפרטם, לא אפסיק. את המעט שאני יכול לעשות אעשה. ואם אתה נוצר בראשך קטע שכתבתי לפני שנתיים, קטע שעד היום חשבתי שאף אחד שם לב אליו, אולי בכל זאת – גם גרוע, חלש ובזבוז־מקום ככל שאני – זה בכל זאת יותר טוב מכלום.

שקר אל תבכה, הכל בסדר, שקר

הרבה שקרים סובבים באוויר. הם מטיילים חופשי בחלל העולם, ויום אחד מוצאים להם נפש אוהבת המאמצת אותם ולא עוזבת אותם בטוב או ברע. נוגע ללב הוא הקשר המהודק בין אדם לבין השקר שלו.

אבל הימים האלה ימים רעים לשקרים. מודאגים הם השקרים, שמא יקומו יום אחד הקשורים אליהם, יביטו בשקר השוכן בנשמתם, ויאמרו לו: הגיע הזמן להפרד, שקר יקר. לך מכאן, עוף. זוז, מה אתה עוד עושה פה?

אל תדאגו, שקרים יקרים. אף אחד לא מתכוון לעזוב אתכם. נכון, גם אני הייתי בטוח שיומכם בא. המציאות, שעד עתה היתה מעורפלת בצעיפים של אשליות רומנטיות, החלה להתבהר פתאום ואמרתי לעצמי, הנה, זה הגיע, כל מטפחי השקרים ימאסו בהם. מתו השקרים.

שגיתי. לא הערכתי נכוחה את עוצמת האהבה. הכל בסדר בשבילכם, שקרים מודאגים. הנפשות האוהבות אתכם לא מתכוונות לנטוש אתכם בחדרים אחוריים. להפך. הן נצמדות אל השקר שלהן עוד יותר חזק, בכל כוחן מאמצות אותו, וזועקות לסביבה, ובעיקר לעצמן, את נאמנותן לשיקרן.

מזמן לא היה שקר כל־כך בטוח, מוגן ומחווק כמו בימים אלה.

ודומה שמעריציו חוששים להיפרד ממנו, מן השקר, כי שאלה מנקרת במוחם באימה גדולה: אמא, בלי השקר שלי, מי אני בכלל?

מאיר עוזיאל

חיים ואוהבים

תיבת דואר

יש בטטה – ויש בטטה

לתמר שלום,

כותבת אליך ברוריה ממשפחת הבטטות. ברצוני לספר לך על תגובות שעוררה בי רשימתך "רגע של אמת", אותה הואלת לשתרר לציבור הרחב בגליון "סופשבוע" של "מעריב" מיום 12.2.88.

אני מקווה שאצל הירקן שלך הצלחת – חוץ מלהבחין באלגרה "רחבת המידות" – גם להסתכל לרגע על הבטטות, ואולי לגלות שיש בטטות – ויש בטטות. יש כאלה שכבר בהיותן בארגז הן שובות את הלב בצורתן הסגלגלה, המושלמת, בעורן החלק, המקושט "בעיניים" המרמזות על ענפים בריאים ועלווה ירקרקה. ויש כאלה שהן פשוט דוחות – מצומקות, מיובשות, קמוטות.

עדיין לא פגשתי את האשה שמצאה את האיזון בין משפחה לקריירה; ואם מישהו ממכרותי בונה בעמל רב איזון כזה – הרי זה אינו נמשך לאורך זמן. גם אני, לאחר הולדת יובל, ניסיתי לעשות המון דברים ולתפקד ולהצליח ולהוכיח ולתמרן ולהתארגן. אצלנו זה פשוט לא הלך. אני הייתי זו שלא היתה מוכנה לשלם את המחיר. אני לוקחת על עצמי את מלוא האחריות על ההחלטה שקיבלתי וביצעתי להיות עקרת־בית, עד להודעה חדשה.

מאוד נפגעתי מרשימתך המתנשאת. אני מניחה שלאור תפוצתו הרבה של "מעריב" והפנאי והרוגע שמביאה השבת – די הרבה נשים וגברים (ויתכן שגם נערות ונערים) קוראים את הגיגייך. ומה עשית בדף שעמד לרשותך? תקטנת וזלזלת בציבור רחב של נשים שהחליטו שהן במירוץ הזה – כרגע לא משתתפות. זה שבצעירותך בחרת ועשית מה שעשית והתמודדת איך שהתמודדת – שיבושם לך. אבל אל תכניסי אותי וחלק מחברותי ובני משפחתי לסטריאוטיפ הפרטי שלך על "עקרת הבית הקטנה" בכדי שאת תצאי באור קצת יותר טוב.

ברוריה און, הרצליה

אז, עוד פעם, רגע של אמת: גם אני נעלבתי. וזאת מפני שמאשימים אותי בהתנשאות על לא עוול בכפי. והרי דווקא חשתי סימפטיה כלפי בטטה ששמה אלגרה, "אשת הירקן שלי" (כאן המקום לגלות סוד נורא: אין בכלל דבר כזה. הרי לא כתבתי רפורטז'ה, ולצורך הוכחת התיזה שלי המצאתי את אלגרה שאני יודעת שדומות לה קיימות באיזשהו מקום...).

אז אחת משתים: או שלא הצלחתי להעביר לקוראים את הסימפטיה שלי כלפי אלגרה, או שהקוראה (שבהערה בסוף מכתבה שהובא כאן בקיצור בשל אילוצים טכניים, נותנת לי להבין כי היא משתייכת לקבוצת הבטטות המיוחסות בעלות הצורה המושלמת) – פשוט נעלבה משום שהנחתי אותה בארגז עם הבטטות הפשוטות. אכן, יש בטטות ויש בטטות.

ולעצם העניין: לא זלזלתי ואינני מזלזלת בציבור הנשים המבכרות את הבית על פני המירוץ בחוץ. בעבר כבר הבעתי את קנאתי בהן, קנאה החוזרת ומתעוררת בעיקר בשעות העייפות שלי. השחרור האמיתי, כך גורסת בטי פרידן ממייסדות התנועה הפמיניסטית בארה"ב, הוא מתן חופש הבחירה בידי האשה – להישאר בבית או לצאת לעשות קריירה בחוץ. הממיניזם שאני מאמינה בו אינו גורס שיש לבוז לבטטות שהחליטו מה שהחליטו מתוך חופש בחירה ולא בשל אילוצים חברתיים ונגד רצונן.

כאב

קראתי כרגע את המדור שלך, ובכיתי. לפני פחות מחודש נפטרה אמי מסרטן. במשך שלושת החודשים האחרונים לחייה – מאז הניתוח שבו התבררה מחלתה ועד מותה – היא גרה בביתי.

נכון שאם נדבר בהגיון ובשיקול דעת, צריך להודות על כך שסבלה היה קצר יחסית, ונמשך רק שלושה חודשים (שלא לדבר על החודשים שעברו עליה כשבריאותה מידרדרת והולכת – לפני הניתוח). נכון ששלושה חודשים זה לא הרבה זמן. יש כאלה שסובלים יותר.

אך אני, שהייתי איתה כל הזמן, לפני ואחרי, לא מרגישה שום הקלה או נחמה במותה. לא מנחמת אותי העובדה שהיתה איתנו, ואנחנו איתה. לרגע אחד לא הקלה עלי המחשבה שלכאורה עשיתי למענה כל מה שיכולתי. נהפוך הוא. כל הזמן אני מרגישה שבוודאי היה עוד משהו שיכולתי לעשות בעבורה, גם אם היא לא אהבה שילטפו ויפנקו אותה, וק רצתה שאשב לידה בשקט.

הכאב שיש בי על זה שעזבה אותי, הכעס על חוסר ההגינות במותה – על כך שסבלה כ"כ כל חייה ודווקא בשנה שצריכה היתה לצאת לפנסיה נפטרה, תוך כדי סבל וחוסר אונים.

ונכון, תמר. הסכמתי עד דמעות עם דברייך שברגע של כאב יכולנו לזעוק "אמאו".

אני כותבת לך פשוט כי נגעת בליבי בדברייך. והנה לך עוד מכתב לאוסף...

שרון

עצוב

עצוב מאוד היה לקרוא את מכתבה של יעל רון "איך עוצרים את האסון?". יעל חששה מהתאבדות בנה שמצא את מותו באסון המחריד שפקד את בני תפצ"בה. בתוכנית הטלוויזיה "על גלגלים" ראינו שורה של צעירים מתאבדים מרצון, שהשתוללו בשחצנות ובפראות במכוניות הוריהם לעיני מצלמות הטלוויזיה. אם אלה הם נהגי המחר – הרי האסונות בלתי נמנעים.

תאונות רבות אפשר למנוע על־ידי הפעלת הבלמים בעוד מועד. נראה שנוער זה גדל בלי בלמים כלל.

שמעון לנדברג
קיבוץ תפצ"בה

מצוקות נפש

קורא המדור, יוסי גילרמן מירושלים, שלח אלי מכתב בקשר לרשימה "ילדים מתאבדים".

לאחר ששיבח אותי על פרסום מכתבה של הנערה "הכותבת על מצוקות נפש לפתרונות של התאבדות", הוא קובע כי הכותבת היא (עצמה) נערה הסובלת ממצוקת נפש, והיה ראוי שאתייחס אליה אישית ואפנה אליה אישית.

הייתי מוכנה, וגם עתה אני מוכנה, להציע לה עזרה – וכמוני גם הכותב, מר גילרמן, אלא שמכתבה היה אנונימי, ללא כתובת.

אז מכאן יוצאת הקריאה אל הנערה שאת זעקתה בעניין התאבדות בני נוער הבאתי ב"חיים ואוהבים" מיום 8.1.88: אנא כתבי אלינו, הזדהי – ונעשה מאמץ לעזור לך.

הצד השני של הקסם השיבטי

למקרא כתבתך "סוד הקסם השבטי" בו שיבחת את הטיפול בהורים ישישים בידי בניהם, עוד התאפקתי, אבל מכתבה של ח.כ. מנתניה מיום 11.9. ממש מכריח אותי להתייחס.

חיי עד כה עברו עלי בדיוק "חצי־חצי" בין "אצלם" ו"אצלנו" – ספרדים ואשכנזים. מכתבך וממכתבה של ח.כ. עולה תמונה של "העשב אצל השכן ירוק יותר", אלא שלמטבע של "האחווה" יש גם צדדים נוספים. הצד השני של השבטיות הוא כסנופוביה־דתית של כל הזר והשונה, למעט "אשכנזי" המשמש מקור לגאווה "בחוץ" ולבדיחות משפחתיות "פנימיות" על מנהגיו ה"מוזרים". הצד השני של "כיבוד ההורים" הוא ציות עיוור ומוחלט בתוך המשפחה למי שגדול ממך בשנים אם כי לא בהכרח גם בחכמה. ככל שהנך צעיר יותר, ה"אפוטרופסים" עליך רבים יותר. לפעמים ישנה "התמרדות" שתוצאותיה ידועות לעובדי רווחה וקציני מבחן.

ואשר לי עצמי: חמותי ה"מזרחית" ז"ל בילתה את שנותיה האחרונות, לאחר מות בעלה, בנדידה מבית לבית בין צאצאיה המרובים, כשכל אחד שמח לקבלה, ושמח גם ל"מסרה הלאה". מאחר שלא ידעה לקרוא וגם לא הבינה עברית, לא יכלה ליהנות מעתון או מרדיו, ורוב שעות היום בהם היו בני המשפחה בעבודה, עברו עליה בשיעמום ובריקנות. כל זאת מפני ש"אצלם" לא שולחים אב או אם לבית אבות. אמי, ה"אשכנזיה", תיבדל לחיים, מבלה את ימי זקנתה בבית־אבות חדיש, בו היא נהנית מחברת בני גילה, מפעילות תרבות ומשירותי רווחה, וזאת כי "אצלנו" היחס להורים שונה.

מ.מ. (השם והפרטים שמורים במערכת)

אשה משוחררת

לתמר אבידר היקרה,

בעקבות כתבתך במוסף "סופשבוע" של "מעריב" מ־5.2, בא לי לכתוב לך.

אמי נפטרה לפני 6 חודשים. המראות והזכרונות באים אלי בעיקר בלילות, ודמותה מופיעה ומנחמת אותי. למרבית הפלא – אני מתעוררת לא בהרגשה רעה. אך מפעם לפעם, דווקא בשעות היום, במיוחד ברגעי בדידות, באות המחשבות הקשות על כל מה שלא עשיתי למענה. והתחושה כל־כך מעיקה שאין ממנה מנוס. דבר שאי אפשר לתקנו עוד, אלא הוא ילווה אותנו לעולמי־עד.

ועם זה צריך לחיות ולתפקד בכל התחומים, כמימים ימימה. כאילו דבר לא השתנה בחיינו. וכמו שאת אומרת: עכשיו אנחנו בחזית הקדמית!

אני מצרפת את השיר "אשה משוחררת" שכתבתי בעקבות גיוסה של בתי הקטנה לצבא, לפני יומיים. חזרתי מלשכת הגיוס לאחר "מיסדר הדמעות" של האמהות והאבות (הלכתי בלי בעלי־לשעבר) שליוו את הבנות לאוטובוס לבסיס הטירונות. הפרידה כל־כך קשה, ופתאום הבית ריק.

לאחר שנפטרו שני הורי
ולאחר שהבית נעזב מילדי
ולאחר שבעלי נישא בשנית –
כבר איני חייבת לאיש דבר,
אפילו הכלב מסודר.

אני חופשיה לנפשי
לעשות כעולה על רוחי.
ואיש אינו מחכה לי
לא אמא ולא אבא
לא סבתא ולא סבא.

והכל פתוח והרשות נתונה
ואנה אני פונה.
ואם לא עכשיו – אימתי,
עכשיו כשהבית ריק מילדי.
יש לי יום־יום חג
בחופש הזה הנלעג.

א.ד.
(השם שמור במערכת)

תמר אבידר

פנטהאוז

יגאל לב

חוף המוות

בהג הסמיטריילר השאיר את רכבו ברחוב, סמוך לבית המשותף. מאוחר יותר אמר אורי, כי באותו רגע, גזר את דינו של אדם שיצא אותה שעה ממש מביתו שבדרום תל־אביב בדרך לצפון.

מכונית הפז'ו הגיחה במהירות. מחמת החשכה, ואולי בגלל עייפותו של הנהג, החליקה על הכביש, והפז'ו נמחצה כשהיא נתקעת מתחת למשאית, הפלדה של הרכב הגדול הופכת גיליוטינה העורפת את גג הפז'ו ואת ראשו של הנהג גם יחד.

לאחר שעלו מזועזעים הביתה, אמר אורי "ברגע שנהג המשאית הניע את המכונית, נסע בעל הפז'ו לקראת מוות הממתין לו והוא לא יכול לשנות את הגורל..."

מקץ שבוע ימים, היתה גליה עתידה להיזכר בטרגדיה של התאונה.

בין ארוחת בוקר לארוחת צהריים קרה הדבר. הגורל בא, דפק בדלת ואמר שלום. חייה נראו לה שרשרת של שיגרה ובטחון. כמו ברזל ובטון המתאחדים, וכל אחד מעניק את כוחו לשני. אהבה את הציטטה של צ'כוב האומרת, "אנשים רגילים לא מטפסים על הרי ההימאליה ולא צולחים נהרות מסוכנים, אלא יושבים בבית, שותים בורשט והולכים לישון". בעצם, זה בדיוק מה שעבר עליה. נעלי בית, בטחון, ילדים. בעל. מריבות קטנות. חרדות זעירות כזנב לטאה. לפעמים מחסיר לבה פעימה אחת כשהיא רואה מישהו והיא חושבת... אבל בזמן האחרון אפילו התופעה הזו כבר נעלמה.

בין ארוחת בוקר לארוחת צהריים, בדרך כלל, לא מתרחש דבר. אבל הפעם החליטה לרדת לחוף הנכים של הרצליה, להשתזף. אוהבת לצטט אחד משיריו של ז'אק פרבר, על האיש ההולך בבוקר למפעל והשמש מושך לו במיקטורן ואומר, "אתה לא חושב שזה חוידי לתת יום יפה כזה לפטרון?"

גליה היא הפטרון של עצמה. על פי מושגיה יש לה פטרון נוקשה, חסר הומור, המעביד אותה בפרך. פטרון הגורם לה למוסר כליות כל אימת שהיא "מבזבזת זמן" בשיחות בטלות, או קוראת ספר מרתק במקום לקרוא ספר מחקר או לערוך עבודת מחקר.

מצאה את עצמה חונה סמוך לחוף הנכים. שמיכה. מגבת. ספר. משקפי שמש. מתענגת על הבטלה. כמו ילד שברח מבית הספר. אוסקר ויילד אמר שאדם נבחן באמת, כאשר הוא מתמודד עם הפנאי שלו בלי מוסר כליות ובלי לנסות להיות יעיל. לעזאזל היעילות. הבטלה לגביה היא יסוד נשי מתפנק. הספר נשמט מבין ידיה משום ששורה אחת שבו, שעסקה ברגע של עונג בין הגיבור והגיבורה, גרמה לה לעצום את העיניים ולהפליג, ללגום מבארות התענוגות הפרטיים שלה.

פקחה את עיניה בידיעה שמשהו נורא עומד להתרחש.

מאוחר יותר, כשסיפרה זאת לבני־הבית, השתמשה במלים מטאפיסיות "הרגשתי שאני רואה מבעד לעור. כאילו עוור פקח עיניים וראה את הסכנה

המתקרבת לאט לאט. עוד לא ידעתי מה. אבל שערותי סמרו. וכבר אפף אותי פחד קדמון, כפחדו של קוף, המתעורר מסיוט שפנתר מטפס על הענף עליו נרדם ואז הוא מתעורר בתחושת נפילה מפחידה".

גליה חשה את שתי עיניה נפתחות בזוועה, ואת פיה פעור. אף צעקה לא נשמעה. "גוש אטום חנק בגרוני. רציתי לצעוק. להשמיע קול. אבל יכולתי רק ללחוש לחישה שבקושי הגיעה לאוני. לחישה שהדהדה באזני בלבד: הצילו".

טנדר סוסיתא, שירד אל החוף, עצר בסמוך. הנהג הצעיר קנה סנדוויץ', ולאחר שגלגליו נתקעו בחול, שילב למהלך אחורי...

גליה ראתה את המכונית מעלה תימרות חול כאשר גלגליה נושכים גונחים, נאבקים בגרגרי החוף הרכים, ומתקרבים אט אט כדי לרמוס אותה.

תחושה של אין־אונים ירדה עליה כשיתוק. מצאה את עצמה מתבוננת בעיניים קמות במכונית היורדת אט־אט לרמוס אותה בגלגליה. מעשה שטן, אותו רגע היה החוף כמעט שומם. לא היה מי שיצעק ויזהיר את הנהג והבחור הצעיר היה עסוק בלעיסת הסנדוויץ' שלו, זועם על חול החוף הבוגדני שאיים ללכוד אותו. מעיק על דוושת הגז, ויחד עם הרדיו שהרעים מוסיקה עליזה, לא היה כל סיכוי שיוכל לשמוע את לחישותיה הנואשות של גליה, ומאחר ולא התכונן בראי הצד, לא יכול היה לראות את האשה השוכבת, כאשר הוא קרב אט־אט לרמוס אותה.

גליה ראתה את ראי הצד. מאוחר יותר אמרה בזעף, "חשבתי לכל הרוחות למה השרץ הקטן לא

מסתכל בראי. אני מנהלת רומן ארוך עם ראי הצד. פשוט לא סובלת אותו. כאשר אני תקועה ,ברמזור, ומתבוננת בראי הארור, אני מגלה תמיד שכמה קווים בוגדניים נוספו לסנטרי, את הרשת הדקה כקורי עכביש הנרקמת בזוויות עיני. שונאת את ראי הצד".

שכבה שעונה על כתפה הימנית מתבוננת במכונית הנוסעת לאט־אט, כמו לוע אפל המאיים לבלוע אותה. הומה שעוד רגע והגלגלים ימחצו את ראשה. ניסתה להתפתל אבל מצאה עצמה נוקשה, בלתי גמישה. "אותו רגע, כשהגלגלים התקרבו וכמעט סגרו עלי חשבתי שאני חייתי בטעות טפשית ועכשיו הייתי צריכה ללמוד לקח מהגלגלים הנכזיים הללו אבל, חששתי שלא תהיה לי אפשרות ליישם את הלקח".

תחילה ניסתה גליה לספר את כל פרשת המכונית כבדיחה. "אתם מבינים, שכבתי והשוטה נסע רוורס. פתאום מצאתי את עצמי מתחת למכונית. המפלט היה רותח, הגלגלים ענקיים ואני חשבתי שאני צריכה פשוט להרים ביד אחת את האוטו ולצאת".

אבל אחר־כך, מצאה עצמה נכנסת לתוך מבוך אפל של חשבון נפש שלא התכוונה לעסוק בו. "התבוננתי במכונית הנוסעת עלי. אמרו שאם את מסתכלת למישהו ישר בעיניים הוא לא יעיז לעשות לך רע. התנהגתי כאילו למבט שלי יש כוח מטאפיסי. כוח כביר שיכול לעצור טירופו של נהג חסר אחריות, לשלוט בעוצמה כבירה של מנוע וגלגלים רעבתנים המנסים לנגוס בחול ולנגוס בגופי".

הגלגלים עברו אותה והמכונית נעצרה כאשר מישהו מרחוק צרח לנהג. הבחור לא כיבה את המנוע, ולא את הרדיו, אלא, צעק בזעם לעברו של האיש, באותו חוסר בטחון ההופך לאתגר, מתוך ידיעה שאסור לו לנסוע עם מכונית על החוף ונדמה לו שמישהו צעק שיסתלק לכל הרוחות.

דומם את המנוע, בלי לדעת אפילו שמתחת למכונית, בין שני הגלגלים האחוריים לאורך השילדה, שוכבת אשה משותקת מאימה. אשה שלא נפגעה בנס בגלל מזל או כוח עליון. רק אחר־כך התכופף וגילה את גליה.

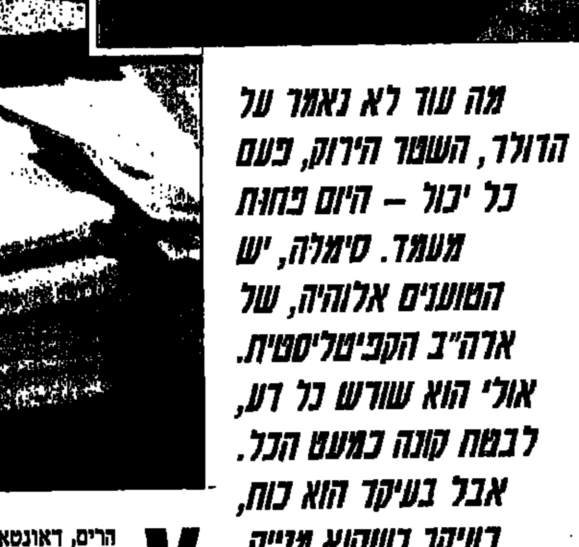
"היה לו מבט מבוהל של אדם שרצח מישהו ועכשיו הוא מציץ בעיניו הפקוחות והמתות של קורבנו. אם הייתי במלוא חושי, יכולתי להתענג על המבט הנפחד הזה שתלה בי. שכבתי בשקט שרועה בין הגלגלים כמו גופה. נסיתי להעיק על מצפונו לתת לו הרגשה שהוא בעצם.. לכל הרוחות... כן דרס מישהו למוות. אבל הכרנש היה מעשי. קפץ למכונית, שילב במהלך קדמי וזינק בכת אחת קדימה, חונק אותי בענן של חול, בצחנה צורבת של אדי בנזין, ובריח הפחד שלו שנשאר על החוף גם לאחר שנעלם כמוג לב, כאדם המעורב בתאונת 'פגע וברח'".

אותו ערב לבשה גליה את שמלתה הירוקה, השמלה שהיא שומרת לארועים מיוחדים, השמלה צופנת הפיתויים, שמלה שהיא קוד בינה לבין אורי. גררה אותו לצאת לבלות. "אני רוצה לחזות באותו רגע שבו אנשים הולכים לישון ופוגשים את האנשים המתעוררים ליום של עבודה. אני מוכרחה להרגיש את זה. נדמה לי שרק נקודת המפגש הזו, יכולה להסיר את ההרגשה העמומה שמישהו, איש־שם, רחוק, כבר היתנה את הרכב שלו ואנחנו נוסעים בלי לדעת לקראת הפגישה עם הגורל".

רחוב העליות והנפילות

מאת גיל קיסרי

מה עוד לא נאמר על הדולר, השטר הירוק, כעם כל יכול – היום פחות מעמד. סימלה, יש הטוענים אלוהיה, של ארה"ב הקפיטליסטית. אולי הוא שורש כל רע, לבטח קונה כמעט הכל. אבל בעיקר הוא כוח, בעיקר כשהוא מנייה, בעיקר כשהיא עולה. אלא שמה שעולה גם יורד. "וול סטריט", סרטו האחרון של הבמאי אוליבר סטון. להיט בקופות. גיבורו הרע, מייקל דאגלאס, מועמד לאוסקר. בקרוב אצלנו.

צהרים, דאונטאון ניו־יורק. זוהי השעה בה מגיעה לשיאה התכונה הרוחשת בוול סטריט, רובע העסקים הבינלאומי. ברקע ומזום מוזר, אופייני לרחובות שמשני צידיהם גורדי־שחקים המתנשאים לגבהים, חומות מרחשות של זכוכית ובטון. נחילי אדם ממהרים חולפים אלה על פני אלה בלי ליצור קשר עין, מנסים במאמצים נואשים לתפוס מוניות צהובות, נדירות בשעת הלחץ, ניצבים ליד הרוכנים למכירת נקניקיות, פיצה, קולה, מרוקנים לתוכם את ארוחות־הזבל בחטף, בעמידה.

בתפאורה ריאליסטית של הקומה ה־20 באחד מגורדי־שחקים אלה צולמו רוב חלקיו של "וול סטריט", אחד הסרטים האמריקנים המדוברים של השנה (מועמדות לאוסקר – מייקל דאגלאס, על משחקו בסרט), שיגיע בקרוב גם אלינו. זה סרטו האחרון של אוליבר סטון (במאי "פלטון" עטור האוסקרים מהשנה שעברה).

אולם הבורסה הניו־יורקית שוחזר בוירת הצילומים לפרטי־פרטים, ומשתתפי הסרט נסחפו באווירה הקרחתנית של השוק חורץ־הגורלות. "אף לרגע אחד לא שקלתי לצלם את הסרט באולפן", הסביר אוליבר סטון. "זה היה פוגם באמינות ובאותנטיות שלו. בסופו של דבר התברר לי שלעשות סרט בניו־יורק זו מלאכה פחות קשה מכפי שחששתי תחילה. זה רק הרבה יותר יקר מאשר בכל מקום אחר בעולם... התקציב של 'וול סטריט' – 15 מיליון דולר – גדול פי שניים וחצי מעלות 'פלאטון'. כאן, בניו־יורק, אף אחד לא נותן מתנות. צריך לכבד הרבה כללים, האיגודים המקצועיים קפדניים מאין כמותם וצילומי־החוץ עלו הון תועפות. אבל עמדתי בתוקף על דרישתי לעבור בלב־ליבו של וול סטריט, לא לשחק בנדמה לי".

"וול סטריט" לא נולד בחלל ריק ואינו תלוש מהמציאות. ברקע יצירתו – "יום שני השחור" של אוקטובר 87', משבר המניות הדרמטי שטילטל טלטלה עצומה את שווקי הכספים בכל בירות העולם, כמו גם ישויות אחרים הלקוחים מהמציאות הכלכלית של השנים האחרונות: אווירת החשרנות והטינה שהולידה פרשת איוון בויסקי (גדול עברייני הבורסה של ניו־יורק) ורומותיה, הידרדרות מעמדו הבינלאומי ובשאר־לשעבר של "המלך דולר", מצבה המתנדנד של הכלכלה האמריקנית וחוסר־היציבות הכללי של שוקי־המטבע הבינלאומיים.

הסרט כמעט נולד מעצמו. הוא פשוט "היה באוויר". והיו לו מבשרים: הסאטירה הבריטית "serious money" שהצליחה מאוד הן על במות לונדון והן בגאוף־ברודוויי; ספרו רב־המכר של תום וולף על בנקאי הרואה עצמו כאדון עולם וספרים נוספים באותו נושא קסום – הכסף וכוחותיו, הכסף ועלילותיו. מזה זמן מה ארה"ב מוכנה נפשית לרגע האמת, לעשות חשבון נפש, לנתץ אלילים. אוליבר סטון נטל על עצמו את המשימה והמשיך את אשר

(המשך בעמוד 53)

אוליבר סטון: "בסופו של דבר התברר לי שלעשות סרט בניו־יורק זו מלאכה פחות קשה מכפי שחששתי תחילה. זה רק הרבה יותר יקר מאשר בכל מקום אחר בעולם... התקציב של 'וול סטריט' – 15 מיליון דולר – גדול פי שניים וחצי מעלות 'פלטון'. בניו־יורק אף אחד לא נותן מתנות".

הבמאי אוליבר סטון (ימין) בעת צילומי "וול סטריט". בצילום המרכזי: מייקל דאגלאס (ימין) וצ'ארלי שין ברגע של עימות, וצ'ארלי עם דאריל האנה (שמאל).

לאכול בחוץ

עץ הפילפל נתן ריחו

הרבה מסעדות ובתי שתייה ממוקמים סביב רחוב ריבלין בירושלים ומעניקים לקטע זה של השכונה הירושלמית הישנה, בגבול נחלת שבעה, אופי חדש שאינו פוגע באופיים המיוחד של הבניה.

אחד מבתי האוכל שם הוא "להפסטה" (רחוב ריבלין 16) – מסעדה איטלקית כשרה, משתרלת מאוד ומגליחה למדי. בקומה הראשונה של המבנה הירושלמי הישן והטיפוסי הזה נמצאת המסעדה "קטי". "להפסטה" מעליה. עולים לאיטלקית במדרגות אבן חלולות מתוך חצר ירושלמית סגורה. גם פנים, למרות התאמתו כמסעדה, נותר המקום עם כל הסממנים של בית ירושלמי ישן. כדי להרגיש את המקור הותירו כותל אחד חשוף מטיח, ואבני ירושלים נראות בו בשלמותן.

טבח במצנפת לבנה ניצב מאחורי הדלפק, ליד תנור לוהט, בו מכינים את מרבית המאכלים האפויים והמוקרמים. ריחות אורגאנו ועפרון משייטים בחלל, מתערבבים בקטע אופראי איטלקי הנשמע בעוצמה מתונה מרמקולים סמויים. צלחות חרס לוהטות עם ניקנוקי גבינה מוקרמת עוברות מהתנור אל הדלפק וממנו אל שולחנות הסועדים.

שולחן ערוך ב"להפסטה" הירושלמית. בחלל – ריחות אורגאנו ועפרון וברקע – אופרה איטלקית (צילום: יוסי זמיר).

כאמור, זוהי מסעדה כשרה, וכדי שניתן יהיה להשתמש בגבינות לבישול, להקרמת הפסטות וכדומה, אין בה מאכלי בשר. יש דגים. יש הרבה סוגים של בצקים, גבינות, פטריות ושאר ירקות. בעל המקום היה שנים רבות מלצר. אשתו ילידת האי סרדיניה, ולה חלק נכבד בעיצוב אופיו של המטבח ותרמתו. אחיו של הבעלים הוא הטבח הראשי.

יין צונן ולחמניות טריות, מאפה בית, בזוקות בשומשומין ומימרה, מוגשים לשולחן מיד עם שבתך אליו. אחרי־כן קיבלנו צלחת אוואלית עם פטריות־ירדן מוקרמות בגבינה. ניחוחות הגבינה הלוהטת התחרו שם בריחות השום. לאחר מכן הגיעו לשולחננו לב ארטישוק עם פטריות שמפיניון, וסיגרים ממולאים בגבינת פרמזן ורוקפור – תערובת ריחנית ופיקנטית. ושוב קערת חרס לוהטת ובה קנלוני רוחש ומפעפע, שבצקו מכיל גבינות צאן, רוקפור ופרמזן והוא אפוי בתנור עם שמנת. אחרי־כן לאזאניה ורודה, שיסודה הוא בצק מעורבב בחרל קצוץ, עם בשמל, רוטב עגבניות מבושלות באורגאנו, גבינת פרמזן וגבינת צאן. טעמנו כזית ממנת פיצה אחת שהובאה לשולחן. מצויינת. כל הנזכר עד כאן היה טוב וטעים, עשוי במקצועיות רבה.

כמנה עיקרית קיבל שולחננו מנה אחת של דג סלמון מאודה שהוקפץ קלות בחמאה, לימון ויין לבן. מעליו היו פטריות וגרגירי פלפל אדום, שפרט לחריפותם הם מפיצים את הניחוח האופייני של עץ־הפלפל. לטעמנו היה הדג יבש מדי. סיימנו בגלידה טובה מעשה־בית וחתמנו בקפה אספרסו איטלקי.

בכרטיס הביקור של המסעדה כתוב: "מקום אלגנטי במחירים עממיים", וזה מתאים, פחות או יותר למציאות.

להלן כמה מן המחירים: פטריות מוקרמות – 8 שקלים. פיצה – בין 11 ל־13 שקלים. לאזאניה – 12 שקלים. דגים – בין 15 ל־18 שקלים. היקר מכולם הוא הסלמון – 22 שקלים. בצהריים אפשר לקבל ארוחות עיסקיות ב־16 וב־19 שקלים. פתוח כל השבוע לארוחות צהרים וערב, למעט ליל שבת ושבת בצהרים.

מאו"ל

דואר

...ואפילו חייכו אל הכלב!

שם המסעדה – "קאראמבה". זוהי מסעדה צמחונית ומסעדת דגים הממוקמת על הטיילת בטבריה. לא אכלנו שם. לא היינו שם. רק קיבלנו מכתב נלהב מגברת ש.ק. תושבת רחובות, המעידה עצמה כקוראת קבועה של המדור – ומבקשת שנסב ל"קאראמבה" את תשומת־לב הקוראים המחפשים מסעדות צמחוניות. לדעתה, מגיעות למסעדה הטבריינית חן מחמאות הן על המאכלים (דגים היא לא טעמה שם ועל כן היא נמנעת מלגעת בסעיף זה של התפריט), על המקום עצמו, על היחס והשרות.

להלן כמה ציטוטים ממכתב הקוראה מרחובות:

"אכלנו במסעדת 'קאראמבה' פעמיים במהלך חופשתנו בטבריה, ובשתיהן נהנינו מאוד, הן מן המאכלים (פשטידות, חמוצים, אטריות בפטריות, מרקים, סלטים) והן מן ההגשה הנעימה... המקום עצמו גדול ומרווח ויש בו חצר פתוחה לימות הקיץ, חצר מקורה וסגורה (עץ צומח בה ויוצא דרך הגג)... במשך כל זמן שבתנו מנגנת מוסיקה חרישית שחיוותה רקע נעים לשיחה, בלי לאלץ את הסועדים להרים קולותיהם... עוד כדאי לציין שבאנו למסעדה עם כלבנו הקטן ואיש לא העיר על כך דבר. הוא התנהג למופת ובעלי המקום והמלצריות קיבלו את מבחוה בעין יפה ובחיוך... באשר למחירים – מתוך ידיעתי מחירים במסעדות צמחוניות אחרות – הם סבירים בהחלט, אם כי אינם זולים".

עד כאן קטעים ממכתב הקוראה. אתנו מצדנו נרחיב את הדיבור על המקום הזה כאשר נגיע אליו.

אוהבות אותם גבוהים

יהודית חנוך
צילם: אלדד מאסטרו

הגברים מתים עליהם, חושבים שהם סקסיים. לעולם לא תראו את קריסטל או אלקסיס יורדות מהן ב"שושלת". המעצבים היפנים ביטלו אותם, אופנת הג'ינס והסניקרס עשתה אותם למגוחכים. עכשיו הם חוזרים, העקבים הגבוהים, דקים כמו עפרון או בצורת משולש. גם בתצוגות פאריס של בגדי אביב־קיץ 88', נעלו לפחות מחצית הדוגמניות נעליים וסנדלים שהתנשאו לגובה.

המגאזין "אל" האנגלי, הקדיש לשובם של העקבים כתבה שמספרת על השינוי, כתופעה. מסופר שם שמרגרט תאצ'ר, ראש ממשלת בריטניה, נעלה נעליים בעלות עקבים שהתנשאו לגובה שבעה סנטימטרים כשביקרה לאחרונה במוסקווה, לא רק כדי שתוכל להביט לגורבאצ'וב ישר בעינים. ועוד נכתב שם, מפיה של מרילין מונרו האגדית, שאמרה בשנות החמישים, "העקבים הגבוהים הם שהרימו את הקריירה הקולנועית שלי". "תנו לנערה את הנעליים הנכונות והיא יכולה לכבוש את העולם", הכריזה בט מידלר העגלגלה, שתמיד צועדת על עקבים של תשעה סנטימטרים, לפי ה"אל".

מה ששתי יפות אלה גילו במרווח של שלושים שנים, זה שגברים לא רק מעריצים בלונדיניות, אלא גם זוג רגליים מטובות, שנחשפות בגרבים כהים דקיקים ובנעליים בעלות עקבים גבוהים. עכשיו מגלות את זה נשים ונערות שנולדו וגדלו במכנסיים ונעלי ספורט.

בשנות החמישים והשישים היו העקבים הגבוהים והדקיקים, לא רק סמל מסחרי של כוכבות קולנוע, אלא גם פרט חשוב באופנה, חלק מהמראה הנשי. רק סבתות צעדו בנעליים עם עקבים נמוכים ונוחים. בשנות השבעים הדרדרו הגבוהים והפכו סמל של טעם רע ווולות. בשנה האחרונה עברו תהליך של שיקום תדמית. בקיץ 88' הם חוזרים להיות "אין", באופנה.

שובם של העקבים הגבוהים, אינו קפריזה של מעצבי נעליים איטלקיים עם שגעון גדלות. הם מסמלים לא רק שינויים באופנה, גם תמורה חברתית. חזרה לנשיות ולסקס. בימי המתירנות העליזים לא היה צורך להדגיש מיניות בבגדים, ולכן יכלו המעצבים להצליח ולכסות נשים בשכבות של בגדים רחבים וביוניסקס, שהלך טוב עם נעליים שטוחות ונוחות.

עכשיו, כשהאיידס חיסל את התגיגה בתחדי־השינה ועוברים לשמרנות, חוזרים אל הסקס דרך הבגדים, עקבי־הנעליים הם חלק מהכיוון החדש. נשים, אומרים מכתיבי־האופנה, רוצות שוב להדגיש את נשיותן. אם כבר לא כל כך מהר עושים את זה, אז לפחות להיראות נשיות ומושכות.

מה שמקלקל קצת את פסטיוואל העקבים, זה שדי קשה להתרגל אליהם, אחרי החופש הנפלא בנעליים שטוחות. לא קל לנוע בהם, לצעוד קילומטר או שניים, או לרוץ אחרי אוטובוס, כשהן נתקעות בסדקים שבמדרכות ומחייבות צעדים קטנים ומדודים.

כל זה לא מרתיע את מי שגילתה את קסם העקבים. המצליחניות הניו־יורקיות שכבר אימצו אותם, מצאו פטנט איך להתגבר על כל הבעיות בעיר שבה כולם הולכים נורא מהר, ומקום חניה או מונית סמוך ליעד, הם חלק ניכר מהזמן מישאלת־לב. הן שועטות ברחובות בנעליים על עקבים נמוכים או בסניקרס נוחים. כשהן מגיעות סמוך למשרד או למקום המפגש הן שולפות את נעלי העקב מתוך תיק־המנהלים.

יצרני הנעליים המקומיים קלטו מהר את השינוי. לנעלי האביב החדשות הנחשפות בימים אלה בחנויות הנעליים, יש עקבים בגבהים שונים. משני סנטימטרים עד שמונה, הרבה יותר עקבים גבוהים משראינו בשנים האחרונות. עקבים 88', הם לא רק פיסות עץ או פלסטיק מצופות בעור. הם מקושטים בפיתוחים, סילסולים ובליטות מוכספות ומוזהבות, פסים צבעוניים ובנעליים היקרות מאוד, יש ציורים שמצויירים ביד.

העקבים הגבוהים הולכים טוב עם הבגדים הצרים הצמודים והקצרים. מי שלא מרוצה ממספר הסנטימטרים הטבעי שלה, יכולה עכשיו לצמוח בין רגע. כמו בבגדים, אין מראה אחד ואחיד. אפשר לבחור בין להיות סקסית, או לרוץ בנוחות.

מימין, רחוק: קצת כסוף, קצת מתכתי ("מיאמי")
בתמונה הגדולה: בחזרה לשנות החמישים על עקבים גבוהים ומסוגננים ("מטרו")
בתמונות למעלה, עם כיוון השעון: הקרסים ירדו מהשמלה לחזית הנעל ("איטליאנו")
לכה שחורה ועיטורים קרוב לעקב דקיק ("מריסול")
יש גם עתיד לעקבים נמוכים ונוחים ("נעלי רוזי")

רחוב העליות והנפילות

(המשך מעמוד 47)
ב"פלטון". אחרי וייטנאם הוא היפנה את עדשת מצלמתו אל הליבראליזם הקיצוני, העביר את הקרב משדות־האורז של "פלטון" לג'ונגל של וול סטריט.

סטון עושה זאת ביעילות, בהגזמה סאטירית, של מכבשיכבישים. בלא כל רחמים כלפי מי ש לא מכבר אלילי אמריקה החומרנית. מזווית של סטון, היאפי'ס המצליחנים – צעירי הזהב – אינם אלא מטומטמים, והברוקרים כולם ..., רמאים, ממוטטי מפעלים. "הכל עניין של ... מזל", אומר הברוקר הבכיר גורדון גקו (מייקל דאגלאס) לעמיתו הטירון באד פוקס (צ'ארלי שין). ... מציף" שמסביר הכל.

אבל סרטו של סטון נותן רק הסבר חלקי ... שרבות מהן אירעו בשנים האחרונות ...: ההתמכרות למשחקי העליות והירידות של ..., התאווה הבלתי־מרוסנת לרווחים קלים ..., התקפי־לב, עצבים, אולקוס והתמוטטויות של ... שהקריבו את בריאות, נפשם הונם ועולמם ... הבורסה – וניכוו.

"וול סטריט" הסרט מנסה להביא כמה תשובות אפשריות לשאלה הבלתי־פתורה – מה בעצם קורה להם, לאנשים החיים, עובדים ומכורים לוול סטריט הרחוב. "יותר מכל, זהו ... של הרמויות", אומר סטון. ואילו צ'ארלי ... "רוב הטיפוסים שעובדים בוול סטריט חשים ... כלוחמים, הולכים למשרד כמי שחוגר חרבו ... גיבוריו של סטון, אשפי הבורסה, הולכים ... עם מחשבי־הכיס שלהם, מצטטים ללא הרף, ... את סאן זו ("אמנות המלחמה"). הבורסה היא ... קונים, מוכרים, תוקפים, נסוגים, מנצחים ...

במשחק הזה גורדון גקו הוא מלך. "כריש אדום ... כל מה שבדרכו" – אומר מייקל דאגלאס על ... שהוא מגלם. וגקו גם מדבר כך: "צריך לשסף ... , "לאלץ אותם להשתין דם". הכריש האדום ... את דג־רקק קטן שרצה להיות לוויתן – באד ... (צ'ארלי שין), שמכר את נשמתו לעמיתו הבכיר ... לזכות באהדתו ולהופכו ללקוחו הקבוע. הוא אף ... לגלות לו סודות ששמע מפי אביו, בכיר ... (השחקן מרטין שין, אביו האמיתי של ...), פוקס נסחף ונהפך למדליף הקבוע של גקו, ... פרטי שלו בעולם העסקים והבורסה. הוא גם ..., כמובן, הרבה כסף, אך לבסוף מועד בהשתמשו ... האישיים במידע מקצועי שבא לידיו בתוקף ... (עבירת Insider Trading, עבירה חמורה ...).

"... לראות כיצד הצעירים הללו תעו בדרך, ..., כיצד נצטמקו הערכים שגודלו עליהם ..., כיצד האינפלציה השתלטה אף על האגו ...", מסביר סטון.

... אוליבר סטון היה הסרט גם כבחינת פרעון ... כבוד לאביו, שהיה סוחר בבורסה. עוד לפני ... הבטיח הבן לאב כי בבוא היום יעשה סרט על ... העסקים האמריקני וגיבוריו – ה־Money Makers. אבל הנה המתין, רצה תחילה ללמוד היטב ..., לא לעשות שגיאות.

סטון כתב את התסריט יחד עם סטנלי וייזר, ... מכן מסר אותו לביקורת לבר־סמכא פיננסי ... – קנת ליפר – לשעבר סגן ראש עיריית ... וכיום בנקאי מכובד. ליפר גם שהה רוב הזמן ... הצילומים והשגיח מקרוב על התפתחות ... ואף סייע לצ'ארלי שין להיכנס היטב לעורו ... איש בורסה בכך שפתח לו תיק־השקעות אמיתי ... של 15 אלף דולר, כדי שיחוש על בשרו את ... והתשוקות של המשקיעים.

... העבודה על הסרט דיבר עליו סטון ... של מסיף המדבר לקהל שהוא בא להחזיר בתשובה. בסוף "פלטון" הוא שם בפי גיבוריו מסר: "היינו בגיהינום. עלינו לנסות, בעזרת מה שנותר לנו מחיינו, למצוא טעם בקיומנו." גם ב"וול סטריט" זורק סטון סיסמה מוסרית: "להבא, ילדי, תייצר, במקום לרדוף אחר רווחים קלים", אומר האב (מרטין שין), גיבור "אפוקליפסה עכשיו" של קופולה) לבנו (צ'ארלי שין).

זהו סרט בסימן אבות ובנים. בנוסף לאביו של סטון שהשרה על בנו את ההשראה הראשונית, ישנו כאן גם שין האב, שמשתתף בסרט, ואולי אף דאגלאס האב (קירק), שגם הוא כמו משרה מרוחו על בנו גם אם זה האחרון מסתדר לגמרי לא רע בכוחות עצמו. (ומה הפלא – לאחר הצלחותיו בשנים האחרונות, כולל, כמובן, "חיזור גורלי"). אבל גם לבן מצליח לא מזיק לשמוע מלה טובה מוותיק וגדול כמו אביו, שאמר לו לאחר שחזה ב"וול סטריט" (לדברי מייקל): "עכשיו אתה שחקן".

ואגב מייקל דאגלאס. ב"וול סטריט" הוא מגלם – לראשונה בקריירה שלו – דמות שלילית בעלת עוצמה ואיכות של חיית־טרף, מודרכת על־ידי גישה מאקיאווליסטית כלפי החיים. ניגוד מוחלט לתפקידיו הקודמים, שבהם היה הטיפוס הנחמד, הבחור הטוב, החייכן והרומנטי. אומר על כך סטון: "אני תמיד מנסה לתת לשחקני לגלם תפקידים שכמותם לא עשו בעבר. זה מכבר חשתי שמייקל מסוגל להרים תפקיד שונה לחלוטין מתפקידי הגיבור הסימפטי. רציתי שיתרום לדמותו ב'וול סטריט' את הקסם האישי שלו, אך זה היה חייב להימהל בתכונות הרעות והאכזריות של הגיבור. והוא עשה זאת מצוין".

מייקל עצמו אומר כי הקשה ביותר בשבילו היה "למצוא את האיזון בין התכונות של אדם מקסים ושוחר־טרף".

מולו ניצב צ'ארלי שין, עדיין בגדר תגלית־יחסית, על־אף שכבר עבד עם סטון ב"פלטון". מי שהתבונן בכבמאי ובשחקן באתר צילומי "וול סטריט" קלט ששוררים ביניהם יחסים מיוחדים. מדי פעם חלף ביניהם מבט של שותפים לדבר עבירה, או – נכון יותר – מסוג המבטים שהיו יכולים לחלוף בין אב לבנו, מורה לתלמידו. לאחר שרישרשו יחד בג'ונגל הבוצי של הפיליפינים לצורך הסרטת "פלטון", ניהלו עתה בצוותא מלחמה אחרת, בלב־ליבה של מאנהטן.

כשהבמאי סטון מדבר על שין השחקן ניכרת בדבריו נימה של רוך ושביעות־רצון, מהולות בראייה מפוכחת: "מאז 'פלטון' צ'ארלי הוכיח את עצמו. אני מוקסם לראות כיצד שחקן כגילו (רק 21) מסתדר כה היטב עם מעמדו הטרי ככוכב. ב'פלטון' הוא גילם את רמותי שלי, אם כי בגירסה משופרת ותמימה יותר. כאן, ב'וול סטריט', הוא מצליח בטבעיות ובספונטניות להפגין תכונת־אופי של bad boy שלא נתגלתה ב'פלטון'. הוא משתפר ללא הרף". אגב, כדי להתאים עצמו היטב למידות הרמות שהוא מגלם דרש צ'ארלי להכיר מקרוב משקיעים וברוקרים אמיתיים, ביניהם ריינר בראון, שב־1986 הודה בעבירת Insider Trading.

צ'ארלי שין גומל לבמאי שלו במטבע דומה. "לעולם אהיה אסיר תודה לאוליבר סטון על שרחש לי די אמון כדי להפקיד בידי את תפקידי ב'פלטון'. זה נתן לי דחיפה רצינית, אך גם לאחר שזכיתי בהכרה כשחקן, עדיין אינני סבור שהגעתי לפיסגה. אני בהחלט מודע לכך שיש לי עוד הרבה ללמוד, ותמיד אומר כי כאשר אהיה מרוצה במאה אחוזים ממה שעשיתי בסרט – לא יהיה לי עוד מה לעשות במקצוע, ואפרוש. כדי לרצות תפקיד אני זקוק לסיפור טוב ולנושא שתופס אותי. בעת קריאת תסריט חדש אני כמובן יודע לאיזה תפקיד מייעדים אותי, אך אינני מזדהה עם הדמות מיד ומראש. אני קורא את התסריט כמו הייתי צופה בסרט באולם הקולנוע, ואם כרף מספר 40 מתחשק לי לצאת מהאולם – אני מסרב להשתתף בו".

על "וול סטריט" אומר צ'ארלי שין: "סטון נתן לי להבין בתחילת העבודה שבמידה רבה זהו סרט שלי, המונח על כתפי רוב מהלך ההסרטה. עלי איפה היה לדאוג לכך שהקהל ימשיך להתעניין בגורל הדמות שאני מגלם גם אחרי 20 דקות מתחילת הצפייה בסרט. וזה שונה מ'פלטון', משום ששם נעזרתי בטכניקה של קריינות־רקע. כאן אין דבר כזה. יש הרבה דיאלוגים. באמצעותי עושים הצופים היכרות גם עם שאר הדמויות."

אוליבר סטון, אדם מפוכח, ידע היטב שבעקבות ההצלחה הסוחפת של "פלטון" (ארבעה אוסקרים) רבים ממתינים לו בפינה ומקווים שסרטו הבא ייכשל: "לפני 'פלטון' הייתי 'דץ כורך'. איש לא ציפה ממני למאומה. מאז מצפים ממני ליותר מדי".

הציפיות, נדמה, התמלאו.

צ'ארלי שין: "עלי היה לדאוג לכך שהקהל ימשיך להתעניין בגורל הדמות שאני מגלם גם אחרי 20 דקות מתחילת הצפייה"

גיל קיסרי

פברואר '87, אוליבר סטון והאוסקר על "פלטון" (ימין) ומייקל דאגלאס בצילום פרסומת להצלחתו ב"חיזור גורלי".

האם ב-1988 היית קונה מזרון עם קפיצים?

היום כבר אין ספק, מזרוני הקפיצים הולכים ונעלמים מהעולם

לא במקרה בשנים האחרונות גוברת בעולם הנטיה לעבור למזרוני בריאות אורטופדיים ללא קפיצים. יותר ויותר אנשים הסובלים מבעיות גב מודעים לקשר בין בריאות הגב למזרון. גם הרופאים מסכימים כי שינה לא נכונה מעוררת ומחריפה בעיות גב, ולכן הם ממליצים תמיד על מזרון אורטופדי כצעד ראשון להקלה. לא במקרה מאז שהופיע המזרון האמריקאי הראשון בשיטת ה-SLAT-O-PEDIC, ללא קפיצים, הוא זוכה להצלחה ולביקוש גובר והולך.

פולירון אורטופדי בשיטת SLAT-O-PEDIC שהקפיצה את יצרני מזרוני הקפיצים.

כך היה ותמיד יהיה - מוצר חדש מחליף מוצר ישן. פולירון אורטופדי המיוצר בשיטת SLAT-O-PEDIC (U.S. PAT 310042) על פי ידע אמריקאי הוא המילה האחרונה בתחום מזרוני הבריאות. זוהי הבשורה של 1988 בתחום המזרונים בישראל. לא עוד קפיצים המוכנסים למזרון ריק (במזרוני הקפיצים יש, כידוע, בעיקר אויר) אלא פסים אלסטיים הנמצאים בין שתי שכבות של ספוג פוליאוריתן מעולה.

המבנה המשולב פותר את בעיית היציבה הנכונה של הגוף בזמן השינה.

הפסים פועלים ונעים באורח נפרד זה מזה, בזוויות שונות, והמבנה מתאים עצמו לקוי הגוף ותומך בו בכל חלקיו.

תמיכה מלאה בכל נקודה בגוף בלי אף קפיץ שיכול להתקלקל.

מבוסס על פטנט אמריקאי-U.S. PAT 3110042

פולירון אורטופדי מתוכנן באופן אנטומי אורטופדי המאפשר תנוחה נכונה ונינוחה. עמוד השדרה נותר גמיש, העצמות, השרירים, המפרקים וקצות העצבים משוחררים מלחץ וממתח. בשל גמישות הקפוג הקושר את הפסים זה לזה, הגוף נתמך באופן האידיאלי ביותר ובצורתו הטבעית. אין במזרון חלקי מתכת העלולים להגיח מתוכו, אין בו קטעים אשר נחלשים פתאום ויוצרים שקעים, ומשקלו הנמוך יחסית מאפשר להפכו ולהשתמש בו בקלות.

[...]ולפים לפולירון [...]פדי כבר לא צריך [...] להחליף מזרון.

[...]ולירון אורטופדי אין כמעט דבר שיכול [...]א טבע איכות עם השנים (אגב לכל מזרון [...]מעניק אחריות ל-10 השנים הראשונות).

השימוש הממושך במזרון הוכיח כי מלבד תרומתו להקלה בבעיות הגב הוא גם מצטיין בנוחיות מקסימלית ובעמידות לאורך זמן.

להשיג במבחר גדלים. אפשרות להזמנת גודל מיוחד.

כל מזרון פולירון אורטופדי מגיע אליך כשהוא מצופה בציפוי מיוחד בעל 3 שכבות: 1. בד עליון בעיצוב מקורי. 2. סיבים סינטטיים הנתונים בשמיכות חורף. 3. בד בטנה.

המפעל: קיבוץ זיקים טל: 051-21421
מרכז מכירות ראשי: תל-אביב טל: 03-658586
מרכז מכירות ראשי חדש החל מ-20.3.88:
יפו טל: 03-833332, 03-828253

נקודות מכירה:

השינה האידיאלית
פולירון
אורטופדי

בעולם עוברים למזרוני בריאות אורטופדיים ללא קפיצ[ים]

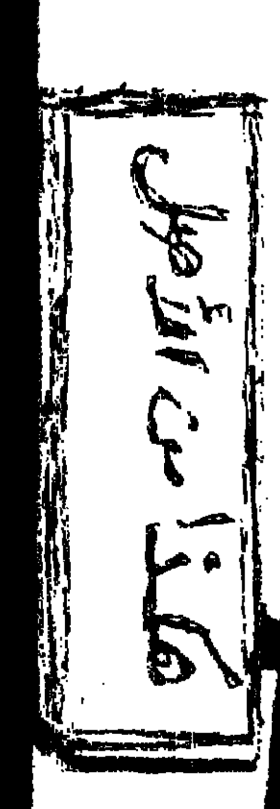
סיפור של אהבה, וכסף

יוסף גרוס. 85. מולטי־מליונר. עסקים חובקי־עולם. לו ולאשתו המנוחה קרוליין היה סיפור אהבה יוצא־דופן אחד עם השנייה ועם העם היהודי. ביחד, בשקט, באופן כמעט בלתי־מורגש הם תרמו לעם הזה מאה מליון דולר. לא לגופים ציבוריים. לבני־אדם. מפעלי חינוך ובריאות, מרכזים קהילתיים ומרפאות שיניים, מפעל "עובד ישראל" בחסות "מעריב" ותמיכה כספית ליותר מ־10,000 סטודנטים יהודיים בארץ ובעולם. יוסף גרוס לא מאמין בהשקעה כספים בלוחות־נחושת ובאבנים. הוא מאמין במונומנטים חיים.

מאת יאיר לפיד

פתיחה לא עניינית: בשלוש בבוקר נמאס לי לקרוא פיסות עתון וידעתי שאני שוב מעשן יותר מדי. "אוקיי", אמרתי לקיר, "זה סיפור של כסף, המון כסף. הבעיה היא שהסכומים מטשטשים את בני האדם. הזוג הזה תרם מאה מליון דולר לעם היהודי. מה אני יודע על מאה מליון דולר? כלום".

לקחתי חוט ניילון ומתחתי אותו בין שני קירות בחדר העבודה שלי. תליתי עליו, באטבי־כביסה, שש תמונות של קרוליין גרוס מהשנים האחרונות של חייה, והתבוננתי בהן. אשה יפה. שיער בהיר שנופל פה ושם בקווצות לא מסודרות, בלי ההידוק המתכתי שנשים בגילה נוטות לפעמים ליצור. מתחתיו מצח כמעט חלק מקמטים לתוכו מתרוממות הגבות במין חצי שאלה משועשעת, אינטליגנטית. העיניים כהות, מלוכסנות במקצת, עם ריסים רקים וארוכים שהודגשו, נדמה לי, בעפרון שחור כמעט דרמטי. אף יווני קלאסי ושפתיים מחייכות. שש תמונות, שישה חיוכים שונים לגמרי.

יוסף גרוס (במרכז) ואשתו המנוחה קרוליין: "זו באמת היתה אהבה גדולה. נפגשנו בלבוב בתחילת שנות ה־30'. היא היתה עו"ד צעירה ואני בנקאי מתחיל. לא רציתי להתחתן ב'שידוך'. פגשתי אותה, התאהבנו והתחתנו".

באחת מן התמונות היא מופיעה עם בעלה, יוסף גרוס. ואם אפשר ללמוד משהו מתמונות על החיים, נראה שהם אהבו אחד את השני, מאוד.

"כן", אומר יוסף גרוס, "זו באמת היתה אהבה גדולה. נפגשנו בלבוב, בתחילת שנות השלושים. היא היתה עורכת־דין צעירה ואני בנקאי מתחיל. למרות שהמשפחה שלי היתה מאוד דתית, לא רציתי להתחתן ב'שידוך'. פשוט פגשתי את קרוליין, התאהבנו והתחתנו". הוא היה אז בן שלושים, היא בת 22, הם בילו יחד יותר מחמישים שנה. בינואר 1987 היא נפטרה. גרוס האבל, המוכה, העמיס את ארונה על מטוס והביא אותה לקבורה בהר הזיתים בירושלים, סמוך לקבר חברתה הקרובה, עליזה בגין.

הסבלים העייפים שהורידו את הארון אל המסלול שטוף הגשם של נמל־התעופה בן־גוריון כמעט שלא הבחינו באיש זקן, לבן זקן, שעמד בצד בשקט מוקף בקבוצה קטנה של עוזרים. הרב שך בא לחלוק כבוד לאשה חילונית אחת יפה. טכס הקבורה התנהל למחרת בחורף ירושלמי אפור, מרושע, בוצי. כשהוא הסתיים חזר יוסף גרוס לחדרו בקומה השנייה של מלון המלך דוד, אולי כדי לבכות.

אבל הוא לא בכה. לא היתה לו הזדמנות. הם חיכו לו. במעלית, בחדר ההמתנה, במסדרון. רחוסים, רחופים, לוחצים. ערפדי האבל, מזנבי העצב, מבקשי ה"שנור". גרוס נתן למזכירו, הרב סימון סיגל מברוקלין, מעטפה ובה 11 אלף דולר כדי שיחלק את תוכנה בין הנזקקים הפחות חשובים. אחרי פחות מ־48 שעות לא נשאר שם סנט.

כדי שהוא עצמו יוכל לקבל את פני השנוררים היותר מכובדים, החליט גרוס על הקצבת זמן. שלוש דקות לאיש. והם באו ובאו ובאו. "לא", הוא אומר בחביבות, "לא נעלבתי מההתקפה הזאת. ה'שנור' הוא חלק מהמסורת. ידעתי שזה יהיה ככה". ואתה לא יודע אם להאמין לו או לא. אתה לא יכול להיהפך למיליארדר, ועוד בניו־יורק, אם אתה עשוי מג'לי. גרוס, מטבע עיסוקו, הוא אמן בשליטה עצמית. גם אם חשב שהם היו יכולים לחכות ליום השמיני, אי־אפשר היה לראות את זה עליו.

יוסף גרוס נולד בלבוב, פולין, ב־1903. היטלר היה בן ארבע, בן־גוריון בן שבע־עשרה והרצל ריבר על אוגנדה בפני הקונגרס. הוריו של גרוס היו בנקאים קטנים, אמידים למדי, דתיים מאוד, אבל לא פנאטיים. כשהיה בן 11 פרצה מלחמת העולם הראשונה. גרוס זוכר אותה כחוויה משעשעת כמעט, "לא היה בית־ספר, ואז הגיעו החיילים הרוסיים ושיחקנו איתם. הם לימדו אותי רוסית, אבל מאז היה לי העונג לשכוח אותה", הוא אומר. אחרי שסיים את התיכון עבר לוינה ולמד שם כלכלה במשך שנתיים. אחר־כך חזר ללבוב והתחיל לפתח עסקי בנקאות משל עצמו. שם, בעיירה הפולנית־רוסית הקטנה, הכיר את את קרוליין. שם גם נולד בנו, מרטין.

ב־1937 התפתחו עסקיו של גרוס מעבר למה שיכולה היתה לבוב להכיל, והמשפחה הקטנה עברה לוורשה. "אבל אז, ב־1939, ראינו את האסון, והחלטנו לצאת מאירופה". יש משהו עצוב, נוגע ללב, באופן הזהיר, הלא־אישי, של בחירת המלים במשפט הזה. בעיקר משום שגרוס לא מסביר, לא מזכיר אפילו במלה, שהם "ראו את האסון" כשהנאצים רצחו את מרטין, בנו.

להבדיל מרוב היהדות המזרח־אירופית גרוס לא עזב את פולין בחוסר כל. הוא הקים חברת נסיעות בוורשה שסניף שלה פתח בניו־יורק, בשדרה הראשונה, פינת רחוב 52, ודרך החברה הוא העביר חלק גדול מרכושו לארה"ב. קליטתו בשוק הכספים האמריקני היתה קלה יחסית. גרוס, פשוט, מוכשר בעשיית כסף. ברמות הגבוהות של העניין, זה קצת דומה למוסיקה. לא מספיק שתהיה טכנאי טוב, אתה צריך גם שמיעה אבסולוטית והרבה דימיון. במקביל לחברת הנסיעות הוא החל גם לעבוד בבורסה, וב־1945 גם לעסקי הנפט. "נפט", הוא אומר, "תמיד היה עסק גדול. מהרגע שהחלה לנוע המכונית הראשונה כבר היה מעורב בזה הרבה כסף. כולם ידעו את זה". יכול להיות, אבל ב־1945 מעט מאוד אנשים הבינו עד כמה גדול "העסק הזה" הולך להיות.

גרוס החל לקדוח בטקסס, אוקלהומה,

(המשך בעמוד 59)

"אני מתנגד בחריפות לצעדים כמו זה של הרב שינדלר, שיצא בהתקפה על ישראל בעקבות האירועים בשטחים. אני חושב שמי שחי בארה"ב חיים טובים ונוחים ולא עלה לישראל, אין לו זכות להגיד מלה. ישראל בהחלט מסוגלת לנהל את ענייניה מבלי שיתנו לה עצות מבחוץ"

סיפור של אהבה, וכסף

יוסף גרוס (למעלה, משמאל) בירושלים, לאחר מות אשתו עם אנשים שבאו לבקש תמיכה כספית (צילום: יצחק אלהרר) והמצבה של קרוליין המנוחה (צילום: דוד רובינגר).

יחיאל קדישאי: "מבקר בבית גרוס לא היית מנחש עד כמה הוא עשיר, אלא אם התבוננת בחתימות בציורים שעל הקירות. את העושר העצום אתה מרגיש רק במשרדו".

(המשך מעמוד 57)

בקליפורניה, ולמרות שב־45' כבר היה אדם עשיר מאוד - הזהב השחור הוא שהפך אותו למולטי־מיליונר. גרוס, למען האמת, לא כל כך אוהב לדבר על כסף. הוא לא איזה קאובוי מטקסס שהסוס שלו חיפש מים ומצא נפט. הוא נולד עשיר. בארבעים וכמה השנים שעברו מאז נכנס לשוק הכספים האמריקני עבר עקרון האינרציה שעות נוספות: כסף עושה כסף.

למרות שהוא אמריקני כבר למעלה מארבעים שנה ולמרות שהגשים את "החלום האמריקני" כמעט במלואו, גרוס אף פעם לא נכנע לתכתיבי הסגנון של החלום הזה. הוא חי בבית יפה, לא צעקני, בשדרה השלישית בניו־יורק, ידוע כבית יהודי, מכניס אורחים, ולא ישראלי אחד מצא אצלו מקלט בניו־יורק.

"זה לא בית מרשים במיוחד", אומר יחיאל קדישאי, "מבקר אצלו לא היית מנחש עד כמה הוא עשיר, אלא אם כן היית מתעכב ליד החתימות בציורים התלויים על הקירות. לגרוס גם אין גינונים של מולטי־מיליונר. אני הגעתי לשיחה עניינית, ומיד כשסיימנו הלכנו אליו לעשות 'קידוש'". אגב, אחד האורחים בבית גרוס היה מנחם בגין, כשעדיין היה ראש הממשלה, וגם הוא התרשם מן הצניעות חסרת היומרות בה חיה משפחת גרוס.

"אתה מרגיש את העושר העצום רק כשאתה עולה למשרד שלו", אומר קדישאי, "בבניין משרדים גדול ורחב בשדרה החמישית, איזור העסקים היקר ביותר של ניו־יורק". גרוס עדיין הולך למשרד כמעט כל יום. את העניינים השוטפים הוא משאיר לבנו מרטין (הקרוי על שם הבן שנספה בשואה) ולקנת ליפר, מי שהיה סגן ראש עיריית ניו־יורק ונשוי לבתו של גרוס, ד"ר אוולין ליפר. שניהם נחשבים לאנשי עסקים מוכשרים ובעלי מעוף בזכות עצמם, אבל את ההחלטות הגדולות גרוס עדיין עושה איתם. חוץ מזה הוא מטפל בתרומות.

הטיפול שלו בתרומות דומה, במידה רבה, לטיפול שלו בעסקים. הוא לא הטיפוס שירשום צ'ק שמן למגבית ויסגור בזאת את ה"אוברדראפט" של מצפונו. הוא לא יאמר זאת, אבל די ברור שהוא חושב שאפשר לעשות עם הכסף שלו דברים חשובים יותר מאשר לסגור את ההפרש בין כרטיסי מחלקת תיירים לכרטיסי מחלקה ראשונה בשביל פעילי הסוכנות. (לא שהוא לגמרי מתעלם מן המגבית, אבל הוא מסתפק בתרומה הצנועה של 1.5 מיליון דולר לשנה שהוא מעביר אליהם). במקום זה הוא מעביר את רוב הכסף שלו ישירות לפרוייקטים שנראים לו. כשהיתה נזילה בגג של מוזיאון ישראל, למשל, גרוס טיפל בעניין.

והוא עושה את זה בשקט, כמעט באופן בלתי מורגש. רק לפני כחמש שנים החלו חלק מפעולותיו להתפרסם בציבור. לא שהוא יזם את זאת, אבל קצת קשה להסתיר מאה מיליון דולר. רוב הפעולות שלו אישיות, בנויות על בסיס אישי. "מר גרוס היקר", כותבת לו סבינה יאמפולסקי מהמחלקה הטכנולוגית של אוניברסיטת פאסקון, "רציתי רק לספר לך שאני מצליחה בלימודים והציונים שלי טובים. אני מודה לך על כך שאתה מממן לי אותם. אני מקווה שפעם אוכל להודות לך אישית".

"מונומנטים חיים", גרוס אומר בתקיפות לא אופיינית, "אני מאמין רק במונומנטים חיים. אני לא מאמין בהשקעת כספים באבנים מתות. אני מאמין במפעלים חינוכיים, עם אנשים חיים". אגב, הסיבה שגרוס עדיין לא נפגש עם סבינה יאמפולסקי היא שסבינה היא אחת מלמעלה מ־110,000 סטודנטים יהודיים שנתמכים בכספו בדרך זו או אחרת, ופשוט אין לו זמן לראות את כולם. גרוס, צריך אולי לציין, משקיע בחינוך ללא העדפות. הוא תומך באורתודוכסים, קונסרווטיבים ורפורמים. "העיקר שהם יהודים", הוא אומר, "אני לא מבדיל בין יהודי ליהודי".

המסירות של קרוליין ויוסף לעניין החינוך היהודי כל־כך מוחלטת שעל מצבתה היא ביקשה לחרות: "תחושתי העמוקה היא שזכרם הקדוש (של בני משפחתה שנרצחו בשואה) מחייב שעזבוני לא יינתן לאנשים שאינם מבני עמנו, או למטרה כלשהי, אלא להמשך קיומם של תורת ישראל ומורשתו אשר להם נתונים עיקר הגיגי ורוב מחשבותי".

רשימת הפרוייקטים בהם מעורב גרוס ארוכה הרבה יותר מאשר המקום המיועד לכתבה זו, אבל אי־אפשר שלא להזכיר כמה מהם, בעיקר את אלה שאנחנו משתמשים בהם באורח יומיומי מבלי לדעת שהוא האחראי להם. גרוס רכש, לדוגמה, ציוד רפואי במיליוני דולרים לבתי־החולים שערי צדק, הדסה, אסף הרופא, לניאדו, תל־השומר ואחרים. הוא הקים את המרכז הקהילתי הגדול ברוממה, ירושלים, ומרכזים אחרים כאלה ברחבי הארץ. הוא הקים מרפאות שיניים לילדים בבתי ספר, מכונים להשכלה יהודית, והנהיג את פרס "עובד ישראל" המחולק בכל שנה בחסות "מעריב".

את כל אלה ועוד הוא עשה ועושה בשקט רב, בלי הפטרוניות המעצבנת שלפעמים מאפיינת את דרך פעולתם של נדבנים יהודיים־אמריקנים. אפילו אירועי החודשים האחרונים לא גרמו לו להתלבטויות מן הסוג שהשמיעו ברמה חלק מאנשי "הלובי היהודי".

"אני מתנגד בחריפות לצעדים כמו זה של הרב שינדלר, שיצא בהתקפה על ישראל בעקבות האירועים בשטחים. אני חושב שמי שחי בארה"ב חיים טובים ונוחים ולא עלה לישראל, אין לו זכות להגיד מלה. ישראל בהחלט מסוגלת לנהל את ענייניה מבלי שייתנו לה עצות מבחוץ", הוא אומר.

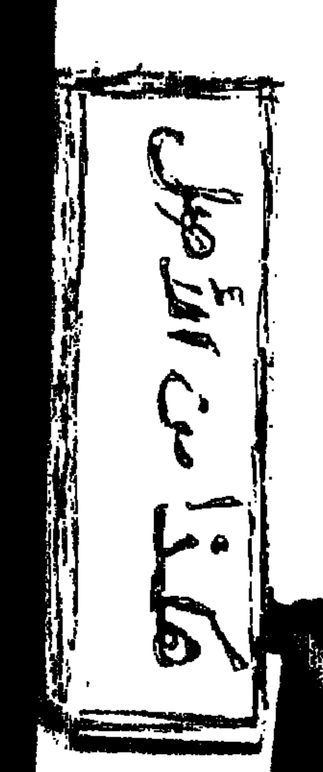
באופן מוזר יש משהו דומה בין חייהם של יוסף וקרוליין גרוס לבין לבוב, העיר ממנה באו. לבוב, לפי הלקסיקון הגיאוגרפי, נוסדה ב־1256. מתכנני העיר קבעו שהיא תהיה עגולה לגמרי. היא בנויה בעיגולים רחבים, סימטריים, ההולכים ומצטמצמים ככל שמתקרבים למרכז. במעגלים החיצוניים יש מפעלים תעשייתיים גדולים, הכוללים מפעלים לזיקוק נפט. בעיגולים הפנימיים יותר פועלים החיים הפיננסיים, הבנקים וחלפני הכספים, ובמרכז העיר מרוכזים חיי התרבות, הרוח, והחינוך. רק בחמש השנים האחרונות הגיעו בני הזוג גרוס למרכז העיר. החלק המכריע של מפעלי התרומות שלהם בוצע בשנים האלה.

יוסף גרוס הוא בן 85. בגיל שבו רוב הנדבנים עוסקים במירוץ אחרי לוחות הנחושת עליהם תקוק שמם, גרוס החליט אחרת. חלק ניכר מהמפעלים שהקים יצדיקו עצמם רק בעוד שנים הרבה. לא אכפת לו. האיש שהבין ב־1945 את הכוח הטמון בנפט, מבין ב־1988 את הכוח הטמון בחינוך. תיאורטית, אין הבדל בין אדם עני המשקיע אלף דולר ואדם עשיר המשקיע מאה מיליון דולר. מעשית, מאה מיליון דולר זה המון כסף.

יאיר לפיד

הורוסקופ

מזל טלה

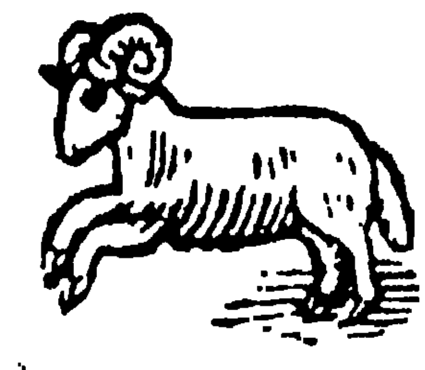
הטלה הוא ילד נצחי. לבו מלא הרפתקנות, גבורה וריגושים, ראשו גדוש רעיונות מעניינים ומפתיעים, נפשו טעונה רומנטיקה ואבירות והתנהגותו בלתי־צפויה ויוצאת דופן. המציאות "קטנה" על הטלה: הוא מסרב לקבלה כמות שהיא, תמיד מנסה לשנות ומוכן להיאבק בה. הוא ה"דון קישוט" של גלגל המזלות: אינו מוצא שלווה לנפשו עד שיעלה בחכתו איזו תחנת־רוח שיוכל לנהל נגדה מאבק דרמטי ומרגש.

"ריגושים" היא מלת מפתח במילונו של הטלה. בשיגרת היום־יום המשעממת הוא קמל, ויעשה הכל כדי להוסיף לה נופך של עניין, מקוריות, דרמה. במסגרת עבודתו הוא יפרח באותם רגעי שיא בהם יצליח להמציא, לחדש, להיאבק ולנצח. אם הוא עורך־דין – יהיו חביבים עליו אותם משפטים כהם ייקרא להגן על חלכאים חסרי סיכוי; כרופא – יעדיף לטפל בחולה שניתן להצילו רק אחרי מאבק נואש; כאיש עסקים – יעדיף עסקות שיש בהן הימור או, לפחות, מאבק תחרותי. הוא אוהב להופיע כאביר לוחם ומושיע.

טלאים רבים הם חסרי סבלנות. כשהם רוצים במשהו – הם חייבים להניח עליו ידיהם אתמול. כשהם מתוסכלים – הם פשוט צורחים! ודופקים על השולחן! ורוקעים ברגליהם! וטורקים דלתות! אבל מיד עם שוך הסערה שוב זורחת השמש: העניין נגמר, ואפשר לעבור לאתגר חדש.

יש כמובן גם טלאים שאינם נוטים להתפרצויות. כוחם של אלה יתגלה בשעת מאבק: הם לא ירפו ולא יכנעו, גם אם המשפחה, הסביבה, המדינה, העולם כולו יתייצבו נגדם. הטלה הוא הלוחם של גלגל המזלות – כל עוד הקרב מעניין אותו. ברגע שיאבד עניין, פשוט ירפה, יעשה תפנית ויתלבש על נושא חדש.

יחד עם זאת, טלה המכבד את עצמו זקוק לאידאל כלשהו בחייו. אם עבודתו לא תספק לו את האידאל ואת אפשרויות המאבק שהוא זקוק להן, הוא יחפש אותם במסגרת החברתית או הפוליטית הרחבה יותר: הוא יאבק על ארץ ישראל השלמה או למען שלום עכשיו, בשביל מדינה דתית או חילונית, נגד

השחיתות, בעד הדמוקרטיה, נגד סמים, בעד ישראל יפה. הטלה תמיד חייב לדגול במשהו, לשנות משהו, להתקדם לקראת משהו, בין אם במישור המעשי או הרעיוני. אמר מי שאמר על בן מזל טלה שמצבי שלווה ונינוחות גורמים לו ל"עצירות פסיכולוגית".

הוא עקשן ואימפולסיבי ונוטה ללכת עם הראש בקיר. לפעמים נשבר הקיר ולפעמים – הראש. אז מה בכך? הטלה אוסף את השברים וממשיך הלאה, להרפתקה הבאה, למאבק הבא. זהו, בשבילו, טעם החיים. אם אתם נתקלים במקרה בטלה שקט, אדיב ומחושב – אל תאמינו לו. אי שם גם הוא מטפח אתגרים ומאחורי ההגיון הקר והמחושב מסתתרים אותה עקשנות, אותו צורך בריגושים ואותם דחפים אימפולסיביים כמו אצל אחיו היותר קולני והפגנתי.

טלאים רבים ניתנו בחן אישי רב בזכותו סולחים להם התנהגויות שאצל אחרים היו נחשבות למחפירות. קחו למשל את האגו המנופח של הטלה המצוי. עולמו מלא ב"עצמו" וברעיונותיו. כל מי שמתקרב אליו זוכה לשמוע הכל עליו, על מעשיו, על הדברים שהוא מאמין בהם. אוי למי שמסתייג מדעתו או מטיל דופי במעשיו. או קחו את הטיפוס שעושה רק מה שמעניין אותו ומשאיר את הקטנות לטיפולם של הסובבים אותו (כאשר ב"קטנות" כלולים גם עניינים של מה בכך כמו פרנסה, למשל – עלולות להתעורר בעיות רציניות). ל"נושא הכלים" של הטלה הזה (בין אם זו אשתו, ידידו וכו') מוטב שיסדר את אותם עניינים במהירות וביעילות מירבית. כל דבר שלא נעשה לשביעות רצונו המלאה של הטלה מוניק אותו אל הבריקדות, "למען העיקרון" – ואולי לשם הדרמה.

למעשה, הטלה עלול לבלבל אדם מן השורה: טיפוס אבירי, חם ונדיב, מעניק בשפע ובג'סטות גרנדיוזיות – ולפתע, ללא אזהרה מוקדמת, הופך את עורו ובועט ופוגע תוך התעלמות מוחלטת מרגשותיו ורגישויותיו של הזולת. בהחלט יתכן שיש בהתנהגות הזו גילוי נוסף של תסמונת "הילד המפונק" האופיינית לטלאים רבים שכל מעייניהם נתונים לעצמם. הטלה חסר סבלנות וסובלנות, מתקשה לדחות סיפוקים או לשלוט במזגו.

הגבר בן מזל טלה שואף להפגין גבריות מירבית ומטפח את דימוי ה"מאצ'ו" גם אם זה הורג אותו. הוא לא יודה בחולשה, בחוסר בטחון או בכשלון. הוא הגבר, האביר... ואבירים לא בוכים ולא נשברים. האשה שהוא אוהב היא אשה שאינה קיימת. אולי משום כך טלאים רבים יחסית נכשלים בנשואיהם. הטלה מאוהב באידאל הנשי – לא באשה עצמה; כשהוא מגלה את האדם שמאחורי האידאל הוא מרגיש נבוך ומרומה.

לעומתו, האשה בת מזל טלה עלולה למצוא עצמה במילכוד מסוג אחר. לא תמיד ניתנת לה האפשרות לפרוץ לעולם המקצועי התחרותי, לקחת חלק במאבקיו ולהנות מריגושיו. לא אחת היא טובעת עד קצה חטמה בים של סירים וחיתולים בעוד נפשה יוצאת לאתגרים ולריגושים משלה, ממש כמו בן מזלה הגבר. היא מתוסכלת. אך אפילו במקרה זה היא מגלה תושיה טלאית טיפוסית. את התיסכול היא הופכת לדרמה! היא תפיץ ברבים את סיפור תלאותיה: כיצד קמה השכם בבוקר ושטפה את הבית ("אמנם שטפתי אותו אתמול, אבל את יודעת איך ילדים מלכלכים"), והסיעה את ילדיה לביה"ס ("הם אמנם כבר גדולים – אבל למה שיתעייפו כבר בבוקר"?), ונסעה לשוק לערוך קניות ("אז מה אם יש לי מכולת ליד הבית? בשוק יותר זול") ועשתה שרות למען שכנתה ("מסכנה, היא לא מסתדרת") והזמינה את הבוס של בעלה לארוחת צהרים ("מישהו מוכרח לדאוג ליחסי הציבור של בעלי") וכו'. איזו פעלתנות! (רובה מיותרת). איזו אם, רעייה ועקרת בית! איזו דרמה! איזה תסכול!

פה ושם נמצא גם טלה פגוע ומדוכא, המפנה את כל האנרגיות שלו להרס עצמי; אך זוהי תופעה נדירה. הטלה המצוי הוא מעניין, מקורי ונדיב, אגואיסט, שתלטן ועקשן – אבל נחמד.

רות אלי

תחזית לשבוע שבין 18 ל־24 במארס

טלה
(21 במארס עד 19 באפריל)
כמות המרץ שלכם נראית כמעט בלתי נדלית, אך הזהרו לא להתיש את עצמכם. המנעו מכניסה למערכת יחסים שתוצאותיה עלולות להיות בלתי־משביעות רצון בעבורכם – התמקדו באהבות המוכרות שלא הכזיבו.

שור
(20 באפריל עד 20 במאי)
פעילויות תרבותיות וחברתיות שלא עסקתם בהן תקופה ארוכה תזרו להעסיק אתכם בימים אלה. מחלוקת כספית עלולה להתגלע ביחסים עם חבר, אולם לא כדאי לייחס לה חשיבות יתרה. סימכו על שיקול דעתכם.

תאומים
(21 במאי עד 20 ביוני)
אחת החוויות המסעירות בחייכם צפויה השבוע. אם כי אינכם מייחסים חשיבות רבה לבילוי מתוכנן, אל תקלו בו ראש, והשקיעו בו את מיטב היצירתיות שלכם. גם בתחום הכספי צפויה הצלחה מסחררת.

סרטן
(21 ביוני עד 22 ביולי)
אתם מצליחים להתמודד עם בעיות במקום העבודה, אם כי עד כה פתרונן לא נראה באופק. במחצית השניה של השבוע צפויים רגעים רומנטיים מרגשים עם הנפש האהובה, ולפנויים צפויה היכרות מרגשת.

אריה
(23 ביולי עד 22 באוגוסט)
פרוייקט ששקדתם על תכנונו בתקופה האחרונה יבוא לסיום מוצלח. כספים שהשקעתם יתחילו לשאת פרי, וגם תוספתכם התינוקית תמשוך תשומת לב מרובה, בעיקר בסוף השבוע. כדאי לשלב עסקים ובילויים.

בתולה
(23 באוגוסט עד 22 בספטמבר)
אתם מגשימים עכשיו תוכניות הקשורות בפעילות ביתית שהוזנחו זמן רב. הזהרו לא לגלוש להוצאות כספיות שתצטערו עליהן מאוחר יותר. במקום העבודה צפויים שינויים חיוביים שישפיעו על עתידכם.

מאזניים
(23 בספטמבר עד 22 באוקטובר)
כושר הביטוי שלכם בכתב ובעל־פה השבוע במיטבו. כדאי לנצל את הזמן לדון בתוכניות משפחתיות שדחיתם לאחרונה. צפויה הצלחה רומנטית מסחררת, אך כדאי לכם להימנע מכניעה למיחושים גופניים קלים.

עקרב
(23 באוקטובר עד 21 בנובמבר)
כותבים ומאמנים יצליחו יפה בימים אלה. הזהרו מלבטא בקול הערות שתצטערו עליהם מאוחר יותר, השתדלו לעדן את גישתכם לסובבים אתכם, בעיקר לחברים לעבודה. שעות הערב יוקדשו למשפחה ולבני הבית.

קשת
(22 בנובמבר עד 21 בדצמבר)
שאיפה כמוסה המקננת בכם כבר תקופה ארוכה תתחיל להתממש. עליכם לשקול היטב את צעדיכם הפיננסיים, אולם לא להרתע מהוצאות שישתלמו בעתיד. בימים אלה תוכלו ליהנות מעיסוק בתחביבים בשעות הפנאי.

גדי
(22 בדצמבר עד 19 בינואר)
שיחות בארבע־עיניים בנושאים שבינו לבינה יעלו יפה. כדאי לכם להתחיל למלא תפקיד יותר פעיל בפעילויות הרומנטיות ולהתחיל לשלוט בארועים. מומלץ גם להיענות להזמנות לבילויים.

דלי
(20 בינואר עד 18 בפברואר)
השבוע יתאפשר לכם לשהות במחיצת אדם שאתם כמהים לחברתו, ובילויכם במחיצתו גם בשבוע החולף. דמותו ומצבו את עמכם ברבות משעות היום, והמחשבה עליו מרעננת ומקסימת אתכם. שימו לב לבריאותכם.

דגים
(19 בפברואר עד 20 במארס)
בקרוב ימלא חבר וותיק תפקיד חשוב בחייכם. לעומת זאת, זוהי תקופה גרועה להיכנס להתחייבויות כספיות חדשות. אל תתמקדו כל־כך בעצמכם, שימו לב גם לבעיות האנשים הקרובים לכם וגלו אהדה.

מעריב לילדים

כ"ט באדר תשמ"ח · גליון (2)356 · 18 במרץ 1988

עורכת: בת-דורה

עתידנות

מִלְחֶמֶת קֵץ הָאֱנוֹשׁוּת

קַיֶּמֶת מִלְחָמָה אַחַת שֶׁאִם תִּפְרֹץ אֵי שָׁם בֶּעָתִיד, לֹא תּוּכַל אוּלַי עוֹד הָאֱנוֹשׁוּת לְהִתְאוֹשֵׁשׁ אַחֲרֶיהָ. מִלְחָמָה זוֹ הִיא הַמִּלְחָמָה הָאַטּוֹמִית.

אִם, חַס וְחָלִילָה, תִּפְרֹץ בְּיוֹם בָּהִיר (אוֹ לֹא בָּהִיר) אֶחָד, הַמִּלְחָמָה הָאַטּוֹמִית, הַגַּרְעִינִית, קַיָּם חֶשֶׁשׁ שֶׁאִישׁ לֹא יוּכַל עוֹד לְעָצְרָהּ. הַטִּילִים נוֹשְׂאֵי רָאשֵׁי הַנֶּפֶץ הַגַּרְעִינִיִּים (רֹאשׁ נֶפֶץ גַּרְעִינִי – פְּצָצַת אַטּוֹם הַמֻּרְכֶּבֶת בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל טִיל הַנּוֹשֵׂא אוֹתָהּ לְיַעֲדָהּ) יַשְׁמִידוּ אֶת רֹב אוּכְלוּסִיַּת הָעוֹלָם תּוֹךְ שָׁעוֹת סְפוּרוֹת. רֹב בְּנֵי הָאָדָם שֶׁיִּוָּתְרוּ בַּחַיִּים, כַּמָּה מֵאוֹת מִילְיוֹנִים, יִסְפְּגוּ אֶל גּוּפָם קְרִינָה רַדְיוֹאַקְטִיבִית קַטְלָנִית. קְרִינָה זוֹ, הַקְּרִינָה הָרַדְיוֹאַקְטִיבִית, הִיא קְרִינָה הַנִּפְלֶטֶת לְאַחַר הִתְפּוֹצְצוּתָהּ שֶׁל פְּצָצַת גַּרְעִין (פְּצָצַת גַּרְעִין–פְּצָצַת אַטּוֹם). תּוֹךְ יָמִים סְפוּרִים אוֹ, לְכָל הַיּוֹתֵר, תּוֹךְ שָׁבוּעוֹת סְפוּרִים, יָמוּתוּ גַּם אֵלֶּה שֶׁסָּפְגוּ אֶת הַקְּרִינָה הָרַדְיוֹאַקְטִיבִית, לַמְרוֹת שֶׁלֹּא הֻשְׁמְדוּ מֵהַפְּצָצָה הָאַטּוֹמִית עַצְמָהּ.

הַפְּצָצוֹת הַגַּרְעִינִיּוֹת רַבּוֹת הָעָצְמָה תְּגָרֵמְנָה בְּהִתְפּוֹצְצוּתָן חֹם עָצוּם. הַחֹם הֶעָצוּם הַזֶּה יִגְרֹם אֶת שְׂרֵפָתָם שֶׁל יַעֲרוֹת הָעוֹלָם. כַּמּוּת עֲצוּמָה שֶׁל פִּיחַ תִּוָּצֵר כְּתוֹצָאָה מִכָּךְ וְהִיא תַּעֲלֶה גָּבוֹהַּ גָּבוֹהַּ אֶל מְרוֹמֵי הָאַטְמוֹסְפֵרָה. מִילְיוֹנֵי טוֹנוֹת שֶׁל פִּיחַ יִתְפַּזְּרוּ בָּאַטְמוֹסְפֵרָה וְיִמְנְעוּ בְּכָךְ מֵאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ לְהַגִּיעַ אֶל פְּנֵי כַּדּוּר הָאָרֶץ. חֹשֶׁךְ יִשְׂתָּרֵר עַל פְּנֵי הָעוֹלָם וּמִכֵּיוָן שֶׁקַּרְנֵי הַשֶּׁמֶשׁ לֹא יַחְדְּרוּ כִּמְעַט כְּלָל מִבַּעַד לָאַטְמוֹסְפֵרָה, הֵן גַּם לֹא תּוּכַלְנָה לְחַמֵּם אֶת כַּדּוּר הָאָרֶץ. כַּדּוּר הָאָרֶץ יֵלֵךְ וְיִתְקָרֵר עַד שֶׁלְּבַסּוֹף יִשְׂתָּרֵר עַל פָּנָיו חֹרֶף עַז עַד בְּלִי נָשׂוֹא. הַטֶּמְפֶּרָטוּרָה תִּהְיֶה עֶשְׂרוֹת מַעֲלוֹת מִתַּחַת לָאֶפֶס וּבַעֲלֵי הַחַיִּים וְהַצְּמָחִים לֹא יוּכְלוּ לְהִתְקַיֵּם בַּקֹּר הַנּוֹרָא. גַּם אוֹתָם בְּנֵי אָדָם שֶׁיַּצְלִיחוּ לִשְׂרֹד אַחֲרֵי הִתְפּוֹצְצוּת הַפְּצָצוֹת הַגַּרְעִינִיּוֹת וּפְלִיטַת הַקְּרִינָה הָרַדְיוֹאַקְטִיבִית יָמוּתוּ בַּחֹרֶף הַקַּטְלָנִי.

יִהְיֶה זֶה קֵץ הָאֱנוֹשׁוּת.

לַמְרוֹת הַתֵּאוּר הַמַּפְחִיד הַזֶּה יֵשׁ בְּיָדֵינוּ לִמְנֹעַ אֶת הַמִּלְחָמָה הַגַּרְעִינִית. וְנִתָּן לַעֲשׂוֹת זֹאת ע"י פֵּרוּק כָּל הַנֶּשֶׁק הַגַּרְעִינִי שֶׁבָּעוֹלָם. צְעָדִים רִאשׁוֹנִים וּמְעוֹרְרֵי תִּקְוָה בְּכִוּוּן זֶה נַעֲשׂוּ לֹא מִזְּמַן בִּפְגִישָׁתָם שֶׁל מַנְהִיגֵי ארה"ב וּבריה"מ. הַמַּנְהִיגִים הֶחְלִיטוּ עַל פֵּרוּק שֶׁל חֵלֶק מֵרָאשֵׁי הַנֶּפֶץ הַגַּרְעִינִיִּים שֶׁבִּרְשׁוּתָם.

בּוֹאוּ נְקַוֶּה שֶׁבֶּעָתִיד יְפֻרְּקוּ גַּם כָּל יֶתֶר רָאשֵׁי הַנֶּפֶץ הַגַּרְעִינִיִּים בְּכָל הָעוֹלָם, וְכָל פְּצָצוֹת הַגַּרְעִין, וְסַכָּנַת הִתְחוֹלְלוּתָהּ שֶׁל הַמִּלְחָמָה הַגַּרְעִינִית תְּבֻטַּל לָעַד.

יורם אורעד

חשוב לי מחשב

שלום לכם.

בגליון זה אני מגיש לכם תוכנית קצת יותר חנוכית ורצינית. תוכנית זו, המיועדת כמובן לשפת ה – BASIC במחשבי IBM P.C. ותואמיו, תפנה אליכם בתרגיל חישוב.

אתם, המתכנתים, תוכלו לנסות לפתור אותם. אם הצלחתם ישמע רצף של צלילים על המסך, והוא יצבע בשלל צבעים (או גוונים לבעלי מסך שאננו צבעוני). והיה אם שניתם תנתן לכם אפשרות שניה ושלישית, ואם גם באלו לא הגעתם לתשובה המתבקשת, תנתן התשובה ע"י המחשב. התוכנית מציגה תרגילי חיבור פשוטים על המרקע. אם ברצונכם להעלות את רמת הקושי שלהם, תוכלו לשנות את התכנית במקומות המתאימים.

שינוי רמת הקושי תתבצע בשני אופנים:

1. שינוי תחומם של המספרים בתרגיל. המספרים נבחרים באופן אקראי, וניתן להגדיל את תחום הבחירה שלהם. (רמז: הפקודה היא RND בתוכנית).

2. שינוי פעולות החשבון בתכנית. חיבור = +, חיסור = –, כפל = *, חילוק = /.

המדור "חשוב לי מחשב" מזמין אתכם להשתתף ולשלוח אלינו תכניות למחשב אישי שיצרתם בעצמכם.

את תוכניות המחשב שלכם שילחו אל הכתובת: "מעריב לילדים" קרליבך 2 תלאביב.

ציינו על גבי המעטפה תכנית למחשב אישי. ואת התוכניות המתאימות נפרסם במדור.

עידו

1 + 6 = ? ■

```
10 SCREEN 1:KEY OFF
20 CLS:COLOR 16,2,0
30 LINE(0,240)-(840,240):LINE (0,240)-(0,0):LINE (840,0)-(840,240):LINE (0,0)-(8
40,0)
40 X=0:D=0
50 A=INT(RND*10):B=INT(RND*10)
60 C=A+B
70 IF C<ABS(C) THEN GOTO 50
80 IF X=3 THEN SOUND 60,4:FOR T=1 TO 7:LOCATE 12,18:PRINT "          ":FOR E
=1 TO 100:NEXT E:LOCATE 12,18:PRINT C:SOUND 800,2:FOR E2=1 TO 100:NEXT E2:NEXT:G
OTO 40
90 LOCATE 12,8:PRINT A;"+";B;"=":LOCATE 12,18:INPUT D
100 IF D=C THEN FOR S=600 TO 760 STEP 20:SOUND S,2:COLOR S/10,2,0:NEXT:GOTO 20 E
110 SOUND 60,4:X=X+1
120 LOCATE 12,18:PRINT "          ":GOTO 80
```


מעניין מאוד

ילדים רבים אוספים בולים, נהנים ולומדים מהם המון. אבל אפשר להנות וללמוד - גם מתמונות של בולים לא בולים ממש אלא צילומיהם. דינה שמר, מורה ותיקה, פירסמה לאחרונה חוברת: "בולים מספרים" צילומים של בולי ישראל סדורים לפי נושאים, מדגי אילת עד בולי החגים, כולל בולי קק"ל. בולים של ממש יקרים וחבל לקלקלם: את תמונות הבולים אפשר לגזור ולהדביק ולשחק בהם בינגו, קלפים ושאר משחקים והם מאלפים כמו בולים "על אמת".

תקווה וינשטוק

כוכב שביט (פרק 24) – כתב וצייר אורי פינק

מה-חולד

צילום: עמותת יוניקסל, לונדון

מַאֲבַק אֵיתָנִים

הַתְּמוּנָה שֶׁל אָדָם נֶאֱבָק בְּתַנִּין הוּא מַרְאֶה נְדִירָה אַל אֹמֶץ וְהָעָזָה. הַמַּאֲבָק בֵּין מְאַלֵּף הַחַיּוֹת וּבַעַל הַחַיִּים הַמַּפְחִיד הַזֶּה נֶעֱרָךְ בְּוֶאלְט־סְפְּרִינְגְס שֶׁבְּקָלִיפוֹרְנְיָה (ארה"ב).

כְּדֵי לִמְנֹעַ מִשִּׁנָּיו הַמְּסֻכָּנוֹת שֶׁל הַתַּנִּין לוֹחֵץ הַמְּאַלֵּף אֶת הַשְּׁרִירִים שֶׁבְּתַחְתִּית הַלְּסָתוֹת וְכָךְ מוֹנֵעַ מֵהַתַּנִּין לִפְעֹר אֶת פִּיו. אִם הוּא יְשַׁחְרֵר אֶת הַלְּסָתוֹת יִהְיֶה בְּסַכָּנַת מָוֶת. מִלְּבַד הַלְּסָתוֹת יֵשׁ לְהִזָּהֵר גַּם מִזְּנַב הַחוֹבֵט.

לִמְאַלֵּף הַמְּנֻסֶּה וְהָאַמִּיץ זֶה רַק עוֹד תַּרְגִּיל שֶׁל כֹּחַ וְאֶתְגָּר. אֲבָל לְצוֹפֶה, רַק הָרַעְיוֹן שֶׁל מַאֲבָק כָּזֶה הוּא סִיּוּט אֲשֶׁר מוּטָב לְהַשְׁאִירוֹ בְּעוֹלַם הַחֲלוֹמוֹת.

רָחֵל שַׁי

תַּשְׁבֵּץ אוֹתִיּוֹת

תַּשְׁבֵּץ זֶה כֻּלּוֹ אוֹתִיּוֹת, חֵלֶק מֵהֶן מְהַוּוֹת אֶת הַמִּלִּים הַמְּבֻקָּשׁוֹת וְחֵלֶק מֵהֶן מְהַוּוֹת אֶת הַמִּשְׁבָּצוֹת הַשְּׁחוֹרוֹת.

אָנוּ הֵבֵאנוּ הַגְדָּרוֹת לְכָל הַמִּלִּים הַמְּבֻקָּשׁוֹת וְאַתֶּם מִצְאוּ אוֹתָן וּמַחֲקוּ אֶת הָאוֹתִיּוֹת הַמְּיֻתָּרוֹת, כָּךְ שֶׁיְּהַוּוּ אֶת הַמִּשְׁבָּצוֹת הַשְּׁחוֹרוֹת. הַהַגְדָּרוֹת נְתוּנוֹת לִמְאֻזָּן וְלִמְאֻנָּךְ אַךְ לֹא לְפִי הַסֵּדֶר.

בְּהַצְלָחָה

בין הפותרים יוגרל מעתק צבעוני

מְאֻנָּךְ: פָּר, עִיר גְּדוֹלָה בְּמֶרְכַּז הָאָרֶץ. שִׁיר סָמָן בִּנְגִינָה, נוֹרָה מִתּוֹךְ הַקֶּשֶׁת; מֶלֶךְ הָעוֹפוֹת; מִשְׁפַּחַת פֵּרוֹת נְפוֹצָה בְּאַרְצֵנוּ; זָהָב, מִתְרוֹמֵם בַּיָּם; אֶחָד הַזְּמַנִּים; רְסִיסֵי לַיְלָה; נִמְצֵאת בָּרֶגֶל; מָדוֹר בַּבַּיִת; מְחִיצָה, דֹּפֶן שֶׁל בַּיִת; בַּעַל כְּתֹנֶת הַפַּסִּים; מַרְאֶה מִתּוֹךְ שֵׁנָה;

מְאֻזָּן: שִׂיחַ נוֹי קוֹצָנִי, יְדוּעָה כְּלִי לְעִשּׁוּן טַבָּק; רָץ אַחֲרֵי מִשֶּׁהוּ כְּדֵי לְתָפְסוֹ. לֹא שָׁמֵן; פַּרְבָּר; בִּירַת פּוֹלִין; מִלַּת בַּקָּשָׁה. בֵּית הַתַּרְנְגֹלֶת; אִגֶּרֶת; חַי בַּמַּיִם; עָלָיו כּוֹתְבִים בַּכִּתָּה חִבּוּרִי, מַרְגִּישׁ, מַשְׁקֶה מְשַׁכֵּר.

פ	ס	ו	י	ד	מ	ו	ל	ח
ס	פ	ר	י	ק	א	ר	ו	ש
נ	ר	ש	נ	ע	ר	ד	ח	ג
ר	ד	ה	ס	צ	ח	ע	ש	מ
ז	פ	ס	מ	י	ו	ת	ב	ק
ד	י	ת	כ	ר	ב	ז	ל	ט
ט	ד	י	ת	ע	ט	נ	ו	ר
ל	ג	ח	ב	י	ב	א	ל	ת

מַה נָּכוֹן?

לְפָנֵיכֶם רְשִׁימַת מִלִּים וּבְצִדָּן שְׁנֵי הֶסְבֵּרִים, שֶׁרַק אֶחָד מֵהֶם נָכוֹן. מִצְאוּ מַהוּ.

1. אוֹאָזִיס
2. מַשְׂטֵה
3. דְּרָקוֹן
4. וֶטֶרִינָר
5. לוֹטֶרְיָה
6. קִיבָּר

א. נְאוֹת מִדְבָּר. ב. אֵל הַמִּלְחָמָה בַּמִּיתוֹלוֹגְיָה.

א. כִּנּוּי לְאָדָם טִפֵּשׁ. ב. תַּפּוּחַ אֲדָמָה מָתוֹק.

א. מַפְלֶצֶת אַגָּדָתִית. ב. סוּג מַסִּים שֶׁל מַס נְסִיעוֹת.

א. רוֹפֵא חַיּוֹת. ב. חַיְדַּק הַגּוֹרֵם מַחֲלוֹת אֵצֶל בעל"ח.

א. מִטְבֵּעַ קָדוּם. ב. הֶגְרֵל נְהָר.

א. סוּג שֶׁל דַּג לָבָן ב. גַּן חַיּוֹת.

בין הפותרים יוגרל ספר בלון נע בא לספר לך.

משתעשעים מימי

הַכְּלָל הֶחָשׁוּב

לְהַלָּן הַגְדָּרוֹת לְמִלִּים בְּנוֹת 3 אוֹתִיּוֹת כָּל אַחַת.

לְאַחַר שֶׁתִּמְצְאוּ אוֹתָן חַבְּרוּ אֶת הָאוֹתִיּוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת מִ־6־1 וְאַחַר כָּךְ אֶת הָאַחֲרוֹנוֹת וְתִקַּבְּלוּ אֶת הַכְּלָל הֶחָשׁוּב. שִׁמְרוּהוּ וְאַל תִּשְׁכָּחוּהוּ!

1. פָּה. 2. חֶדֶר. 3. גַּן מְצוּיִים עֵצִים רַבִּים. 4. עֲדָיוֹת. 5. נַחַל אַכְזָב. 6. הַחָרִיץ שֶׁעוֹשָׂה הַמַּחְרֵשָׁה בָּאֲדָמָה.

הזוכים בהגרלת "מעריב לילדים" מיום 15/1/88

תשבצוני: שלמה בנבנישתי, שלום־ציון המלכה 15 תל־אביב 62267 - זכה במעתק צבעוני.

שם דבר: אביבה שמר, רח' יונה הנביא 4 בני־ברק 51522 - זכתה בסט פלסטלינה.

התחלות וסוף שווה: משה הינדי, רח' הרב קוק 3 תל־אביב 68011 - זכה בסט פלסטלינה.

הזוכים בהגרלת "מעריב לילדים" מיום 21/1/88

בעלי מקצוע מסתתרים: אברהם יעקובי, רח' הפלמ"ח 18 חולון - זכה בסט פלסטלינה.

תשבץ המטריה - אשר ביטון, רח' שמורק 7 חולון - זכה במעתק צבעוני.

נע לפי התקן: אורה הרשקוביץ, הגדוד העברי 5 בת־ים 59374 - זכתה בספר של צביקה פיק.

הזוכים בהגרלת "גבע חונב טבע" ב"מעריב לילדים" מיום 28/1/88.

רונית טיסר, קיבוץ מעלה גלבוע. ד.נ. גלבוע 19145 - זכתה בספר "300 פרחי בר".

עוז נלק, איינשטיין 21 ת"א 69101 - זכה בספר "300 פרחי בר".

אביגיל רוזן, רח' שמורק 7 חולון 58410 - זכתה בספר "300 פרחי בר".

קריקטורה של ניסים

-ואני מודיע בזאת, שאם לא יפסקו הנחירות האלה - אני אתחיל לנגן בכינור כל הלילה!!